

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtanden N:is 5—8 (i samlingen N:is 14—17).

§ 5.

Herr Talmannen tillkännagaf, att, enligt inlemnadt läkarebetyg, vore Herr Lindevall af sjukdom tills vidare hindrad att deltaga i riksdags-göromålen.

§ 6.

Herr Andreas Andersson erhöi ledighet från riksdagsgöromålen under en tid af 14 dagar, räknadt från den 6 i denna månad.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. half 3 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Lördagen den 4 Mars.

Kl. 10 f. m.

Justerades protokollet för den 25 Februari.

§ 2.

Sedan Herr Talmannen tillkännagifvit, att Herr Statsrådet Bredberg anmält sig till öfverlemnande af åtskilliga Kongl. Maj:ts propositioner, framträdde nu bemälda Herr Statsråd och aflemnade till Herr Talmannen nedannämnda nådiga propositioner:

angående afsöndring af jord från mönsterskrifvarebostället Gösslunda Knektgården vid Westgöta-Dals regemente till skolhusplan och planteringsland för Gösslunda församlings folkskola;

angående befrielse för Timmermannen Anders Johnsson från honom ådömd ersättningskyldighet för skadad proviant;

i fråga om skattefrihet för kapellpredikantsbostället i Malå församling af Westerbottens län; och

i fråga om upphörande af Statsverkets magasinsspanmåls- och brödbakningsrörelse i landsorten.

Herr Talmannen mottog dessa Kongl. propositioner, under förklarande, att Kammaren skulle åt desamma lemna grundlagsenlig behandling.

§ 3.

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 13 a, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens fjerde hufvudtitel.

Punkten 1.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Då Kammaren vid behandling af anslagen under sjetten hufvudtiteln afslagit den af Kongl. Maj:t till vaktmästarne inom Civil-departementet begärda löneförhöjning, anser jag konsekvensen fordra, att den nu föreliggande frågan om dylik löneförbättring åt vaktmästarne inom fjerde hufvudtiteln röner samma utgång, och yrkar jag därför afslag i denna punkt af såväl Kongl. Maj:ts proposition som Utskottets betänkande.

Vidare anfördes ej. Jemlikt Herr Sven Nilssons yrkande, afslog Kammaren såväl Utskottets hemställan som äfven Kongl. Maj:ts nådiga framställning i det ämne, hvarom förevarande punkt handlar.

Punkten 2.

Bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarne.

Punkten 4.

Bifölls.

Punkten 5.

Herr Mankell: På samma gång jag instämmer i det utlåtande Utskottet i frågan afgifvit, ber jag att i största korthet få lemna en utredning om det sätt, hvarpå frågan om detta anslag under de sednare åren utvecklats sig. Jag anser mig vara skyldig Kammaren och särskildt statsrådsbänken denna utredning, emedan på densamma grundas mitt vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof fällda yttrande, att regeringens och krigsstyrelsens förfarande i denna fråga varit inkonstitutionelt.

Före år 1864 uppgick anslaget till "Mathållning för manskapet vid garnisonsregementena" till 200,000 R:dr. Efter flera gånger framställt

yrkande från regeringens sida biföll 1862 och 1863 årens riksdag en tillökning i anslaget af 120,000 R:dr; och utgick alltså anslaget från och med den 1 Januari 1864 med ett årligt belopp af 320,000 R:dr. Emellertid visade sig redan första året en brist, som sedan år från år förstorats. År 1864 utgjordes nemligen bristen af 44,166 R:dr 8 öre, år 1865 af 5,945 R:dr 7 öre, år 1866 af 47,850 R:dr, år 1867 af 108,599 R:dr 36 öre, år 1868 steg den ytterligare till 220,049 R:dr 73 öre och år 1869 uppgick densamma till 146,700 R:dr — således under 6 år en sammanlagd summa af 573,310 R:dr 24 öre. Utaf denna brist har en del blifvit betäckt genom besparingar å fjerde hufvudtiteln, nemligen icke mindre än 290,429 R:dr. I parentes tillåter jag mig uttrycka min förvåning öfver, att så stora besparingar som 40 å 50,000 R:dr årligen på fjerde hufvudtiteln kunna bilda sig, utan att vara underkastade kontroll från Riksdagens sida. Emellertid återstod vid 1869 års utgång en brist af 282,880 R:dr 14 öre, som blifvit förskotterad af åtskilliga fonders medel. Härtill kommer ytterligare påräknad brist för år 1870, enligt Kongl. Maj:ts proposition 122,600 R:dr.

Såväl i föregående som innevarande års propositioner från Kongl. Maj:t angifves orsaken till bristen vara rent *tillfällig* och härledande sig från det under missväxtåren 1867 och 1868 uppkomna stegrade priset å lifsmedel, äfvensom derigenom minskade arbetstillfällen för permitterade soldater under tiden mellan exercis-perioderna. Vid frågans behandling vid föregående års riksdag, då Kongl. Maj:t — efter att redan vid 1869 års riksdag hafva anmält tillvaron af ifrågavarande brist — begärde anslagets förhöjande med 100,000 R:dr årligen, visade jag likväl, att utom denna *tillfälliga* förhöjning i lefnadskostnaderna, äfven fanns en *ständig* orsak för anslagets otillräcklighet, nemligen den, att manskapet till följd af den bättre utspisningen icke vidare begagnade sig af permitteringen, utan i stället hela året om qvarstod i tjenstgöring, hvilken åter härigenom betydligt lättades, på samma gång kompanicheferna gingo miste om den påräknade vinsten af passevolansen. Jag uttryckte äfven vid samma tillfälle den åsigten, att om den åskade förhöjningen af 100,000 R:dr af Riksdagen då blefve beviljad, hvarken den gamla bristen skulle dermed kunna betäckas, ej heller förhindras att ny brist fortfarande uppstode. Jag tog mig äfven friheten anvisa den enda utväg att förekomma detta, som utan statsverkets alltför stora betungande förefunnes, den nemligen att fortfarande, men i större skala än hittills, tillämpa den redan begagnade metoden att sätta en del af styrkan på vakans, tilldess debet och kredit ginge ihop. Jag föreslog därför att utom de 500 nummer, som krigsstyrelsen under det föregående året satt på vakans, ytterligare 500 nummer skulle efter hand lemnas lediga.

Jag tror att det till en del var på grund af detta mitt förslag, som Andra Kammaren och sedermera vid gemensam votering hela Riksdagen afslog den begärda förhöjningen af 100,000 R:dr, sålunda derigenom tydligen utvisande den väg, som vid behandlingen af detta ärende för framtiden af krigsstyrelsen borde följas.

Låt oss nu se till hvad krigsstyrelsen sedermera i denna sak åtgjort! Jo — den har icke allenast icke vidare utsträckt vakanserna, i enlighet med Riksdagens tydligen uttalade vilja, utan ytterligare genom general-

order, utgifven i slutet af förra året, befallt, att alla kompanier skola till den 1 Maj innevarande år ställas på komplett fot. Således alldeles tvärt emot Riksdagens vilja. Så vida nu "konstitutionelt förfaringssätt" betyder, att den verkställande makten — åtminstone i alla större frågor — rättar sig efter den lagstiftande och penningbeviljande makten, så är det af vår krigsstyrelse i denna sak begagnade förfaringssättet inkonstitutionelt.

Följden häraf har emellertid blifvit den, som lätteligen kunnat förutses, nemligen att icke allenast en brist af 122,000 R:dr, såsom nyss nämndes, för år 1870 uppkommit, utan att äfven ytterligare brist för år 1871 hotar att uppstå. För att skaffa bot för allt detta har regeringen nu nödgats begära icke allenast ett extra anslag af 282,880 R:dr för att betäcka den till 1869 års slut upplupna bristen, utan äfven höjandet af det ordinarie anslaget med 150,000 R:dr årligen, det vill säga den medelbrist, som visat sig under hvarterdera af åren 1867—1870. Förmodligen har regeringen i denna, som i så många andra frågor, trott att skrämselfn öfver kriget skulle uppmjuka sinnena till att bevilja hvilka summor som helst.

Men Stats-Utskottet har å dessa anslagsfordringar svarat på ett, enligt min åsigt, riktigt och värdigt sätt. Det har tillstyrkt Riksdagen att betala den brist, som uppkommit innan 1870 års Riksdag för Regeringen gifvit sin vilja i saken tillkänna, men det har afstyrkt den begärda förhöjningen i årsanslaget. Stats-Utskottet har visserligen begagnat sig af den lena formen att grunda afslaget på den omständigheten, att portionspriserna, enligt hvad en Utskottets betänkande bifogad tabell visar, på sednaste året visat en tendens att falla, men vinken är i alla fall tydlig och resultatet blir detsamma, nemligen att krigsstyrelsen återigen genom en mängd nummers sättande på vakans måste försöka åstadkomma jemn- vikt mellan debet och kredit.

Jag får därför tillstyrka bifall till Stats-Utskottets betänkande i denna punkt och hoppas att Kammaren vidblifver sitt vid förra riksdagen fattade beslut.

Herr Gumælius: Efter den utredning, som af den föregående, ärade talaren blifvit i ämnet gjord, vill jag endast tillåta mig framställa det yrkande, hvartill jag hade trott att han skulle hafva kommit, det nemligen, att anslaget till "Mathållning för manskapet vid garnisonsregementena" måtte förändras från förslags- till reservationsanslag. Under de förhållanden, som föreligga, synes det mig alldeles icke vara skäl att nu för första gången uppföra detta anslag såsom förslagsanslag, hvarigenom det kan komma att i betydlig mån öfverskrida det belopp, hvartill det bestämmes, utan bör, enligt min uppfattning, Riksdagen just på grund af ledsam erfarenhet i afseende på detta ärende bestämdt uttala, att den summa, Riksdagen för ändamålet voterar, under inga villkor får öfverskridas, hvilket mål vinnes genom att, såsom jag härmed påyrkar, bestämma anslaget till reservationsanslag.

Herr Grefve Posse: Med tillfredsställelse hör jag Herr Mankell yttra sig för bifall till Stats-Utskottets nu ifrågavarande förslag. Hans

utredning af denna anslagsfråga har åtminstone, enligt min uppfattning, i sifferuppgifterna icke sträckt sig utöfver hvad som kan läsas i Utskottets betänkande. Jag har således af den föregående talarens föredrag icke inhemtat några nya upplysningar, men deremot funnit att i hans uppfattning af frågan i öfrigt förekommer åtskilligt nytt. Herr Mankell har nemligen framställt det påståendet, att, då en föregående Riksdag tydligt uttalat sin mening vara, att en del af den värfvade arméen borde ställas på vakans, regeringen handlat inkonstitutionellt, då den icke ställt sig till efter rättelse denna bestämda anvisning från representationens sida. Jag ber honom då till en början göra skilnad mellan *då* och *nu*. *Då* — vid tiden för detta uttalande i denna Kammare — herrskade tillfälligtvis den djupaste fred i Europa; *nu* hafva förhållandena ändrat sig ända derhän, att regeringen för att trygga landets neutralitet till och med varit nödsakad lyfta lilla kreditivet. Jag frågar om Herr Mankell eller någon annan vill påstå, att regeringen under sådana förändrade omständigheter bort ställa en del af arméen på vakans? För min del tror jag icke att en sådan åtgärd varit välbetänkt, ty då vi nu alla sträfvade efter att åstadkomma ett starkare försvar, kan väl ej ett tillvägagående, hvarigenom vårt försvar ytterligare försvagas, vara lämpligt och klokt. Dessutom — om Herr Mankell anser att regeringen speciellt i detta fall brutit mot den konstitutionela rätten — behöfver jag väl ej hänvisa honom till de åtgärder, han vid sådant förhållande har att grundlagsenligt iakttaga.

Som jag nyss nämnde äro siffrorna i Herr Mankells utredning fullkomligt riktiga och öfverensstämmande med Stats-Utskottets uppgifter, men deremot har den ärade talaren icke ställt det inre sammanhanget i denna anslagsfråga i sin rätta dager. Förhållandet är nemligen, som vi alla veta, att Riksdagens Revisorer tagit initiativet i den riktningen, att utspisningen för de värfvade trupperna borde förbättras. I anledning deraf har regeringen framlagt förslag till nya utspisningsstater, hvilka vid tvänne särskilda tillfällen af Riksdagen blifvit granskade och lemnade utan anmärkning. Man har således allt skäl antaga, det Riksdagen godkänt desamma. När nu Riksdagen det har gjort, blir följden helt enkelt den, att den fastställda ordningen för de värfvade garnisonsregementenas utspisning äfven skall komma trupperna till godo, det vill säga att regeringen måste begära och representationen bevilja de belopp, som fordras för att bringa representationens i detta afseende fattade beslut till verkställighet. Nu har det visat sig, att de anslagna medlen äro otillräckliga, och då finnes ingen annan utväg än att antingen bevilja ett högre anslag eller ock förvandla naturen af det redan beviljade till förslagsanslag. Det står naturligtvis Riksdagen öppet att framdeles, om den dertill finner skäl, ändra utspisningsstaterna.

Nu säger man att permitterandet af manskapet blifvit försvåradt genom den bättre utspisningen. Det är ett skäl, som kan tagas i öfvervägande, då fråga blir om nya utspisningsstater, men som är af intet värde, då fråga är om att tillämpa den nu gällande. I öfrigt tror jag att sednast förflutna missväxtår i väsendtlig mån bidragit till att anslaget varit otillräckligt. Jag anser dem hafva dertill bidragit på tvänne sätt, dels genom att göra portionsprisen dyrare, dels genom att vålla brist på

arbetsförtjenst, så att de värfvade soldaterna icke velat begära permission, hvartill ingen i sådant fall kan tvinga dem.

Det har varit Stats-Utskottets enhälliga uppfattning af saken, att Riksdagen utan tvekan bör bifalla Kongl. Maj:ts begäran såväl om att anslaget förändrades till förslagsanslag, som ock att den brist i anslaget ersättes, som icke kunnat betäckas genom besparingarne på hufvudtiteln. Ett ytterligare skäl att bestämma detta anslag till "förslagsanslag" har Riksdagen deruti, att en dylik åtgärd vid förra Riksdagen vidtogs med anslaget till "gemenskapens vid flottan natura underhåll". Visserligen fanns å detta sednare anslag en ganska betydlig besparing, som, på samma gång anslaget förändrades till "förslagsanslag", till öfriga statsmedel öfverfördes, men detta var endast en blomständighet, som icke i väsendtlig mån kunde inverka på Riksdagens beslut beträffande detta anslag, hvilket var af precis samma beskaffenhet med det nu ifrågakvarande.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Mankell: Herr ordföranden i Stats-Utskottet har till försvar för regeringens åtgärd att i tjänst inkalla samtliga garnisonerande och permitteradt manskap anført de politiska förhållanden, som på sednare tider uppstått och som skulle hafva nödvändiggjort en sådan åtgärd. De politiska förhållandena hafva verkligen på sednare tider blifvit begagnade att bevisa allt möjligt, både likt och olik, och äfven vid detta tillfälle hafva de blifvit framdragna. Det är visserligen möjligt att politiska förhållanden kunna hafva inflytande på dylika åtgärder, men detta beror på hvars och ens uppfattning af de politiska förhållandenas natur och beskaffenhet. Jag föreställer mig, att om ock garnisonsregementenas kompletterande varit berättigadt i början af kriget, då ännu Sveriges ställning och neutralitet var oafgjord, detsamma dock ej kunnat vara fallet vid slutet af föregående år, då Sveriges neutralitetsställning var gifven och betryggad, och ingen kunde tänka sig, att någon af de krigförande makterna skulle vilja förgripa sig på densamma.

Antager man likväl att nämnda skäl för kompletteringen vid sistnämnda tidpunkt var giltigt, så måste det äfven vara det för närvarande. Och då förvånar det mig mycket, att Stats-Utskottet ej tillstyrkt medels beviljande för den sålunda kompletterade styrkans underhåll. Denna inkonsequens måste föranleda mig att anse det ofvanberörda skälet såsom en nödfallsutväg för ögonblicket.

Stats-Utskottets ordförande har visserligen äfven anført ett annat skäl för inskränkningen af de ifrågakvarande utgifterna till det hittills beräknade beloppet, nemligen den förminskning i portionsprisen, som på sednare tid egt rum. Denna minskning kan visserligen verka något; men den är så obetydlig, att den dock icke ensam torde kunna motivera en nedsättning till så betydligt belopp i det af Kongl. Maj:ts begärda anslaget. Vidare nämnas de svåra åren 1867 och 1868 såsom orsak till de då uppkomna betydliga bristerna. Jag erkänner detta gerna och är derföre för min del benägen att tillstyrka anslag till fyllande af alla de brister, som upplupit till följd af dessa års dåliga skörd. Men dessa svåra år få icke åberopas för åren 1870 och 1871, ty så långt hafva deras verkningar icke sträckt sig.

Herr Grefve Posse: Jag vill alldeles icke inlåta mig i tvist med den siste ärade talaren om hans uppfattning af den politiska situationen; den frågan torde ej vidare behöfva beröras. Jag har endast ansett mig skyldig besvara hans anmärkning deröfver, att Stats-Utskottet icke tillstyrkt den äskade förhöjningen i nu ifrågavarande anslag. När anslag förvandlas till förslagsanslag, så blifva de alltid tillräckliga, enär de kunna öfverskridas. Till följd häraf, men hufvudsakligen derför att 1871 års portionspris är lägre, har majoriteten ansett sig icke böra tillstyrka förhöjning af anslaget. 1871 års portionspris äro icke, såsom Herr Mankell säger, obetydligt, utan högst betydligt lägre än de föregående årens, hvilket nogsamnt inhemtas af den bilaga, pag. 26, Utskottet fogat till sitt utlåtande. Af denna bilaga synes att portionspriserna öfverallt äro lägre, med undantag å två ställen, der de äro högre, nemligen vid Carlsten och Wisby, der endast obetydlig truppstyrka är förlagd, och i de skånska garnisonerna, der priserna äro alldeles lika höga som i fjor. Der skilnad i priset förekommer, utgör den visserligen endast 8, 7½, 6 och 4 öre o. s. v. per portion, men multipliceras dessa ören, så får man högst betydliga summor, hvadan Utskottets majoritet ansett sig haft goda skäl att bibehålla det nuvarande anslaget till sitt belopp oförändradt. Herr Mankell har dessutom gjort sig skyldig till en svaghet i sin argumentation. Utskottet har nemligen icke åberopat missväxtåren och deraf följande svåra konjunkturen såsom skäl för bibehållande af det nuvarande anslagsbeloppet. Men detta gör just den ärade talaren sjelf, då han anser att anslaget bör höjas. Utskottet har med fästadt afseende på de sednaste årens goda skördar ansett de deraf följande lägre portionsprisen och rikligare arbetstillgång för permitteradt manskap berättiga till den hemställen detsamma afgifvit.

Herr Jöns Pehrsson: Herr Talman! Det kan visserligen tyckas att frågan huruvida anslaget skall utgå såsom förslagsanslag eller reservationsanslag kan anses oväsentlig. Men jag för min del finner det vara ganska maktpåliggande att icke lemna detta anslag såsom förslagsanslag. Ty man kan tänka sig det, att man i sådant fall underlåter att bemöda sig att inskränka utgifterna till det minsta möjliga. Men man skulle till och med mindre behöfva fästa sig härvid, om man spårade något praktiskt sträfvande efter förminskning i utgifterna. Man vet nemligen att under det garnisonsregementena gå sysslolösa i Stockholm och på andra ställen, man likväl inkommanderar trupper från landsorterna för att tjenstgöra såsom fängbevakning och dylikt. Skulle det icke vara en praktisk tanke att t. ex. låta våra garnisonstrupper här underhålla bevakningen på Långholmen. Samma förhållande är det med husarregementet Konung Carl XV, hvars manskap går fullkomligt sysslolöst, under det man inkommanderar soldater från Småland för att uppehålla fängbevakningen på vederbörliga orter, såsom Malmö och flera ställen. Enligt min tanke vore det särdeles nyttigt om de värfvade regementena kunde på sådant sätt användas. Detta hör visserligen icke till ämnet, men torde dock vara skäl att tänka på. Härvidlag kan mycket väl tillämpas ordspråket: "fåfång gå lärer mycket ondt". En sådan till besparing för staten ledande anordning skulle jemväl föra det goda med sig, att förminska de klagomål öfver de

värfvade regementena, som man nu olyckligtvis så ofta får höra. Då nu härtill kommer, att Stats-Utskottet i en annan punkt föreslagit fyllandet af en brist, som uppstått i anledning af mathållningsanslagets nödvändiga öfverskridande, så kan jag icke fatta hvarföre icke anslaget skulle bibehållas vid den natur det nu har. Af nu anförda skäl instämmer jag i det yrkande, som blifvit gjordt, att anslaget måtte bibehållas såsom hittills.

Herr Statsrådet Abelin: Då jag nu för första gången under denna riksdag vid behandlingen af frågor, som stå i oskiljaktigt sammanhang med landtförsvarets ordnande, har ordet, må det tillåtas mig att med anledning af Stats-Utskottets nu föreliggande utlåtande uttala min tillfredsställelse deröfver, att Utskottet, genom att tillmötesgå regeringens förslag och med mer än vanlig frikostighet tillstyrka anslag till försvarets förstärkande, visat sig akta på tidens kraf och landets högt uttalade berättigade fordringar. Vid sidan af detta erkännande tillåter jag mig likväl öppet förklara, att jag skulle funnit det önskvärdt, likasom jag finner att sådant vore med landets fördel, sedd från synpunkten af dess försvarbarhet, för enligt, om de af Kongl. Maj:t äskade anslag utan inskränkning förordats och slutligen biföllos. Det bör nemligen ihågkommas, att, på sätt jag i mitt underdåniga memorial äfven antydt, inga andra åtgärder blifvit ifrågasatta än dem, som äro oafvisliga för afhjelpande i ena eller andra riktningen af de väsendtligaste bristerna i vårt försvarsväsende, och hvilka, i hvad de afse materiel och befästningar, äro af beskaffenhet, att, derest de icke alla fyllas, vi äro lemnade mer eller mindre redlösa. Af Stats-Utskottets utlåtande framgår ej huruvida krigsstyrelsen må blifva satt i tillfälle att inom en bestämd kortare tid fylla de behof, för hvilka de tillfälliga anslagen äskats. En sådan afsigt måste likväl förutsättas, såvidt ej det höga ändamålet skall äfventyras och de beräkuade summorna ej komma att öfverskridas. Vi hafva nemligen icke i vår makt att bestämma när dessa försvarsmedel skola användas, och det kan ifrågasättas, om vi ega rätt att genom fördröjda eller försummade åtgärder äfventyra att få vidkännas den sorgliga erfarenhet, att hvad vi *nu* tänkt att åstadkomma, *då* kan bli för sent. Påtagligt är ock, på sätt Utskottet anmärkt, att, om de stora arbetena skola med fördel och besparing kunna ledas, krigsstyrelsen ej allenast må ega för det löpande året använda så tillräckligt stora summor, att arbetena må kunna utföras i den omfattning, att icke administrationen och tillsynen draga de drygaste kostnaderna, utan att den äfven må veta hvad den till kommande år har att påräkna för de särskilda ändamålen, på det afslutning af kontrakter och leveranser samt anordning af utvidgningar i ena eller andra riktningen må kunna med fördel vidtagas. Jag har ingen anledning antaga att ju icke Utskottet, klart inseende detta, afsett att tillräckliga medel för ett påskyndadt arbete inom de af regeringen utstakade gränser allt framgent skola ställas till regeringens disposition. Jag tager detta tvärtom för afgjordt och anser mig pligtig att, så länge ansvaret för krigsstyrelsen mig åligger, i öfverensstämmelse dermed taga mina mått och steg. Jag tviflar ej heller att Riksdagen, som nogsaamt inser, att här lika litet kan vara fråga om att tillfredsställa regeringsledamotens som representantens enskilda önskan, skall medverka till ett skyndsamt uppnående af det föresatta målet och dymedelst gifva na-

tionen vittnesbörd derom, att den anda af storsinhet, som i allvarliga ögonblick icke plägar öfvergifva Svenska folket, genomträngt representationen. Det är under denna förutsättning jag ånyo träder inför denna Kammare; och tillåter jag mig nu att efter förutskickande af dessa tankar öfvergå till den speciela punkt, som föreligger. Jag kan dervid yttra mig helt kort, och detta så mycket heldre, som Stats-Utskottets ordförande i hufvudsak anført alla de skäl, som i frågan kunna andragas. Jag vill dock fästa Kammarens uppmärksamhet på nödvändigheten deraf, att detta anslag må uppföras såsom förslagsanslag; ty i annat fall skulle, enär kostnaderna icke kunna på förhand till siffran bestämmas och då dessutom en förändring af garnisonsregementena, gående ut på tillökning af desamma, är att motse, hvarigenom otillräckligheten af nu utgående anslag är än mera påfallande, det hittills varande oeffterättighetstillståndet komma att fortfara. Jag hemställer derfore, att Kammaren måtte lemna sitt bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Herr Mankell: Jag har begärt ordet endast för att, med anledning af de uttalanden, som blifvit gjorda från statsrådsbänken och utaf ordföranden i Stats-Utskottet, få instämma i de talares yrkanden, som fordrade, att detta anslag skulle bli uppfördt såsom ett reservationsanslag.

Öfverläggningen var slutad. Utskottets hemställan blef i oförändradt skick af Kammaren bifallen.

Punkterna 6—8.

Bifollos.

Punkten 9.

Herr Mankell anförde: På samma gång jag tillkännager mig för min del vilja bifalla beviljandet af detta anslag, ber jag dock att dervid få göra en anmärkning, som jag anser vara af behofvet påkallad. Det är klart, att det måste vara af aldra största vigt för en armé, som haft så långvarig fred som den svenska — öfver ett halft sekel — att officerare utsändas i främmande krigstjenst för att derigenom för Sverige utbilda en liten stam utaf sådana, hvilka dels erhållit krigsvana, dels på grund deraf kunna afgifva ämnen till högre befälhafvare. Det var dock ej från regeringen, som förslaget om anslag till detta ändamål framkom, utan från enskild motionär, hvilken vid 1856—1858 årens riksdag lyckades genomdrifva, att denna lilla summa af 9,000 riksdaler blef beviljad. Den var visserligen något knapp, men, rätt använd, skulle den dock kunnat göra mycken nytta.

För att detta skall blifva fallet, måste dock trenne vilkor uppfyllas. Det är nemligen nödvändigt, dels att utsända sådana officerare, hvilka afgifvit prof på framstående egenskaper i teoretiskt och praktiskt hänseende inom sitt yrke, dels att dessa officerare uppnått den ålder, då reflexionsförmågan så utbildats, att de utaf de gjorda iakttagelserna kunna draga bestämda resultat, såväl till eget som det allmännas bästa, och slutligen,

att arvodena för hvar och en särskild äro så tillräckliga, att de med värdighet kunna uppträda i främmande arméer, utan att behöfva tryckas af tanken på allt för stor sparsamhet.

I allmänhet har man, enligt min åsigt, dock icke förfarit på sådant sätt, att dessa vilkor blifvit fullt tillfredsställda. Man har nemligen utsändt endast yngre officerare, utaf hvilka blott ett mindre antal haft framstående egenskaper, och derjemte har man bortplotttrat anslaget på fem å sex händers årligen, hvarigenom summan blifvit alltför liten för hvar och en att ogeneradt kunna uppehålla sig i främmande arméer eller på dyra orter. Men ej nog härmed. Anslaget beviljades, såsom orden lyda: "till understöd för officerare af arméens särskilda hufvudvapen, som kunde vara hugade att inträda i *aktiv krigstjenst* hos någon i vänskapligt förhållande till Sverige stående makt, *hvars armé till större eller mindre del befunne sig på krigsfot*, med Kongl. Maj:t förbehållen rätt, att hvad af anslaget kunde inom året komma att besparas få af följande år disponeras." I stället att följa denna föreskrift, detta vilkor för anslagets beviljande, har man, isynnerhet på sednare tider, under åren 1866—1870, utsändt officerare till sådana makter, hvilkas arméer icke befunnit sig på krigsfot och der icke mycket af krig vore att lära. Flertalet har utgått till Algier, der de en stor del af sin tid legat uti garnison, och måst skatta för en lycka att under några timmar få skottvexla med kabylerna eller flyktiga beduin-stammar. För öfrigt hafva de icke vunnit någon krigserfarenhet; på sin höjd hafva de lärt sig ett och annat främmande språk och möjligtvis fått en orden på bröstet, hvilket mången gång varit hufvudändamålet med hela expeditionen.

För att gifva någon helgd åt detta förfarande, föreslog regeringen föregående riksdag att orden: "hvars armé till större eller mindre del befunne sig på krigsfot" skulle utgå; och Riksdagen gick i en hastig vändning in härpå. För min del anser jag detta ganska oriktigt; det är att helt och hållet förtrycka anslagets ursprungliga ändamål. Jag var olyckligtvis icke då i tillfälle att motsätta mig ett dylikt uteslutande, såsom jag skulle önskat. Imellertid har man utskickat officerare uti sådana arméer, som icke äro på krigsfot, hvarigenom den krigsvana, som åsyftats, icke kunnat förvärfvas, och det varit en ren slump, om anslagets ursprungliga ändamål blifvit uppfyllt. Derjemte har man fortfarande samvetsgrant uppätit anslaget för hvarje år, så att vid större krig inga medel funnits inbesparade för att utskicka officerare, då detta verkligen kunde varit af nytta. Jag har endast härpå velat fästa uppmärksamheten, och jag tillåter mig uttrycka den förhoppning, att, sedan anmärkningen blifvit gjord, anslaget hädanefter måtte blifva användt bättre, hvarföre jag äfven får tillstyrka dess beviljande.

Herr Adlersparre: Herr Talman! Mine Herrar! Jag får upprigtigt bekänna, att jag icke förstår det gagneliga uti den anmärkning talararen bakom mig utalade. Skulle det blifva en bestämd föreskrift, att inga officerare finge sändas i utländsk krigstjenst till andra makter än dem, som vore i krigstillstånd eller på krigsfot, så tror jag att våra officerare skulle gå miste om många nyttiga lärdomar, som de nu hemföra till vår armé. Om de endast skulle skickas till sådana, som vore inbegripna i

krig, så skulle måhända aldrig på många, många års tid några officerare få komma i utländsk krigstjänst. Jag tror, att det är af ofantlig nytta för våra officerare att komma i tjänst i utländska arméer, äfven under djupaste fred, för att studera öfningar, organisation, vapen m. m., samt att det vore en stor förlust att inhemta dylikt endast genom skrifter. Jag får därför för min del förklara, att jag icke kan inse nödvändigheten af en sådan föreskrift, som ledamoten här bakom ansett nyttig.

Herr Statsrådet A belin: Herr Talman! Mine Herrar! Herr Mankell har, med erkännande af detta anslags vikt, ansett sig pligtig fästa uppmärksamheten derpå, att detsamma mindre väl användes. Med anledning deraf tillåter jag mig lemna några upplysningar, hvilka nogsamnt visa att Herr Mankell ej allenast saknar kännedom om de bestämmelser, som numera utgöra vilkor för detta anslags åtnjutande, utan ock om de personer, som för närvarande hafva sig detsamma tilldeladt.

Då Herr Mankell säger, att vid fördelningen af anslaget borde iakttagas, att endast sådana officerare kommo i åtnjutande deraf, hvilka gjort sig kända för framstående praktiska eller teoretiska egenskaper och hvilka tillika uppnått den ålder, att man hos dem kunde förutsätta en mera utvecklade reflexionsförmåga, samt att anslaget borde fördelas så, att de, som deraf voro i åtnjutande, bereddes ett någorlunda tillräckligt underhåll under sin tjänstgöring i de främmande arméerna, vill jag hafva erinrat, att för någon tid sedan — jag påminner mig nu ej dagen — utfärdades en general-order, hvilken, såsom vilkor för anslagets åtnjutande, uppställde just de fordringar, dem Herr Mankell förmenar vara förbisedda, hvarjemte genom ett Kongl. bref af senare dato, utfärdadt för ungefär ett år sedan, understödet för hvar och en af dem, som på grund af de nya vilkoren vunno anställning i utländsk krigstjänst, bestämdes till 3,000 R:dr för år räknadt.

Bland de många officerare, som anmält sig till vinnande af sådan anställning, har valet sedan gjorts så omsorgsfullt som möjligt. Två af dessa hafva varit anställda uti franska arméen och deltagit i det nyss slutade blodiga kriget på ett sätt som gjort dem förtjenta utaf högsta loford. Två andra äro anställda uti italienska arméen, och den ene af dem har haft tillfälle utmärka sig på ett sätt, som fästade de italienska militärmyndigheternas uppmärksamhet vid honom. Om detta nu må tjena såsom bevis derpå att anslaget icke illa användts, så utgör det på samma gång en ökad anledning till förvåning öfver Herr Mankells obekantskap med förhållanden af så allmänt intresse för arméens befäl.

För öfrigt instämmer jag uti hvad en annan talare på Stockholmsbänken yttrat, angående nyttan af officerares anställning uti främmande maktens arméer, äfven om de icke äro på krigsfot, och vill nu blott tillägga, att regeringen, som gjort hvad den kunnat för att göra officerarnes ifrågavarande anställning så fruktbarande som möjligt, sväriligen likväl kunnat under djupaste fred bereda dem den anställning, Herr Mankell synes velat uppställa såsom ett oeftergifligt vilkor för anslagets åtnjutande.

Jag hemställer om bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Mankell: Herr Talman! mine Herrar! Jag delar fullkomligt den åsigten som uttryckts af båda de föregående talarne, att äfven under fredliga förhållanden officerarne böra utsändas för att taga kännedom om utländska härars organisation. Men jag tager mig friheten erinra, att för detta ändamål andra anslag finnas afsedda, nemligen ett på generalstaben och ett på artilleristaben; dessutom finnes anslag på sjöförsvarsdepartementet af 15,000 R:dr för sjöofficerare; och sålunda synas tillräckliga medel för detta ändamål förefinnas, hvarföre äfven de 9,000 riksdalerna oförtryckt böra kunna få användas för sådana, som utgå i verklig krigstjänst.

Jag vill icke jäfva hvad Herr Krigsministern anført med hänsyn till penningarnes fördelning, men såvidt jag känner utaf alla redogörelser, jag hittills sett med afseende på fördelningen af detta anslag, hafva de utsända officerarne fått 2,000 eller 1,000 R:dr årligen och icke mera. Detta har jag ansett vara otillräckligt; men sedan jag nu hört att man afsett att de skola få mera, förfaller min anmärkning i detta hänseende.

Efter dessa yttranden bifölls punkten.

Punkten 10.

Herr Törnfeldt: Herr Talman! mine Herrar! Såsom skarpskytt kan jag icke annat än tacka Utskottet, som har tillstyrkt det af Kongl. Maj:t begärda anslaget, men jag får dervid hemställa, i afseende på de dryga och storståtliga prisskjutningarne här i Stockholm, om detta är rätta sättet att framkalla vidsträcktare täflan. Ty som det nu är, kan blott en och annan från skarpskytteföreningarne någonsin tänka på att resa hit till Stockholm för att deltaga i priset. Detta kan endast bidra till att framlocka och utbilda några få utmärktare skarpskyttar, men jag tror, att det vore mera nyttigt, om allmänheten blefve uppmuntrad att egna sig deråt, och att det vore till större fördel för de särskilda föreningarne, om pris tilldelades dem i deras hemorter. Då skulle alla söka att vinna. Det var blott detta jag ville säga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 11.

Herr Mankell: Herr Talman! mine Herrar! Utaf de 18 millioner och några hundra tusen R:dr, som vid innevarande riksdag blifvit begärda till extra anslag för befästningar och krigsmateriels anskaffande m. m. dylikt, har Stats-Utskottet i denna och följande punkter blott till behandling förehaft omkring 14 och en half millioner R:dr, af hvilka Utskottet nedprutat omkring 2 millioner och något derutöfver, nemligen 616,680 R:dr för Waxholm, 750,000 R:dr för depôt och befästningar i Norrland, och 1,000,000 till ett kasernetablissemment för Svea artilleriregemente. För min del tror jag dock, att möjligtvis åtskilliga andra nedsättningar skulle kunna göras, utan att äfventyra fosterlandets försvar.

De föremål, som genom ifrågavarande extra ordinarie anslag skola anskaffas, kunna nemligen betraktas ur tvänne synpunkter, dels med afseende på deras *behöflighet* och dels med afseende på *tiden* och *skyndsamheten* af deras anskaffande, hvilket sednare åter har ett väsentligt inflytande på *sättet* för anskaffningen.

I afseende på *behöfligheten*, kan man urskilja dem som äro oundgängligen nödvändiga, och därför med snarast görligt böra anskaffas, vidare dem som äro nyttiga, men med hvilkas anskaffande dock något kan anstå, och slutligen dem som äro mindre behöfliga.

Med afseende på *tiden* för deras anskaffande, beror detta på huru man uppfattar den politiska ställningen. Är denna verkligen så hotande, att kriget står för dörren inom de närmaste åren, då måste alla anslag beviljas så fort som möjligt; och då måste man tillgripa låneutvägen, emedan behovet ej kan fyllas medelst indirekt eller direkt beskattning. Men om motsatsen eger rum, då kan naturligtvis något uppskof ske med medels beviljande för vissa ändamål, och då torde man kunna nöja sig med ökad direkt beskattning.

Enligt min föreställning åtminstone synes emellertid ingen öfverhängande fara förefinnas. Jag vill icke här upptaga Kammarens tid med någon skildring af min uppfattning af den politiska ställningen i Europa. Men mig förefaller det klart, att vi åtminstone under de närmaste åren torde för egen del hafva lugn och fred att påräkna. Och om äfven i detta hänseende någon tvekan hos mig skulle kvarstå, måste densamma bortfalla, när jag betraktar de anslag Konungen af Norge fordrat af detta land, i förhållande till dem Konungen af Sverige härstädes äskat, och hvilka sednare relativt till befolkningen äro mångdubbelt större än de förra.

Jag har försökt taga reda på siffrorna och de lyda som följor: Vid riksdagen 1868—1869 fordrades ett extra ordinarie anslag af 2,319,200 R:dr, utaf hvilka dock blott 1,116,000 R:dr då beviljades. Af nu sammanvarande Storthing har regeringen blott fordrat 836,000 R:dr för finansåret 1 April 1871—1872. Nu är klart, att om Konungen af Norge för detta land ansett faran lika stor som Konungen af Sverige för vårt land, så skulle han enligt fördelningen af $\frac{1}{17}$ mot $\frac{1}{17}$ af Norge fordrat icke mindre än 5 à 6 millioner.

Detta förhållande är sannerligen högst anmärkningsvärdt. Under det man i Sverige gör allt möjligt för att, jag vill ej säga uppskrämma, men åtminstone inverka på allmänna opinionen med förespeglingar om öfverhängande fara, så hör man i Norge icke det ringaste talas om någon krigsfara, och der fordras blott vanliga och obetydliga anslag; och der är ej heller fråga om någon förändring i arméens organisation. Med ett ord, der är det som om alls ingen fara funnes för handen. Nu kan jag omöjligt föreställa mig att Kongl. Maj:t, om han ansett fara förefunnits i Norge, icke äfven derstädes skulle hafva begärt lika stora anslag. Man kan därför verkligen komma på den tanken, att faran icke är så stor för Sverige, som man velat förespegla nationen.

Dessa omständigheter hafva för mig varit bestämmande i afseende på nu förevarande anslag, och jag har vågat föreställa mig att en del af

dem möjligtvis skulle kunna utsträckas på något längre tid, än uti Kongl. Maj:ts proposition synes vara afsedt. Denna min uppfattning synes äfven, med afseende på ifrågavarande punkt, till viss grad vara delad af Stats-Utskottet, då det säger: "att Riksdagen måtte *bevilja* den af Kongl. Maj:t för fältartillerimateriel äskade summa, 1,102,743 R:dr, och deraf *anvisa* såsom extra anslag för år 1873 ett belopp af 180,000 R:dr". Jag har försökt göra klart för mig hvad skilnaden är emellan de båda uttrycken att "bevilja" och att "anvisa", och jag har trott mig finna meningerna vara den, att Kongl. Maj:t må använda de 180,000 R:dr, som skola utgå under nästkommande statsreglering, för att göra beställningar, men att Riksdagen förbehåller sig dispositionsrätten öfver återstående 922,743 R:dr, för hvilka tills vidare icke beställningar få göras. Om denna förutsättning är riktig så har jag icke något emot att bifalla punkten. Skulle deremot meningen vara, att regeringen, på grund af uttrycket "bevilja", redan för närvarande äfven skulle kunna göra beställningar för den återstående delen af summan, kunde det fallet inträffa, att statsregleringen för år 1873, om dylika beställningar i större skala gjordes, blefve så betungad, att nationen icke kunde bära den. Är detta meningen med uttrycket "bevilja", så skulle jag vilja motsätta mig det samma och välja något annat, som medgifver Riksdagen att haiva full dispositionsrätt öfver återstående delen af anslaget.

Jag vågar slutligen taga mig friheten uppmåna Stats-Utskottets ärade ordförande att, till mitt och troligen många andras lugnande, afgifva förklaring öfver hvad som menas med dessa båda uttryck "bevilja" och "anvisa".

Herr Liss Olof Larsson: Herr Talman! mine Herrar! På den framställning, som af den siste talaren blifvit gjord till ledamöterna utaf Stats-Utskottet, kan jag icke svara, då jag är reservant till förevarande punkt, liksom till den efterföljande. Jag har nemligen icke kunnat finna skäl hvarföre Riksdagen skulle bevilja dessa stora summor, enär den i alla fall anvisar endast en mindre summa. Jag förstår icke, hvartill detta skulle gagna. Man svarar, att det är nödvändigt för regeringen för att kunna uppgöra om större leveranser o. s. v. Detta håller icke streck, enär man ser, att blott mindre summor anvisas för nästa statsregleringsperiod och med de öfriga är icke något bestämdt, när de skola utgå eller med hvilket belopp. Jag tror derföre att regeringen lika litet i ena som i det andra fallet kan förutse hvad nästkommande Riksdag skall besluta. Då man beviljar större summor, så ligger häruti ett misstroende till kommande Riksdag, ty dermed binder man händerna på den, och det förutsätter dessutom att följande Riksdag icke skall vara lifvad af samma fosterlandskärlek.

Ett sådant misstroende kan jag icke hysa till de kommande Riksdagarne, utan jag tror att *då* liksom *nu* kommer att beviljas hvad som erfordras för landets försvar. Jag var fullkomligt ense med Utskottet i afseende på anslag för nästkommande år; endast i det afseendet skiljer jag mig från majoriteten, att jag får föreslå att Riksdagen måtte på extra stat anvisa de äskade 180,000 R:dr för 1872, men att beviljandet af den större summan måtte utgå ur den ifrågavarande punkten.

Herr Grefve Posse: Herr Talman! Mine Herrar! Jag hade verkligen icke ämnat uttala mig i sjelfva saken, då Herr Mankell icke gjort något bestämdt yrkande, men jag har nyss vunnit en erfarenhet vid behandlingen af en föregående punkt, då Herr Mankell särdeles lätt hoppade öfver från ett yrkande på bifall till yrkande på afslag. Till följd häraf torde försigtigheten bjuda, att jag går litet närmare in i frågan. Herr Mankell har framställt vissa betänkligheter i afseende på ifrågasvarande anslag och inledt dem i detta anförande som i föregående med vissa antydningar om, att det nu vore temligen lugnt i verlden och faran för närvarande icke så stor. Han säger sig tro, att vi nog få vara i fred; och det är verkligen mycket glädjande att någon har den tron, ty de aldra flesta se dystra moln på framtidens himmel. Jag är ej bland dem, som anse faran så öfverhängande, men tillräckliga anledningar förefinnas dock till att företaga ordnandet af vårt försvarsväsende; så mycket måste väl hvar och en medgifva — och äfven Herr Mankell, som, särdeles med fästadt afseende derå, ju i denna riktning framlagt åtskilliga förslag.

Jag får hemställa till den ärade talaren, om han verkligen tror, att gevär, kanoner och annan materiel, som för kriget erfordras, äro af sådan natur och beskaffenhet, att de ögonblickligen kunna tagas, när de behövas eller om icke omtanken bjuder, att man ordnar detta, då man ännu är i tillfälle dertill.

Jag tror, att Herr Mankell för öfrigt betydligt misstagit sig om naturen af den sparsamhet, som vill göra sig gällande i denna Kammare, ty den sträcker sig icke derhän, att vi skulle vilja förvägra nödvändiga medel till vapen — detta är min lifliga öfvertygelse. Jag hyser för min del den åsigt, att vi måste söka åvägabringa anskaffandet af tidsenliga och nyttiga vapen, så att folket i farans stund åtminstone må hafva vapen i hand.

Den fråga, som framställdes till mig direkt om min uppfattning af dispositionsrätten till de 922,743 R:dr, som återstå sedan anslaget för år 1872 utgått, trodde jag verkligen icke behöfva något svar; det finnes väl ingen, som betviflar, att icke Riksdagen har dispositionsrätt, *oafvislig* dispositionsrätt öfver det återstående beloppet. Men när Riksdagen sagt sig vilja bevilja den eller den summan till kanoner och gevär m. m., så har Riksdagen dermed erkänt behovet derutaf, och särdeles egna omständigheter skulle inträffa, om en kommande Riksdag skulle underkänna detta den nuvarande Riksdagens medgifvande. Denna uppfattning af frågan synes Stats-Utskottet alldeles klar, och om den är riktig, så erbjuder detta bestämmande utaf högre summor den fördelen, att regeringen kan vidtaga sådana anordningar inom närmaste framtid, hvilka äro nödvändiga för att inom landet ordna de verkstäder och industriella företag, genom hvilka dessa vapen skola frambringas. Ingen vill väl att de skola tagas från utlandet, då erfarenheten visat, att de kunna anskaffas inom landet. Men det är nödvändigt, att industriidkarne blifva förvissade om, att säker utsigt finnes att få utföra ifrågasatt arbete och att de sålunda kunna vedervåga att utvidga sina verkstäder. Just denna sida af saken har föranledt Stats-Utskottet att tillstyrka hela anslagsbeloppet på en gång. Dessutom ligger ingenting nytt häruti, enär man äfven mångfaldiga gånger förut i åtskilliga fall följt samma grundsats. Jag anser för min del, att det

det icke är skäl nu frågå den goda praxis, som förut blifvit följd. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr Hierta: Om jag hade varit ledamot af Stats-Utskottet äfven vid denna riksdag, så tror jag att jag skulle hafva förenat mig i den af Herr Liss Olof Larsson mot denna punkt afgifna reservation. Då jag emellertid icke tillhört Utskottets medlemmar, så vill jag nu anhålla att få i nämnda reservation instämma. Jag anser det nemligen hvarken nödvändigt eller fullt konstitutionellt handadt att den ena Riksdagen skall på detta sätt anticipera på kommande Riksdagens beslutanderätt. Hvar och en riksdag bör i det fallet draga sin egen omsorg. Den siste talaren har visserligen andragit ett skäl, som skulle kunna föranleda till afvikelse från denna grundsats, nemligen att entreprenörerna af de arbeten, hvilka skulle komma att under de följande åren verkställas, derigenom skulle sättas i tillfälle att så ordna sina verkstäder, att de voro i stånd att effektuera de blifvande beställningarne. Jag vågar dock för min del tro, att, om regeringen för sig uppgjort en plan för de eller de arbetenas bedrivande och Riksdagen beviljat medel därför under en viss tid, det icke bör möta någon svårighet för henne att ordna arbetena på det sätt, att någon rubbning i deras fortgång icke är att befara, äfven om återstoden af de för ändamålet behöfliga medlen måste af en kommande Riksdag beviljas. Ett sådant förfarande medför dessutom alltid den fördelen, att Riksdagens rätt att pröfva anslaget behöflighet äfven under förändrade tidsförhållanden bibehålles oförkränkt. Man säger att den politiska ställningen i Europa är osäker och att i synnerhet en liten stat som Sverige ej är säker för att hvilken dag som helst blifva anfallen. Låt vara att så är förhållandet nu, så finnes dock intet som hindrar att samma lyckliga förhållande som förr under en lång följd af år egt rum åter kan inträda, nemligen en ostörd fred och lugn för vårt land. Majoriteten af svenska folket hysar åtminstone denna förhoppning och torde derföre anse, att man icke bör brådska alltför mycket med åtagandet af mångfaldigt tyngre bördor för försvaret än dem landet hittills burit. Jag vill härmed ingalunda hafva sagt att anskaffandet af nödiga vapen bör stå efter statens öfriga utgifter för försvaret, utan tvärtom sätter jag dem i första rummet, men jag tror att man ej behöfde brådska alltför mycket med anslags beviljande till öfriga försvarsåtgärder, emedan jag för min del är öfvertygad att, enligt hvad alla tecken visa, något äfventyr för fredens fortfarande icke förefinnes under en följd af år, som kan erfordras för att närmare och noggrannare pröfva huru försvaret må kunna ställas verksamt med minsta möjliga betungande för landet. Om deremot det nu begärda anslaget beviljas, så kan man, hurudana omständigheterna än må blifva, nästan hålla vad om att det icke blir någon möjlighet att sätta ned de anspråk regeringen framdeles kan komma att framställa på att få anslag till lika stora eller större beställningar som dem, för hvilka den för nästkommande år begärda summan är afsedd att användas. Man har såväl under denna diskussion som under många föregående hört antydningar om nödvändigheten att på en gång bevilja hvad som för försvaret begäres, i anseende till den hotande osäkerheten af ett krigsutbrott. En annan talare från Stockholmsbänken

har redan uttryckt sin förmodan, att någon anledning till farhåga i detta afseende för Sverige för närvarande icke är för handen. Jag delar fullkomligt denna hans uppfattning och tror för min del att vi i förhållande till utlandet för närvarande intaga och ännu temligen länge skola komma att intaga en fullkomligt lika god, om icke bättre ställning, än den vi före utbrottet af det sednaste kriget mellan Frankrike och Tyskland innehade. Jag vill icke nu uttala mig öfver de bemödanden, hvilka blifvit gjorda att förklara alla dem, som yrka på försigtighet eller varsamhet uti att bevilja alla möjliga anslag, såsom mindre patriotiska, nihilister o. s. v. Det är en känd sak att ett dylikt språk med stor energi och till och med våldsamt föres i en stor del af tidningspressen, men jag för min del kan icke finna att det är skäl att deraf låta sig uppskrämmas. Att det gifves betydande intressen, som finna med sina fördelar förenligt att instämma i detta skrik, är lika naturligt som att detta hos många är ett uttryck af en verklig öfvertygelse, och att de lefva i den föreställningen att landet är i fara. Man har skiljt mellan dessa olika meningar, och kallat dem, som hysa samma mening som jag, för krigspartiet och den motsatta åsigtens anhängare fredspartiet. De förra skulle jag snarare vilja kalla allarmister, sådana personer, som gerna se spöken midt på ljusa dagen och aldrig tillåta att man tager de verkliga förhållandena, sannolikheterna för och emot i betraktande. Ty om de gjorde detta, så vågar jag påstå att de snart skulle komma till en motsatt öfvertygelse.

På grund af hvad jag nu anfört vågar jag vördsamt föreslå, att första delen af Utskottets förslag måtte utgå och blott den sednare delen af detsamma bifallas, nemligen att till anskaffande af fältartilleriemateriel måtte såsom extra anslag för år 1872 anvisas ett belopp af 180,000 Riksdaler.

Herr Jan Andersson: Då jag såväl i vederbörande afdelning af Stats-Utskottet som i Utskottets plenum bidragit till det beslut, hvarom nu är fråga, så torde det tillåtas mig att här angifva skälen deraf. Det upplystes nemligen, att det för regeringen vore af vigt, att på en gång erhålla ett större anslag, på det den måtte blifva satt i tillfälle att med fabrikssegarne göra beställningar af större betydenhet, hvarigenom desse vore förvissade om rekvitioner och sålunda ekonomiskt betryggade vid utvidgandet af sina verkstäder. Vidare upplystes det att Husqvarna gevärsfaktori ämnar utvidga sin verksamhet, äfven i och för kanonfabrikationen, såvida större beställningar göras. Det vore dessutom nödvändigt att statens egna verkstäder utvidgades, så att materiel af vagnar m. m. på dem kunde förfärdigas. Med anledning af detta tror jag det vara skäl för att Utskottets förslag bifalles.

Herr Adlersparre: Herr Talman! Mine Herrar! Jag ber att få tillstyrka bifall till ifrågavarande punkt. Genom att nu på en gång öfverlemna till regeringen de begärda anslagen, jag får säga de *erforderliga* anslagen, får regeringen friare händer och kan deraf mera affärsmessigt vidtaga sina anordningar, och sålunda åstadkomma att ifrågavarande beväpning blir mera ekonomisk. Huru stort detta anslag än må synas, så får man dock för detsamma icke någon fältartilleriemateriel, som i ringaste

mån är mer än hvad som verkligen behöfs. I andra länder beräknar man 3, ända till 4 kanoner på hvarje tusende infanterist, som finnes i arméen. De 180 fältpjäser, hvilka här äro afsedda att anskaffas, skulle icke blifva mer än 2 kanoner och en liten bråkdelen på hvarje tusende infanterist, när hela styrkan kallas under vapen. Jag ber att derjemte få fästa uppmärksamheten på, att om något vapen bör ordnas under fredstid, så är det artilleriet. Om man än vid utbrottet af ett krig skulle i hast kunna bilda infanterister så är det dock omöjligt att i hast bilda dugliga artillerister. Vidare tillåter jag mig fästa uppmärksamheten derpå att artilleriet, hvilket är det mest afgörande vapnet i striden, är just det vapen, hvarmed vi kunna hoppas att blifva den oss anfallande fienden öfverlägsna; ty det är förenadt med många svårigheter för fienden att öfver hafvet transportera kanoner, anspann, lavetter m. m. Just därför tror jag att vi företrädesvis böra göra hvad vi kunna för att erhålla ett talrikt, kraftigt och väl fördt fältartilleri.

Med anledning af hvad en föregående högt ärad talare yttrade, ber jag att få förklara, att jag är hvarken "alarmist" eller tillhör det s. k. krigspartiet. Men jag tror att klokheten bjuder, att hvad som är nödvändigt, för att vara i jernvigt med förhållandena utomkring oss, få vi icke missakta och undanskjuta. På grund af hvad jag i korthet antydtt tillstyrker jag bifall till förevarande punkt.

Herr Mankell: Den ärade ordföranden i Stats-Utskottet sökte i början af sitt föredrag göra mig misstänkt för att icke vara benägen att tillstyrka anskaffande af vapen. Det är en gammal krigslist att beskylla motståndarne för hvad de icke hafva yttrat eller menat. Jag behöfver sannerligen icke försvara mig deremot. Min afsigt har tydligen varit att lemna bifall till den ifrågavarande vapenanskaffningen, ehuru jag tror, att den möjligtvis kan fördelas på något längre tid. Vidare ville jag förbehålla Riksdagen dess dispositionsrätt i afseende på den återstående delen af summan. Jag vill icke neka, att mina betänkligheter rörande dessa anslags beviljande i någon mån blifvit förminskade, sedan jag hört Grefve Posses förklaring angående hans uppfattning af saken, men på det jag må känna mig fullt säker, att det även blir Kammarens och Riksdagens uppfattning, så ber jag att få föreslå en annan ordalydelse af punkten, hvilken lemna regeringen all möjlig befogenhet att kunna lemna våra industri-idkare beställningar å deras fabriker, utan att därför betaga Riksdagen dess dispositionsrätt öfver den återstående delen af summan, nemligen:

att Riksdagen tills vidare måtte godkänna Kongl. Maj:ts plan för anskaffning af fältartilleriemateriel till ett belopp af 1,102,743 R:dr, samt för detta ändamål för år 1872 anvisa en summa af 180,000 R:dr.

Herr Lyttkens: Sedan ordföranden i Stats-Utskottet tydligen uttalat sin åsigt vara, att kommande Riksdagars dispositionsrätt öfver medel, beviljade på det sätt som i första delen af denna punkt är föreslagen, ej i någon mån derigenom blifvit inskränkt, så kan jag för min del sannerligen icke inse, hvartill det skall gagna att nu bifalla hela det af Kongl. Maj:t begärda beloppet. Regeringen får ju derigenom alls ingen

säkerhet att medlen verkligen skola komma att utgå till det afsedda ändamålet och kan således ej heller för längre tid, än det år för hvilket Riksdagen nu skall uppgöra staten, kontrahera om tillverkning af någon artillerimateriel. Ty nästa Riksdag kan ju finna sig föranlåten att vägra alla vidare anslag, och i hvilken ställning skulle väl då de industriidkare befinna sig, som på grund af träffadt aftal om leveranser redan gjort förberedande åtgärder för deras fullgörande och derpå kanske redan nedlagt betydande kostnader. Men är beslutet ej bindande för en kommande Riksdag, hvartill tjenar det väl då att fatta det? Nästa års Riksdag kan ju säga: "nej, vi ge inga penningar vidare för det ändamålet." Jag tror derföre att ett sådant beslut verkligen innebure detsamma som att alltför mycket taga på hand på en sak, som icke kan beräknas. Ett sådant sätt att gå tillväga är i allmänhet aldrig att rekommendera och aldra minst då det, som här är fallet, är fråga om affärer. Behovet af anslaget vill jag visst icke bestrida, men jag tror dock att det äfven här är bäst att, som ordspråket säger, låta hvar dag hafva sin omsorg. Jag får derföre för min del instämma i det af Herr Liss Olof Larsson gjorda yrkandet och anhåller således, att endast den sednare delen af Utskottets hemställan måtte vinna Kammarens bifall, eller att såsom extra anslag till anskaffande af fältartillerimateriel för år 1872 anvisas ett belopp af 180,000 R.dr.

Herr Per Nilsson i Espö: Enligt min tanke bör Riksdagen vara Regeringen tacksam för det nu framlagda förslaget, deri hon tillkännagifver huru stor den summa är, som för kompletterande och anskaffande af erforderlig fältartillerimateriel måste af Riksdagen äskas, men att blott en del af denna summa tages i anspråk för år 1872, ty just derigenom uppfylles den fordran Riksdagen ställer på Regeringen, nemligen att hon skall upplysa representationen om de medel, som för materielens sättande i tillfredsställande skick erfordras ej blott för det och det året utan för hela ändamålets uppnående. En sådan åsigt bör göra sig gällande under lugna och fredliga förhållanden, men denna grundsats har icke alltid förut blifvit följd. Det är troligen mången ibland oss, som minnes förhållandena vid 1847 års riksdag, då såväl inom Riksdagen som pressen och hos hela folket fanns blott den tanken: "nu har fredens tid kommit och kriget för alltid spelat ut sin roll." Vi insöfde oss i denna ljufva inbillning och blefvo öfverrumplade. Hela Europa stod snart i brinnande krigslåga; äfven vi måste rusta oss. Sedan hafva tid efter annan nya behof för materielen kräfft tillfälliga anslag för ett skyndsamt anskaffande deraf från utlandet. Detta visade sig ej minst under Östersjökriget; och huru anskaffade man då materiel? Jo, man köpte miniégevär från Holland, hvilka gevär troligen ännu ligga obegagnade och odugliga, samt renslar från Preussen, hvilka ännu i ostörd hvila finnas på Skeppsholmen.

Jag skulle icke tveka att höja min röst emot detta sätt att gå till väga, i händelse regeringen velat dermed fortfara. Men nu då regeringen framlagt ett förslag, gående ut derpå, att inom vårt land successivt erhålla den erforderliga fältartillerimaterielen, då våra industriidkare genom utsträckningen i tid sättas i tillfälle att kunna tillverka den för vårt behof tillräckliga materielen, och då tillverkningstiden tillåter regeringen att

med uppmärksamhet följa fabrikationen och utöfva den tillsyn deröfver, att produkten blir användbar, kan jag för min del ej finna annat, än att Riksdagen bör bifalla Kongl. Maj:ts nådiga förslag och Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Grefve Posse: Jag är ganska angelägen att tillbakavisa Herr Mankells förebräelser, att hans motståndare vilja göra honom misstänkt för brist på fosterlandskärlek genom att tillskrifva honom yttranden, som han icke haft. Jag har åtminstone icke förtjent denna förebräelse. Herr Mankell har tydligen yttrat, att de för anskaffande af krigsmateriel framställda anslagsfördringar kunna hänföras till två klasser, nemligen sådana som afse uppfyllandet af *mera* eller *mindre* trängande behof, samt att faran för ett krigsutbrott icke är så öfverhängande, att den kan anses tvinga till anslags beviljande. Om den ärade talaren använde precis dessa ordalag, erinrar jag mig icke, men hans yttrande gick i alla hänseenden ut på att anslaget kunde nedsättas. Jag har blott återopat hvad Herr Mankell yttrade.

Flera talare hafva vid denna punkts behandling yttrat, att, då Riksdagen, i händelse densamma beviljade den af Kongl. Maj:t för faltartilleriemateriel äskade summan af 1,102,743 R:dr, och deraf anvisade såsom extra anslag för år 1872 ett belopp af 180,000 R:dr, obestriddigen eger full dispositionsrätt öfver återstoden af nämnda anslag, vore icke mycket vunnet dermed att Riksdagen nu beviljade hela anslaget; och en talare har funnit det vara inkonstitutionellt att denna Riksdag beviljar medel, som först af följande Riksdagar komma att anvisas till utgående. Jag ber att med några ord få bemöta dessa anmärkningar. Dervid vänder jag mig till en början mot den först framställda anmärkningen eller den, att någon fördel i praktiskt afseende icke skulle beredas, om Riksdagen beviljade hela den äskade summan på en gång. På samma gång som jag medgifver att Riksdagen eger full dispositionsrätt öfver den återstående delen af ifrågavarande anslag, antager jag att, då Riksdagen erkänt behofvet af kanoner, anspannspersedlar m. m. och beviljat en summa för behofvets fyllande, deri ligger en moralisk garanti att denna summa successive skall utgå, enär det icke finnes sannolikhet för att behofvet kan komma att upphöra eller man kan antaga att representationen skall svika sitt löfte. Under sådant förhållande är det klart, att, äfven om aftal om hela leveransen icke kan kontraktens enligt afslutas, vederbörande industriidkare likväl med full trygghet ordna sina verkstäder med fästadt afseende å den leverans som är att emotse. Således beredes industriidkaren en stor fördel derigenom att hela det begärda anslaget redan nu beviljas.

Den åsigt att Riksdagen genom det äskade anslagets beviljande skulle handla inkonstitutionellt kan jag ej biträda. Om denna åsigt är riktig, så hafva vi gjort oss skyldiga till samma fel många gånger förut, ja nästan vid alla föregående riksdagar, då man beviljat anslag, väl ej till vapen, men för andra ändamål, såsom till exempel vägomläggningar (företrädesvis i Norrland). Dervid har hela summan beviljats på en gång, ehuru anslaget fördelats att utgå på vissa år. De bolag, som öfvertagit arbetets utförande, hafva icke hyst något tvifvel om arbetets ostörda fortgång, till följd deraf att Riksdagen kunde blifva sinnad vägra utgifvande af

anslagets återstod. Utan undantag hafva dessa bolag uppgjort kontrakt, icke om hvarje särskildt stycke af den väg, hvartill anslag erhållits, utan om hela vägarbetets utförande, och detta för att uppnå ändamålet med minsta möjliga kostnad. Jag behöfver ej gå längre tillbaka i tiden än till sistlidna riksdag, för att anföra ett likartadt exempel. Då beviljades en betydlig summa för uppförande af en byggnad för Kongl. Biblioteket i Stockholm, och af denna summa anvisades ett visst mindre belopp att utgå under år 1871. Ingen betvivlar att Riksdagen ju skall fullborda detta byggnadsföretag. Riksdagen kan väl, om under ett år skulle uppstå andra behof, som måste i första rummet tillgodoses, minska anslaget till biblioteksbyggnaden för samma år, men hela det en gång beviljade anslaget skall dock förr eller sednare utgå.

Jag vill ej nu anföra flera exempel, utan ber endast att få fästa Kammarens uppmärksamhet derå, att en anordning sådan som den föreslagna bör anses medföra de största fördelar i ekonomiskt afseende, ty det är tydligt att då man känner storleken af det kapital, man har att tillgå för ett visst företag, man kan med större lätthet då än eljest anordna arbetet och betinga sig billiga vilkor för detsammes utförande. I den anslagsfråga, som nu föreligger, är behofvet så viktigt, att det icke kan undanträngas af något annat. Beviljas anslaget till hela det begärda beloppet, betvivlar jag icke, att den inhemska industrien skall ordna sin produktionsförmåga för beställningarnes effektuerande. Detta blefve troligen ej fallet derest ett mindre anslag för blott nästkommande år beviljades.

Den ärade representanten fränst på Stockholms-bänken yttrade, att man här gjort ett våldsamt angrepp att skrämman oss för eventualiteten af ett krig. Jag ber att i anledning deraf få säga honom, att vi äro män och låta ej skrämman oss så lätt, att vi ega omdöme och veta att begagna det. Det är dock, enligt mitt förmenande, mera att befara ett menligt inflytande af den föreställningen, att ett krig ej så snart kan hota vårt land. Man har hört detta tal om en evig fred för oss frambäras under många år såväl vid riksdagarne som inom pressen, och fastän det allt sedan år 1847, såsom en talare nyss yttrade, knappast varit fred i Europa, säger man ändock att ingen fara är att emotse. Väl är det sannt att faran ännu ej är öfverhängande, men derutaf hafva vi ej rätt att hoppas att den aldrig skall komma, och om vi vilja en gång skydda vår frihet och sjelfständighet, böra vi i tid tänka på att ordna vårt försvar och dess materiel. Lika litet som jag vill att vi skola låta utau skäl skrämman oss, lika litet vill jag att vi gömma hufvudet och förneka faran.

Jag hoppas att Kammaren i denna fråga fäster sig vid de rent ekonomiska skäl jag framdragit för nödvändigheten att nu bevilja hela det af Kongl. Maj:t äskade anslag. Men det är äfven en annan omständighet, som talar för bifall till Utskottets hemställan i denna punkt, nemligen den att, om Kammaren, ehuru den erkänner det af regeringen påpekade behof, likväl icke nu beviljar hela det till behofvets fyllande begärda anslag, regeringen nödsakas att en annan gång äska hela anslaget på en gång, hvaraf följden blir att penningarne komma att ligga otillgängliga i Arméförvaltningens kassaskåp till dess de kunna successive användas; hvarigenom samma förhållande uppstår som det, hvilket med

afseende å anslagen i Förvaltningen af sjöärendena redan länge egt rum. För min del tror jag således, att äfven klokheten bjuder att bifalla Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Ribbing: Redan den talare, som vid denna punkts behandling först hade ordet, gaf diskussionen en sådan vändning, att den i viss mån berörer och uttalar ett omdöme beträffande äfven de följande punkten i detta betänkande, som handla om krigsmateriel och tillstyrka anslag dertill med samma ordalag, nemligen att Riksdagen måtte bevilja hela den för ett visst ändamål såsom erforderlig ansedda summa och deraf anvisa ett visst belopp att utgå under år 1872. Denna vändning af diskussionen föranledde talaren att i allmänhet uppkasta den frågan: äro alla dessa anslag verkligen för närvarande af behöfvat påkallade? Han svarar sjelf: om faran af ett krig, i hvilket vårt land kan invecklas, är för den *närmaste tiden* hotande, behöfvas dessa anslag, och då bör allt begärdt beviljas, men finnes för den närmaste tiden ingen sådan fara, kunna de inskränkas eller på längre tid fördelas. Detta uttryck den "närmaste tiden" eller, såsom han ock en gång yttrade, de "närmaste åren" förefaller mig nog obestämdt. Låt oss, med hänsyn till förevarande angelägenhet och syftmålet med de begärda anslagen, söka närmare formulera saken; denna formulering skulle då, synes mig, böra lyda sålunda: om sannolikt är, att faran inträffar så snart — jag antager inom 6 år efter det nästföljande såsom den tid Kongl. Maj:t sannolikt, med hänsyn till proportionen mellan de begärda anslagen och de för nästa år äskade qvoterna af desamma, afsett för att till fullo ordna den ifrågavarande krigsmaterielen — alltså: om faran sannolikt så snart inträffar, att vi ej hinna få materielen färdig dessförinnan, så vida vi icke nu, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, börja att bringa den i tillfredsställande skick, då böra vi bevilja de begärda anslagen dertill, men om det är sannolikt, att faran ej inträffar inom så kort tid, att vi ej kunna dröja några år att börja ställa oss i ordning, må vi då vänta eller på längre tid fördela anslagen. Nu har den ärade talaren, hvad ifrågavarande sannolikhet angår, för sin del vidare sagt: "jag tror att någon fara för den närmaste tiden ej finnes." Det är, såsom redan anmärkts, rätt fågnesamt för Herr Mankell att han *tror* att så ej är; men tro är icke detsamma som visshet; tron är icke stödd på grunder, den är beroende af antaganden, suppositioner, kanske af önskingar och intressen; den kan till och med vara en följd af bristande blick för verkligheten, och de decisionsgrunder denna erbjuder. Så säger man ju om strutsen, att han aldrig fruktar fara, emedan han sticker hufvudet i busken och sålunda slipper se äfven den mest öfverhängande fara. Jag må i förevarande fall säga, att jag trotsar den dödlige, som, *med* begagnande af uppmärksamhet och omdöme i förhållande till den närvarande politiska ställningen, med något anspråk på visshet eller sannolikhet kan yttra: det är ingen fara för Sverige på så lång tid, att vi nu ens behöfva *börja* en till 6 år beräknad anskaffning af tidsenlig krigsmateriel, ehuru vi måste erkänna, att icke någon annan stat och minst vi i sjelfva farans ögonblick kunna utan tidsutdrägt få de för ett försvar erforderliga behöfvorna fyllda. Och om således Herr Mankell — och måhända flera med

honom — tror att sådant uppskof är rådligt, så tror jag icke så, utan tror för min del att faran kan inträffa långt tidigare, än de tro, och åberopar såsom åtminstone sannolikhetsskäl för *min* tro Europas närvarande, oss alla välbekanta politiska ställning. Äfven Herr Mankell har emellertid för riktigheten af sin tro anfört ett bevis, — ett auktoritetsbevis, om man så vill, — och ett sådant, som i sanning i *hans* mun var ej så litet öfverraskande.

För den förmodan att ett krig ej är nära förestående hemtar han stöd i en underrättelse, som — sade han — för honom är fullt tillfredsställande, nemligen den, att Konungen i Norge underlåtit att föreslå någon betydligare summa till anslag för krigsmateriel; då Konungen i Sverige äskat ett belopp af 18,000,000 R:dr för nämnda ändamål, begär Konungen i Norge blott 800,000 R:dr — föga mer än under ordinära förhållanden; *alltså* är faran för krig ej så stor för Norge och — fortfar han — då nämnda faras storlek antagligen för Norge och för Sverige är densamma ej heller för det sistnämnda så stor, som man velat "förespegla", utan att Herr Mankell bestämdt vill påstå att denna förespegling skett för att uppskrämma. Låtom oss en smula granska detta på nämnda auktoritet stödda bevis, hvars hufvudsumma var den anförda? Det finnes ett annat rike mycket nära oss, och i samma ställning i anseende till möjlig krigsfara; i detta rike hafva ej så stora anslagssummor proportionsvis blifvit begärda som hos oss, till ordnande och fullständigande af krigsmateriel; ergo finnes ej heller någon fara för oss och således är det ej skäl för oss att bevilja de begärda anslagen. Ponera — jag skall, följande Herr Mankells tankegång härvid, *icke* antaga att giltiga skäl för omnämnda olika förfaranden finnas, t. ex. att i Norge blifvit förut bättre sörjdt för krigsmaterielen än hos oss och att Kongl. Maj:t af denna anledning icke behöft der äska så stora anslag — jag skall tvärtom antaga att båda dessa rikens förråd af materiel är lika, i båda i samma grad otillräckligt, och att Kongl. Maj:t alltså af sådan anledning verkligen nödgas begära ett extra anslag till behöfvens fyllande om dessa verkligen skola tillgodoses. Emellertid inträffar, att Konungen i Sverige äskar proportionsvis större summor än Konungen i Norge. Då *kunna två* möjligheter vara för handen: *antingen* att Konungen i Norge begått ett fel deruti, att han begärt för litet, *eller* att Konungen i Sverige begått ett fel deri, att han begärt för mycket. Hvilkendera möjligheten *har* nu inträffat? Naturligtvis den sednare, ty Konungen i Sverige är den som alltid begär fel, det är ju själfklart! Eljest *kunde* visserligen anförda svar stödjas på ett skäl: ett sådant, ett verkligt bevis för att Konungen i Norge, som underlåtit, gjort rätt, Konungen i Sverige, som begärt, gjort orätt, vore, *att* någon fara för krig inom 6 år *icke* vore förhanden. Men *detta* bevis lider blott af det fel, att det såsom bevisningsgrund för den anförda satsen använder just det, som *genom* samma sats skulle bevisas, nemligen att den omnämnda faran ej finnes. Jag för min del kan icke dela den förutsättning, att Konungen i Sverige alltid har orätt, jag instämmer fastheldre fullkomligt med Herr Per Nilsson i Espö deruti, att Regeringen gjort sin pligt, då hon för representationen framlagt ett förslag om anskaffande af den krigsmateriel, hon anser vara för vårt land nödig och nyttig, och dervid uppställt sitt förslag så, att det för behovets fyllande er-

forderliga anslag ej behöfver utgå på en gång utan må successivt anvisas till lindring för det skattdragande folket och till besparing, på sätt Herr Grefve Posse nyss visade, med afseende på beställningarne.

Jag tillåter mig nu att öfvergå till den mera speciela delen af förevarande punkt: till stiliseringen i Utskottets förslag. Utskottet hemställer "att Riksdagen måtte *bevilja* den af Kongl. Maj:t för fältartillerimateriel åskade summa 1,102,743 R:dr och deraf *anvisa* såsom extra anslag för år 1872 ett belopp af 180,000 R:dr. Om dessa ord "bevilja" och "anvisa" förklarade den förste talaren, att han ej förstod deras betydelse, och jag kan naturligen ej bestrida hans uppgift, att han icke förstår hvad de innebära. ehuru han redan varit med flera gånger och beviljat förslag, uttryckta ordagrant lika med detta. Andra talare åter hafva yttrat sig emot samma stilisering, och Stats-Utskottets med densamma gjorda hemställan, nemligen Herr Liss Olof Larsson så, att man borde utesluta första delen af denna punkt, enär Riksdagen genom att "bevilja" hela det åskade anslaget skulle i viss mån anticipera på kommande riksdagars beslutanderätt i fråga och sålunda visa misstro till dem, samt Herr Hierta så, att man icke borde bevilja större belopp än man nu vill anvisa till utgående under år 1872, enär hvar dag borde hafva sin omsorg, hvarvid sålunda inträffat den lika vackra som ovanliga konstellationen: Herr Hierta understödjande Herr Liss Olof Larsson. För att åskädliggöra hvad Utskottets mycket omtvistade ordalag verkligen innebära och tillika i någon mån belysa de mot dem gjorda, anförda anmärkningarne, ber jag att få återupptaga ett exempel från sistlidne riksdag, som Herr Grefve Posse nyss åberopade, men att anförda detta litet utförligare än han gjorde. Exemplet rörde ett anslag till uppförande af en byggnad för Kongl. Biblioteket i Stockholm, hvartill Kongl. Maj:t åskat en summa af 480,238 R:dr, deraf borde för år 1871 anvisas ett belopp af 45,000 R:dr. På tillstyrkan af Stats-Utskottet — affattadt med precis samma ordalag, som nu begagnats, af "bevilja" och "anvisa" — blef Kongl. Maj:ts förslag angående beviljandet af detta anslag och anvisandet af en del deraf för innevarande år jemväl antaget af denna Kammare. Kostnaden för biblioteksbyggnaden var beräknad till 480,238 R:dr, vi hafva godkänt byggnadsplanen och kosinadstförelaget samt beviljat det begärda anslaget, men deraf för detta år anvisat endast 45,000 R:dr. Huru förhåller det sig nu med vår dispositionsrätt till återstoden? Herr Grefve Posse har redan tydligt och klart besvarat denna fråga och visat, att vi med sagde beviljande alls ej fränhändt oss eller kommande Riksdagar denna dispositionsrätt. Om biblioteksbyggnaden befinnes absurd, kan en följande riksdag säga: vi anvisa ej mera medel till denna byggnad, 45,000 R:dr äro visserligen redan anvisade, *dem* hafva vi fränhändt oss och man kan icke återfordra dessa penningar, de må springa. Eller, om det skulle inträffa missväxt, krig, pest eller andra olyckor, som kräfva stora penningeuppförringar kunde en kommande riksdag säga, vi skola visserligen i framtiden anvisa mera af detta anslag, men för detta eller nästa år eller ett derpå följande intet. Detta är den enkla och naturliga ställningen af frågan. Å andra sidan åter, har man, under förutsättning att nämnda uppfattning är riktig, framkastat den frågan — det skedde af Herr Lyttkens: — om det ej finnes fullkomlig visshet för regeringen att nästa riksdag eger skyldighet att be-

vilja återstoden af anslaget till fältartillerimateriel, hvad säkerhet allis har då regeringen att samma Riksdag skall bevilja denna återstod? — hvad tjenar det alltså till att vi *nu* bevilja mer, än vi anvisa? Svaret på en sådan fråga är i allmänhet, enligt min tanke, mycket enkelt: denna säkerhet för regeringen, för entreprenörerna af beställningar, för industriidkarne, att Riksdagen skall successivt anvisa resten af det beviljade, och alltså beställningar, anskaffande af maskiner, utvidgande af verkstäder och anställande af arbetare kunna ske i den skala och till det pris, som med *hela* det beviljade anslaget blifva möjliga: denna starka *presumtion* ligger deri, att, om både den Riksdag, som *beviljade*, hade, och den Riksdag, som *anvisar*, har sundt förstånd och ärlig vilja, då skola *bådas* omdöme i afseende på det beviljade och bådas åtgöranden för det dermed afsedda syftemålets uppnående blifva *detsamma* och följaktligen det af den ena beviljade, der ej rent oberäkneliga omständigheter inträffa, af den andra till hela sitt belopp successivt anvisas — och man brukar ju anse såsom det vanligare, att folkets representanter ega sundt förstånd och omdöme om det, hvori de besluta, ej att de äro utan desamma.

Det har intresserat mig, då jag hörde en gammal ledamot af Stats-Utskottet plädera för samma mening som Herr Liss Olof Larsson — nemligen att man ej borde bevilja större belopp, än man vill anvisa — att taga del af Stats-Utskottets betänkande vid sistlidna riksdag i fråga om anslaget till biblioteksbyggnaden. I sitt Utlåtande N:o 28, punkten 29, tillstyrker Utskottet "att Riksdagen måtte, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, till uppförande af byggnad för Kongl. biblioteket bevilja 480,238 R:dr och deraf för år 1871 anvisa 445,000 R:dr". Herr Hierta var då medlem af Stats-Utskottet och reserverade sig icke. I Andra Kammarens diskussionsprotokoll vid nästlidna riksdag, 2 band. sid. 505, utpträder deremot Herr Hierta talande i nämnda fråga och yttrar då hufvudsakligen att, ehuru han alltid varit fallen för sparsamhet, han likväl ansåg berörda sak — en ny byggnad för Kongl. Biblioteket — så vigtig, att han ej kunde annat än tillstyrka bifall till Utskottets — i nämnda, med de nuvarande alldeles lika lydande ordalag gjorda — hemställan. Der förekommer således ingen fruktan för att hafva uttalat misstro till 1871 års Riksdag genom att ej bevilja mera än hvad man anvisade, och intet tal derom att hvarje dag bör hafva sin omsorg. Förmodligen resonnerar Herr Hierta nu, som den bekante riddarhustalaren Lars Johansson Boije, hvilken tackade Gud, att han blef visare med hvarje dag. Detta kan jag ock naturligen ej finna annat än högst aktningvärdt, men vill blott dervid fästa den erinran, att om man på *det* sättet ökar sin vishet, att man det ena året förordar ett, det andra precis motsatsen, man ej må klaga öfver, om den auktoritetsstro, man skulle kunna begära för sin vishet, betydligt minskas.

Då jag för min del anser, att det är Kongl. Maj:t, som i främsta rummet bär det moraliska och juridiska ansvaret för att Sverige är rustadt till krig; då ingen dödlig nu kan se så långt in i framtiden, att han kan med någon säkerhet säga, att i nuvarande tidpunkt oss icke göres behof att, i de dimensioner, regeringen föreslagit, *börja* med anskaffandet af en duglig och tillräcklig krigsmateriel, och man icke rimligen kan påstå, att regeringen i sitt förslag haft orätt derföre, att en annan regering, som af

en eller annan anledning underlåtit att begära proportionaliter lika stora anslag till ett fullständigt försvars ordnande, förmenas hafva handlat rätt; då jag vidare anser, att regeringen komme att stå med bundna händer, om hon ej hade en moralisk garanti att nästa år kunna fortsätta beställningarne af vapen: tillstyrker jag bifall till Stats-Utskottets hemställan i denna punkt med den lydelse den nu eger. I det förslag till förändrad ordalydelse af denna punkt, som Herr Mankell framställt, eller att Riksdagen måtte "gilla Kongl. Maj:ts plan" (och således äfven den beräknade kostnaden för materielens anskaffande) och derföre anvisa för år 1872 en summa af 180,000 riksdaler, ligger ingen vinst; ty erkänna vi behofvet och planens riktighet, så ligger redan deri, att, så vidt vi mena ärligt med fäderneslandet, och hafva erkänt att medlen böra beviljas, hvarje nekande till beviljande vore då att medgifva det rättmätiga i det föreslagna, men ej vilja lägga två strån i kors för det rättas förverkligande. Förmenar man sig kunna med den förändrade lydelsen af punkten gifva kommande Riksdagar friare händer i afseende på anslag till detta ändamål, vill jag bestrida detta, ty de följande Riksdagarne blifva, äfven med Utskottets ordalag, lika fria som nu; vi hafva beviljat summan, nästa Riksdag får tillkännagifva huru stor del deraf den vill anvisa.

På dessa skäl yrkar jag afslag på Herr Mankells förslag och bifall till Utskottets hemställan i denna punkt, och densamma är, här på samma gång jag nu har ordet, min åsigt beträffande nästa punkt.

Herr Sjöberg: Det var redan en god stund sedan jag begärde ordet. Diskussionen har sedan dess blifvit så betydligt och nästan öfver höfvan utsträckt, att det väl kunde vara skäl för mig att afstå från hvarje yttrande i detta ämne. Jag skall också icke länge uppehålla herrarnes tid, och detta så mycket heldre som jag icke kan åstadkomma något jemförligt med den näst föregående talarens anförande. Jag kan endast yttra några allvarliga ord, hvilka måhända ej rätt väl passa tillsammans med den muntra sinnesstämning, hvaruti Kammaren blifvit försatt genom hans synnerligen skämtsamma föredrag. För egen del sätter jag likväl icke något särdeles stort värde på det nöje, denne talare nyss vetat förskaffa oss, men det utgör för mig en anledning till fägnad, att han dermed beredt Konungens närvarande rådgifvare en glad och treflig stund, ty sådana stunder kunna de behöfva och slika komma dem väl sällan till godo under våra temligen utdragna öfverläggningar i anslagsfrågor.

För den händelse emellertid, att den ärade representanten med sitt tal åsyftat att bibringa Kammaren den öfvertygelsen, att det, snart sagdt, vore ett åliggande för densamma att obetingadt ingå på och gilla hvarje skäl, som Stats-Utskottet finner godt anföras för sitt tillstyrkande af bifall till Kongl. Maj:ts förslag i det ena eller andra fallet, så får jag mot ett sådant uppträdande nedlägga min betsämda protest. Jag vågar nemligen antaga, att hvarje ledamot af denna församling eger rättighet att afgifva förslag, som afvika från regeringens och det ärade Stats-Utskottets, äfvensom att fritt och öppet uttala denna sin afvikande mening, utan att derför nödgas blifva hånad och förkättrad af dem, som hysa olika åsikter.

Efter dessa inledande ord kommer jag dock i sjelfva saken till det slut, som synes vara omfattadt af de fleste bland de talare, som i denna

fråga hittills uppträdt. För såvidt jag rätt uppfattat den förste talarens yttrande, medgaf han äfven, att behovet af det nu ifrågasatta anslaget icke vore ogrundadt, men han anmärkte tillika, att Riksdagen icke redan nu borde inlåta sig i pröfning af frågan i sin helhet, utan endast bevilja det anslag, som för nästkommande år vore erforderligt och kunde användas för anskaffande af fältartillerimateriel. Jag kan icke biträda denna hans åsigt, emedan jag anser det vara af vigt, att hvad Kongl. Maj:t föreslagit och Stats-Utskottet i denna punkt förordat vinner Kammarens bifall, hvilket jag äfven hoppas icke skall uteblifva. Stats-Utskottets ärade ordförande har redan tvänne gånger under denna diskussion närmare förklarat betydelsen af uppställningen utaf denna och likartade punkter. Under flera föregående riksdagar hafva fattats beslut jemförliga med det nu i fråga satta; så ock exempelvis vid nästlidne riksdag, då beslutet angående anslag till en biblioteksbyggnad i Stockholm uppställdes på samma sätt som Stats-Utskottets nu föreliggande förslag. Det är gifvet och klart, att ett beslut, affattadt i en sådan form, endast kan anses innebära en moralisk förbindelse för en följande Riksdag att acceptera ett löfte af en föregående; men, så framt icke regeringen sjelf, i fall sådana som detta, frånträder sin en gång uttalade mening angående behovet af ett äskadt anslag — och detta skulle väl kunna låta tänka sig — så har erfarenheten, så vidt jag kan erinra mig, hittills bekräftat, att en efterföljande Riksdag aldrig vägrat att erkänna de förbindelser i detta hänseende, hvilka en föregående Riksdag iklädt sig. Jag hoppas, att såväl denna punkt som flera af de följande, hvilka äro af likartad formel beskaffenhet, skola vinna Kammarens bifall, enär de antagligen tillkommit under den förutsättning, att regeringen och särskildt krigsministern må kunna hafva blicken fästad derpå, att de nu begärda, särdeles stora, om också nödvändiga uppoffringarne å statens sida icke må gå alldeles förlorade för den svenska industrien, utan komma dennas idkare till godo genom att bereda dem ökad tillfälle till arbetsförtjenst.

Det är nemligen påtagligt, att det, både för industriidkarne och för dem, som med dessa träffa aftal om utförande af ett arbete, måste vara af synnerlig vigt, om en beställning göres för längre tid, ty dels erhåller arbetsgifvaren derigenom den fördelen att få verkställa betalningen i smärre poster, dels drager ock industriidkaren, som skall hemta vinst af sitt arbete, deraf den nyttan, att han kan ordna detta efter den längre tid, han har att påräkna detsammans fortfarande.

Ur denna synpunkt är det, som jag anhåller, att Kammaren behagade lemna sitt bifall till Utskottets förslag i den förevarande punkten; och jag hemställer på samma gång till min medbroder på närmaste bänken härifrån, om han ej skulle vilja frånträda sitt särskilda yrkande. I sjelfva verket synes det mig, som om, derest han utur sitt förslag ville utsluta orden "*tills vidare*", någon särdeles stor skiljaktighet mellan hans och Utskottets mening icke längre förefunnes. Jag upprepar derföre till honom min förfrågan, huruvida icke han, för att påskynda frågans afgörande, skulle vara benägen att, med frånträdande af sitt eget yrkande, ingå på det af Utskottet formulerade förslag till beslut i ämnet.

Herr Åstrand: Om behovet af en förökning i vår faltartilleri-materiel verkligen är oafvisligt, så synes mig ock som om vi i denna fråga icke gerna kunna komma att stadna i mer än ett beslut, nemligen bifall till Utskottets förslag.

Af Stats-Utskottets ärade ordförande hafva redan tydligt ådagalagts fördelarne af att nu bevilja hela den äskade summan, men deraf blott anvisa en del för nästkommande år, enär regeringen derigenom blir satt i tillfälle att på bästa möjliga vilkor anskaffa den ifrågavarande materielen. Jag vill dock icke upprepa de välgrundade skäl Grefve Posse nyss anfört, men jag kan deremot icke underlåta att med några ord söka bemöta den talare på Stockholmsbanken, hvilken förklarade sig i denna fråga instämma med Herr Liss Olof Larsson.

Redan vid remissen af den Kongl. Propositionen har denne Stockholmsrepresentant upplyst Kammaren derom, att vi, ännu på många år icke hade att påräkna någon fara för ofred utifrån, och detta sitt antagande stödde han derpå, att den ende fiende, från hvilken vi möjligen framdeles kunde komma att anfallas, dock dessförinnan hade hvarjehanda andra annexioner att fullborda. Jag lemnar nu derhän, huruvida Herr Hierta kan hafva så noga reda på den saken, ehuru önskligt vore om vi kunde trygga oss vid att ännu en tid få åtnjuta fredens välsignelser. I konsekvens med detta sitt förra yttrande, har Herr Hierta i dag varnat oss för alarmer, som hysa mot honom stridiga åsigt, och på samma gång antydt, att vi icke i denna fråga böra synnerligen fästa oss vid pressen. Detta sista skäl har varit så mycket mer öfverraskande, som samme talare mer än en gång vid föregående tillfällen inom denna Kammare såsom ytterligare stöd för sin mening åberopat pressens. Denna press skulle således ej oftare hafva någon betydelse, än då den hade den lyckan att tänka lika med Herr Hierta. Jag torde därför icke säga för mycket, om jag vågar påstå att det vill synas, som om Herr Hierta kanske, måhända, i någon viss mån skulle hafva frånträdt sina i detta afseende vid förra riksdagar hysta åsigt, hvaraf man dock icke får antaga, att icke Herr Hierta ännu en gång, vid lägligt tillfälle, i detta hänseende kan komma att göra en ny svängning.

Det är blott denna lilla erinran jag velat lägga Herr Hierta på minnet. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Key: Jag hade icke ämnat begära ordet i denna fråga, men har blifvit dertill föranledd af en talare midt emot mig på andra sidan. Han framdrog nemligen såsom exempel på Unionskonungens inkonsekvens det faktum, att han, såsom Konung af Norge, af detta rikets representation icke begärt för krigsmateriel högre anslagssumma än omkring 800,000 R:dr, under det att han, såsom Konung af Sverige, för samma ändamål begärt ifrågavarande vida högre belopp af den Svenska representationen. Herr Mankell menar, att antingen måste den Norska regeringen icke anse den politiska ställningen så osäker och vansklig som den Svenska, eller ock är det en fint, en gynsam konjunktur, som man vill passa på att begagna sig af hos oss. Dessa båda invändningar äro alltför djupgående i frågan för att icke icke behöfva närmare prövas. Emellertid, när jag hörde dem framställas, föreföll det mig att denna af Herr Mankell framhållna

olikhet mellan Sverige och Norge möjligen kunde på ett mycket enkelt sätt förklaras. Det finnes nemligen äfven ett tredje antagande, som Herr Mankell icke omnämnt, och det är, att Norges representation *redan förut* för omförmälda ändamål beviljat större summor, samt att just på denna grund Norges Konung kan begära ett mindre anslag än Sveriges Konung. Detta har gifvit mig anledning att nu nyss, under pågående diskussion, i riksdagsbiblioteket taga reda på huru härmed verkliga förhåller sig. Jag fann då min förmodan bekräftad, ty jemte det att Norge under en följd af år för krigsmateriel anvisat ett ordinarie anslag af 320,000 R:dr, så har det Norska Storthinget särskildt år 1869 beviljat följande belopp: 600,000 R:dr till gevär, 76,000 R:dr till kopparpatroner, 400,000 R:dr till refflade kanoner samt 40,000 R:dr till projektiler, eller tillsammans en summa af 1,116,000 R:dr. Sammanräknar man nu det ordinarie fleråriga anslaget af 320,000 R:dr årligen, extra anslaget 1869 af 1,116,000 R:dr R:mt samt nu begärda 800,000 R:dr, så skall man finna att Norrmännen i förhållande till folkmängd icke gjort eller göra mindre än vi i fråga om krigsmateriel.

Vidare har här blifvit klandradt att man, så att säga, namngifvit hela anslagssumman, men deraf blott velat anvisa en del att utgå under nästa år. Men så har man ju alltid gjort i dylika fall, såsom t. ex. vid beviljande af anslag till publika byggnader, då det för hvarje år bestämmes, huru stort belopp af hela anslaget skall för det nästföljande året få användas. Att för öfrigt Regeringen icke begärt för mycket till kanoner framgår deraf att det numera i utlandet anses som ett axiom, att tre eller fyra kanoner fältartilleri måste beräknas för hvarje 1,000:de man. Efter denna grund skulle vi behöfva 400 kanoner, men krigsministern har icke beräknat mer än 180. Häraf följer att, äfven om vi bevilja det nu äskade anslaget, vi likväl icke ens nödtorftligen hafva uppfyllt tidens fordringar i detta hänseende.

På dessa skäl tror jag för min del att Stats-Utskottets hemställan i denna punkt är väl befogad, och anhåller om bifall till densamma.

Herr Palander: Efter den långa diskussion som öfver detta ämne redan förefallit, skulle jag icke hafva begärt ordet, om jag icke befarat att, efter en möjligen olycklig utgång af frågan, de som icke yttrat sig öfver densamma, skulle kunna anses hafva bidragit till denna utgång. Af två ledamöter på Stockholmsbänken har det blifvit yttradt, att någon fara för krig icke för närvarande förefunnes och att de fredliga utsigterna vore öfvervägande. Ehuru jag icke vill bestrida dessa Herrars skarpa politiska blick, anser jag dock större sannolikhet vara för ett motsatt antagande. I fall man vet att uti ens grannars stora byggnader finnas massor af synnerligen brännbara ämnen hopade, och derjemte att der bo personer som ovårdsamt handskas med elden, så bör man väl i tid tänka på att assurera sitt eget hus. Sådant är förhållandet med oss. De brännbara ämnena äro de stora stående arméerna, samt det hat och den afund som det sednaste kriget har alstrat mellan vissa oss nära belägna stora nationer. Hvem det är som oförsigtigt umgås med elden behöfver jag väl knappast säga. Men på samma gång jag alltså anser, att under dylika omständigheter hvarje vän af säkerhet bör vara mån om att få sitt

eget hus väl försäkradt, så bör han äfven se till att försäkringsanstalten är pålitlig, samt att premien icke blir så betungande att, genom dess utbetalande, möjligen lika stor olycka kan förorsakas som genom underlåten assurans. Det är endast på dessa grunder som jag, efter att hafva för hvarje särskildt fall gjort klart för mig att assuransinrättningen är sund, kommer att bevilja premien.

Här har äfven blifvit taladt om Hans Maj:t Konungen af Sverige och Hans Maj:t Konungen af Norge, och man har sagt att, eftersom Norges Konung icke begärt så stora anslag till krigsmateriel, så har det icke heller funnits skäl för Sveriges Konung att göra det. Detta argument har redan af en annan talare blifvit med afseende på sjelfva det uppgifna sakförhållandet bemött, och jag vill icke uppehålla mig dervid, men hemställer dock om icke en förklaringsgrund till de olika beloppen af äskade anslag för de båda rikena jemväl kunde sökas deri, att Sveriges och Norges Konung har, i denna sin dubbla egenskap, olika rådgifvare, samt att det således låter tänka sig, att de Norska rådgifvarne icke anse den politiska ställningen så vådlig och hotande för deras land, samt till följd deraf icke tillstyrka Konungen att af Norska Storthinget begära så stora anslag som dem, hvilka Konungens i Sverige Statsråd på grund af situationens beskaffenhet ansett böra af oss begäras.

Man har äfven motsatt sig beviljandet på en gång af hela det äskade anslaget till fältartillerimateriel. Genom exempel från föregående riksdag har dock blifvit ådagalagdt, att Riksdagen redan förut fattat dylika beslut. Ett annat exempel i samma väg, hvilket hittills icke blifvit anfördt, men hvilket möjligen, om än icke på grund af beslutets egen ordalydelse, här är tillämpligt, är förhållandet med anslaget till statens jernvägsbyggnader. I afseende derå har Riksdagen nemligen beslutat, hvilka stambanor som skola byggas och för detta ändamål upplagt ett lån, men förbehållit sig rättighet att för hvarje år bestämma de medel, som för byggandets fortsättande skola utgå. Samma skäl, som förmått Riksdagen att gå så till väga vid beviljande af anslag till jernvägar, gälla äfven i afseende å den nu föreliggande frågan. Om en enskild person ämnar utföra ett arbete, som kommer att räcka under flera år, så ligger det uti hans eget intresse att säga till arbetarne: "efter all sannolikhet kommer detta arbete att fortgå flera år"; ty derigenom blifva arbetarnes prentioner mindre, än om han vid hvarje särskild mindre del af arbetet nödgas anskaffa den erforderliga arbetspersonalen.

Ur klokhetens och den ekonomiska fördelens synpunkt anser jag sålunda äfven att Utskottets förslag bör antagas. En annan talare på Stockholms-bänken har visat att vigten för oss att vara starka uti artilleri vore så mycket större, som det för en fiende kommer att möta svårigheter att här uppträda med ett kraftigt sådant vapen, hvadan vi, genom att härvid anstränga oss, möjligen kunde blifva öfverlägsna. Jag delar denna hans åsigt, samt yrkar bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick.

Herr Granlund: Då under nästlidne sommar ett förfärligt krig uppblussade mellan tvänne af Europas största och mest bildade nationer, följde ovilkorligen en hvar af oss med den spändaste uppmärksamhet

gången och utvecklingen af detta blodiga skådespel, och vi blefvo dervid, tyvärr, alltför snart i tillfälle att se, huru de Franska arméerna straxt i början af kriget dukade under för inkräktarens öfvermakt. Och vi funno ju då att orsaken till dessa nederlag vore den, att de Franska försvarskrafterna icke voro väl ordnade, utan till en del i det miserablaste skick. Männe icke då, när vi sågo allt detta elände hopa sig öfver det arma Franska folket, den tanken sjelfmant trängde sig på en hvar af oss: i hvilket skick befinner sig vårt eget försvarsväsende efter en 56-årig fred? och vi måste beklagligtvis besvara denna fråga med ett tvifvel om, huruvida vi ens ega något försvar, som förtjenar detta namn efter nutidens krigssätt. Det är sålunda tydligt och klart att vi, just genom detta ohyggliga krig, som under det sednaste halfåret hemsökt och härjat ett af vår verldsdelns skönaste och bördigaste länder, lärt oss inse den oafvisliga nödvändigheten deraf, att äfven vi måste med allvar tänka på att förbättra vårt försvarsväsende. Visserligen har man hos oss, och äfven på detta rum, hört talas om den så kallade eviga freden, men dessa jublande fridshymner hafva plötsligen förstummats af krigets väldigt rullande åskor, hvilka i detta nu synas hafva upplöst sig i en neslig fred, vid hvars afslutande det stolta Frankrike ligger sargadt och blödande vid inkräktarens fötter. Männe icke en hvar af oss, då vi reste hit upp till denna riksdag, i våra hemorter hörde lifligt uttalas den mening, att vi borde göra allt hvad vi kunde för att skaffa fosterlandet ett väl ordnadtt försvar, lämpadt efter våra förhållanden. Vi böra derföre icke vägra bifall till denna första punkt, som handlar om vapen till artilleriet, hvilket vapen spelat en framstående roll i sednaste kriget. Det nu begärda anslaget afser visserligen ej något produktivt ändamål, men genom uraktlåtenhet att skaffa oss tidsenliga vapen kunna vi i farans stund lätt blottställa oss för att få våra produktiva anstalter förvandlade till improduktiva. Då derföre några talare ansett, att vi nu endast böra bevilja 180,000 R:dr till kanoner och artillerimateriel, samt låta återstoden af den äskade summan bero på framtida beslut, så kan jag för min del ej anse detta vara lämpligt, enär det onekligen är en fördel både för staten och industriidkaren, att beställningarne å arbetet fortgå under flera år, då dess pris ovilkorligen bör kunna betingas billigare. Detta är förmån för staten, och en fortsatt icke afbruten tillverkning i större skala, hvar-till industriidkaren får bereda sig genom större arrangementer, sätter ock honom bättre i tillfälle att moderera sina priser. Ehuru jag visserligen är en vän af hushållning, anser jag dock ej att den bör utsträckas så långt, att den i sjelfva verket kan blifva en misshushållning, hvarföre jag ock yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Hierta: Jag måste, tyvärr, frukta, att jag genom mitt sednaste yttrande till icke ringa del hafva föranledt den långa diskussion, som egt rum. Men jag tröstar mig dock dermed, att Kammaren härigenom kommit i tillfälle att höra och erfara prof på Upsala-representantens utmärkta skicklighet i dialektiskt hänseende. Denna hans ovanliga förmåga måste äfven hos dem, som voro nog olyckliga att utgöra offren för hans bitande qvickhet, framkalla nöje och beundran. För min egen del
erfor

erfor jag af hans lifliga och lätta sätt att röra sig med argument ett så mycket större nöje, som hans färdighet att spela med sina argumenter nästan erinrade om den Indianska jonglörens behändighet att kasta kullor i luften för att åter låta dem falla ned på sin egen näsa. Men jag vill hålla mig till sjelfva saken.

Då den ärade talaren synes vilja beskylla sina motståndare för något, som i logiken kallas *petitio principii*, så, ehuru denna anmärkning väl egentligen icke afsåg mig, utan den talare, med hvilken jag i denna fråga instämt, anser jag mig likväl böra taga åt mig densamma. Jag hemställer likväl till den ärade talarens eget bedömande, huruvida icke just han sjelf gjort sig skyldig till detta logiska fel, då han velat påbörja sina motståndare yttranden, som de aldrig fällt, såsom att jag och de med mig liktänkande i denna fråga icke ens vilja vara med om, att vi nu åtminstone borde *börja* att förse oss med erforderlig krigsmateriel. Det anser jag för den svagaste punkten i hans argumentation, äfvensom den från annat håll framkastade tillvitelsen mot dem, som icke finna skäl att gå alltför brådslande till väga i denna fråga, att förlikna deras handlingsätt med strutsens, som gömmer hufvudet i busken för att slippa se faran. För den händelse att flere talare känna sig frestade att begagna detta sätt att argumentera, ber jag få erinra derom, att jag redan deltagit i flera Riksdagars beslut i denna fråga, och hvarvid till fullo erkänts det ofullständiga skick, hvaruti vårt försvarsväsende allt hittills befunnit sig. Ett sådant erkännande gafs redan af 1856—1858 årens Riksdag, då anslag beviljades till dubbla beväringmöten, äfvensom af 1865—1866 årens Riksdag, den sista ständsriksdagen, vid hvilken Borgare- och Bonde-Stånden afslögo regeringens förslag till grunder för försvaret, men detta beslut genom en tillställd inbjudning från Adeln blef medelst ett par rösters öfvervigt vid votering i Borgare-Ståndet ändradt till likhet med de två första Ståndens beslut derhän, att Rikets Ständer hade funnit sig förhindrade att pröfva regeringens plan, men anhöllo att ett fullständigt förslag måtte på den angifna grunden vid följande riksdag framläggas.

Jag hoppas derföre att fritagas från deras antal, som man i denna fråga möjligen vill kalla nihilister. Jag ber att härvid få fästa uppmärksamheten å en omständighet, som icke är utan vikt, då det talas om landets högt uttalade fordringar, att kraftiga åtgärder måtte vidtagas för landets försvar. På flera folkmöten i landsorten och sednast på sammankomsten å Stora börssalen i går afton hafva alla talare varit ense derom, att vårt försvarsväsende för närvarande befinner sig i ett otillfredsställande skick. Några nihilister i afseende å denna punkt synas sålunda knappast finnas.

Då man slutligen till stöd för deras mening, hvilka redan nu vilja bifalla hela det begärda anslaget, åberopat exempel från föregående riksdagar, så ber jag endast få erinra, att det icke behöfves särdeles stor skarpsinnighet för att förstå, att när det t. ex. är fråga om uppförande af en byggnad, såsom Kongl. Biblioteket, så kan ett sådant arbete icke gerna påbörjas, innan kostnaden i dess helhet blifvit tagen i betraktande, ehuru af denna totalsumma blott en del utgår hvarje år i mån af arbe-

tets fortskridande. Enahanda är äfven förhållandet med anslagen till jernvägar och andra vägomläggningar. Helt annorlunda förhåller det sig deremot med den nu föreliggande frågan. Ty om vi t. ex. i år bestämma oss för att låta beställa 100—200 kanoner, så utgör detta icke något hinder för oss att äfven nästa år eller längre fram låta gjuta ännu flera sådana, utan att på förhand behöfva anvisa dertill erforderliga medel. Jag vågar sålunda påstå att vi icke äfventyra något genom att nu endast bevilja ett anslag för nästkommande år. Som jag dock icke af naturen är envis, så vill jag, derest mitt yrkande ej vinner understöd af andra ledamöter inom Kammaren, icke begära votering.

Herr Grefve Sparre: Sedan jag begärde ordet, har diskussionen sväfvat så vidt omkring, att jag endast med svårighet kunnat följa densamma. Jag vill icke göra mig skyldig till samma fel och jag skall derföre söka att fatta mig kort.

Jag ber då till en början att, med anledning af en värd talares yttrande i början af denna öfverläggning, få förklara, att jag icke är bland dem, som blifvit uppskrämda af eller deltagit i ropet om den utomordentliga våda, som ett allenast partielt bifall till Stats-Utskottets förevarande hemställan skulle medföra för vårt land. Jag vill till och med gifva honom i viss mån rätt deri, att, såsom hans ord föllo, under "den aldra närmaste framtiden" något fredsbrott icke torde vara att befara. Men lika säkert är det visserligen, att den förskräckliga fred, hvartill preliminärerna i dessa dagar blifvit afslutade, skall hos den ena af de båda nationerna kvarlemnna ett så glödande hat och ett så sjudande begär efter hämnd, att krigslågan i Europa inom en icke allt för aflägsen framtid måste komma att ånyo uppblomma, och den fråga, som här föreligger oss, är just den, om vi icke i medvetande af detta förhållande böra väl begagna den tid, som är, för att kunna bereda oss till den tid, som kommer.

Jag tillåter mig då fästa den värde talarens uppmärksamhet derpå, att i den nu förevarande frågan om materiel för fältartilleriet Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet i sitt anförande till statsråds-protokollet yttrat att anskaffningen af denna materiel är afsedd att taga sin början år 1872 och att fulländas på sex år. Följaktligen skulle först sju år härefter det anslag, som vi nu besluta, hafva utgått, samt det ändamål, som dermed afsetts, vara vunnet; — och det medgifver han måhända, att om sju till tio år Frankrike kan hafva hunnit att återvinna tillräckliga krafter att ånyo börja striden, och att Sverige då bör vara bättre rustadt, än det nu är. Vid sådant förhållande föreställer jag mig, att äfven för dem, hvilka, i likhet med de båda representanterna från hufvudstaden, icke hysa någon farhåga för ett krigsutbrott under den närmaste framtiden, det bör anses klokt, att vi likväl icke uraktlåta att småningom rusta oss med afseende å den framtid, som förestår det från detta ögonblick otvifvelaktigt i väpnadt tillstånd sig befinnande Europa.

Vidare har man sagt, att i den anslagsfråga, som nu utgör föremål för öfverläggning, förhållandet vore helt olika med frågan om t. ex. biblioteksbyggnaden, hvartill medel måste beslutas på en gång. För min

del har jag fått ett helt annat intryck vid läsningen af Herr Krigsministerns yttrande till statsråds-protokollet. Jag har deri sett planen till en byggnad, vårt försvarsväsende, som väl icke kan afslutas på en gång lika litet som en biblioteksbyggnad, men likväl måste *beslutas*, om också utförandet kan ske under någon längre tid af ett eller sju år. *En gång* måste således *beslut* fattas angående planens genomförande, om regeringen skall veta, hvarefter den har att rätta sig och representationen lemnas visshet för hvilket ändamål anslaget är behöfligt. För öfrigt har jag varit med förr, då representationen just på grund deraf, att den icke fått någon fullständig plan sig förelagd, måst vägra allt anslag. Nu är denna plan utarbetad samt öfverlemnad till Riksdagen och regeringen har angående densamma begärt yttrande af representationen. Är det icke då representationens pligt att lemna detta svar och säga: "vi gilla eller vi ogilla den framlagda planen"? Ingalunda vill jag, såsom den värde ledamoten från Stockholm anser lämpligt: "gilla den *tills vidare*". Hvad vill egentligen ett dylikt yttrande betyda, då å ena sidan det icke är möjligt att på en gång fullständigt organisera vårt försvar, men å den andra det är för regeringen nödvändigt och af vigt, att på förhand veta, till hvad omfång detta försvar önskas utfördt. Här af följer åter ovilkorligen, att, om arbetet skall kunna ordnas af regeringen på bästa sätt, det är lika nödvändigt att representationen svarar: "vi godkänna planen; vi anse den hafva det omfång, som den med afseende å ett kraftigt försvar och våra tillgångar bör ega, och vi bevilja för den skull det af Kongl. Maj:t begärda anslaget, ehuru vi nu icke anvisa mera än ett visst belopp."

Ur hvilken synpunkt man än må betrakta frågan framstår således enligt min åsigt lika tvingande för representationen nödvändigheten att nu bestämma sig för hvad den vill bevilja till det behof, som i den nu föredragna delen af Stats-Utskottets betänkande finnes omförmäld, och sedermera låta det belopp, som för hvarje gång af Riksdagen anvisas, bero af tillgångarne samt de förhållanden i öfrigt, hvilka då kunna ega rum af beskaffenhet att å saken öfva inflytande. Det är, mine Herrar, af så mycket större vigt, att just den fråga, hvilken nu behandlas, blir verkligt afgjord, som Kammarern tvifvelsutan efter samma grunder, som i förevarande hänseende göra sig gällande, kommer att behandla betänkandet i öfrigt. Just för att härå fästa uppmärksamhet har jag velat nu yttra mig i denna fråga och just derföre slutar jag, då jag icke vill förlänga diskussionen, med yrkande om bifall till Stats-Utskottets hemställan utan förändring.

Herr Jöns Pehrsson: För min del anser jag, att, då man går att yttra sig i denna fråga, man bör göra det utan afseende å de tankar man kan hysa om ställningen i framtiden. Hvad den kan bära i sitt sköte, derom hafva vi lika litet visshet, som någon af verdens vise. Måhända finnes det i närvarande stund icke mera än fem lefvande, som hafva i sin makt att afgöra om krig eller fred. Men om man icke kan låta bli att här taga sådant i betraktande, är det, enligt mitt förmenande, klokast att se saken från den värsta sidan och icke från den lindrigaste, på det att man må vara säker för alla möjligheter; — och gör man det,

kommer man, så vidt jag kan förstå, ovilkorligen till den slutsats, att vi måste förskaffa oss nödiga vapen och nödig materiel i tillräckligt antal och i tidsenligt skick. Jag har således för min del ingenting att anmärka emot den del af det Kongl. förslaget, som här föreligger till behandling, då det för sådant ändamål äskade belopp till kanoner icke utgör stort mera än en procent af den summa, som ansetts vara nödvändig för artilleribehof. Jag skulle till och med gerna vilja anvisa tre gånger så mycket till detta ändamål, om jag vore förvissad att beloppet kunde med fördel användas under nästa år.

Men om jag sålunda lifligt önskar, att anskaffningen af fästnings- och positionskanoner må bedrivas med all möjlig energi och följaktligen vill på intet sätt medverka till nedsättning i detta anslag, finnes det deremot andra poster i den vid Stats-Utskottets förevarande utlåtande fogade uppgift å erforderlig materiel för artilleriet, som jag icke anser lika nödvändiga. Dit räknar jag den föreslagna anskaffningen af packvagnar och ammunitionsvagnar, hvartill skulle tagas i anspråk öfver en tredjedel af den begärda summan. Men utom denna min tveksamhet om anslaget behöflighet i detta särskilda fall finnes ett ytterligare skäl, hvarföre jag anser, att detsamma bör anstå tills vidare. Jag har nemligen svårt att fatta, att ammunitionsvagnar skola behöfva kosta 1,000 R:dr och packvagnar 650 R:dr per stycke. Det ser verkligen ut, som om man skulle till hvad pris som helst vilja åka, innan man har något att åka med. Vid sådant förhållande tror jag verkligen, att man utan våda kan godkänna det alternativa förslag till beslut, som blifvit framställt under öfverläggningen, dervid dock ännu en gång upprepande min förklaring, att jag gerna skulle vilja öka anslaget till kanoner, om man anser, att kanontillverkningen kan uppdrivas; och jag gör det så mycket heldre, som jag icke tror någon vilja påstå, att denna Riksdag nekat något anslag, som varit verkligen nödvändigt. I sammanhang härmed kan jag icke underlåta att påpeka en brist, som jag tyckt mig finna i förslaget. Vi veta, att de vapenfabriker, som för närvarande äro i verksamhet, redan hafva mera att göra, än de kunna medhinna. Det ser likväl icke ut, som om man hade för afsigt att antingen utvidga de befintliga fabrikerne eller på annat sätt bereda möjlighet att inom landet tillverka med större skyndsamhet de vapen, som landet behöfver till sitt försvar. Jag föreställer mig, att vederbörande verkligen borde komma till den tanken och jag har derföre velat begagna detta tillfälle att å saken fästa uppmärksamhet.

Af hvad jag nu anfört följer, att jag förenar mig med dem, som rösta för bifall till det begärda årsanslaget af 180,000 R:dr och att jag icke har något emot, att detsamma ökas, om mera kan väl användas, men motsätter mig hela summans beviljande, ty nästkommande Riksdagar bevilja nog hvad som erfordras den tiden.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Jag har anhållit om ordet, emedan jag önskat att, innan vi skrida till afgörandets stund, fästa Kammarens uppmärksamhet derå, att, om ifrågavarande anslag icke beviljas i den form Stats-Utskottet föreslagit, detsamma i sjelfva verket måste anses såsom vore det *icke* beviljadt, emedan det är helt naturligt, att, derest regeringen, som framställt förslaget om en väsendtlig förstärkning af falt-

artilleriets materiel och förklarar sig för dess fullständiga genomförande oundgängligen behöfva ett visst med stöd af uppgjorda noggranna beräkningar till bestämd siffra uppgifvet belopp, nu endast skulle erhålla till sin disposition en så obetydlig summa, som den Stats-Utskottet tillstyrkt för nästkommande år, utan någon som helst hvarken visshet eller löfte beträffande möjligheten att erhålla de ytterligare anslag, som erfordras för att bestrida anskaffningskostnaden i sin helhet, regeringen blir understått att vidtaga de förberedande åtgärder, som äro nödvändiga för att inom den tid, som åsyftas, åstadkomma den förstärkning af artillerivapnet, som regeringen ansett vara af oafvisligt behof pakallad.

I detta hänseende har den siste talaren varit af något olika mening. Han har sålunda förklarar, att en del af de kostnader, om hvilka Kongl. Maj:t här gjort framställning, icke vore nödvändiga och han har särskildt fäst sig vid den omständigheten, att Kongl. Maj:t begärt anslag icke blott till kanoner, utan äfven till ammunitionsvagnar. Då jag, fastän det nu är länge sedan, varit i tillfälle att inhemta någon erfarenhet i detta fall, ber jag få försäkra honom, att kanoner utan ammunitionsvagnar äro till ringa eller ingen nytta samt att de kostnader, som nedläggas på anskaffning af de förra, utan att på samma gång afse anskaffning af de sednare, äro använda förgäfvne.

Man har för öfrigt här talat mycket och vidlyftigt om den större eller mindre fara, som, till följd af under sednare år inträdda förhållanden i vår verldsdel, för närvarande skulle hota vår fredliga utvecklings ostörda gång och göra oss osäkra för vår tillvaro såsom ett sjelfständigt folk; men huru nära eller aflägsen en sådan fara för oss i denna stund kan anses vara, derom är icke nu fråga. Här gäller frågan blott, att vi må försätta oss i det skick, att vi må befinnas väpnade och rustade att kunna försvara oss, om faran af ett fiendtligt anfall en gång skulle nalka äfven våra bygder, så att vi derigenom kunna undvika att då se vårt sjelfbestånd blottstält för den stora våda, som vårt nuvarande värnlöshetstillstånd innebär. Men det måste noga bemärkas, att det icke låter sig göra att på ett ögonblick eller inom en kortare tidrymd anskaffa hvad regeringen genom sin framställning om de begärda stora extra anslagen visat vara behöfligt, och att särskildt i afseende å förevarande punkt, för att bereda landet den större trygghet, som en tillökning af fältartilleriets materiel innefattar, ovilkorligen fördras en längre förberedelsetid. Det är förden skull äfven angeläget, att Riksdagen klart och bestämdt nu uttalar, om den vill i sin helhet bevilja de medel Kongl. Maj:t funnit vara behöfliga för det ifrågavarande ändamålet; och jag ber härvid få erinra derom, att i fall någon vill börja att ställa något större arbete i ordning till utförande, men icke skaffar säkerhet om nödiga anslag dertill, han då icke kan sägas så ställa till för arbetet, att det verkligen kan utföras. Och om regeringen derföre icke erhåller någon slags visshet att få tillräckliga medel för tillverkning af ny artillerimateriel, måste detta vapen förblifva i samma tillstånd som förut; — och detta föreställer jag mig, att ingen i denna Kammare vill tilltro sig med godt samvete kunna låta få ske. Jag antager så mycket mindre en sådan möjlighet, som vi icke kunna för oss fördölja, att samtliga de europeiska folken hafva råkat in i en helt annan mycket mera upprörd och osäker ställning, än den hvari de för ett

tiotal år sedan befunno sig; då rådde i allmänhet lugn och säkerhet ibland folken, och om någon gång ett krigsbådande moln uppsteg, utvecklade det sig så långsamt, att man hade god tid att bereda sig på att kunna motstå dess störande verkningar. Men likasom inom tropikerna seglationen är förbunden med mycken fara och osäkerhet, emedan just under det himmelen är klar och ett fullkomligt lugn utbredd öfver naturen ett obetydligt moln visar sig såsom en mörk punkt vid horisonten, vidgar sig hastigt, kommer allt närmare och plötsligen urladdar sig med förfärande häftighet, bringande den sorglöse och oberedde seglaren död och förderf, — på lika sätt råda nu inom vår verldsdel sådana politiska temperaturförhållanden, att fast ett folk ser ett skenbart fredligt lugn råda under alldeles molnfri himmel det ena ögonblicket, det derföre icke får anse denna lyckliga ställning kunna ingifva någon trygghet emot möjligheten att det i nästa stund skall få se ett förstörande oväder öfver sig utbryta. Således kan ingen — han må ega huru lång erfarenhet som helst, ja lika lång som den förste talarens på Stockholmsbänken — han må under ett halft århundrade af sitt lif hafva med den skarpaste blick aktgifvit på tidens händelser: han mäktar dock ej förutse hvad som skall hända antingen redan i morgon eller först om tio eller flera år här-efter. Vi kunna och få derföre icke sätta obetingad tillit hvarken till hans eller någon annans försäkran om fredslugn för den närmaste framtiden, utan med allvar göra oss beredda för den fara, som väl icke han förnekar vara möjligt att vi tillmötesgå och som jag för min del dessutom tror, att det icke fordras mycken siareblick för att inse, att den äfven skall komma till oss. om vi också icke kunna veta när. Men för att bereda oss trygghet för egandet af den försvarskraft, som vi då behöfva, finnes knappt någonting så viktigt att skyndsamt anskaffa, som tidsenliga vapen i tillräckligt antal; och då de sednaste krigshändelserna ådagalagt, att vårt artilleri behöfver förstärkas i förhållande till andra vapenslag, men något arbete för erhållande af sådan förstärkning, som är afsedd att vinnas genom en tillökning af det viktiga vapnets materiel, ej kan påbörjas eller utföras med nödig framgång och kraft, utan ett bifall till regeringens förslag i den form, som Stats-Utskottet här gifvit detsamma, anser jag, att hvar och en, som fattar nödvändigheten af att ett starkt och betryggande försvar beredes i alla riktningar, icke bör tveka att godkänna Utskottets här gjorda hemställan, hvartill jag äfven tillstyrker bifall.

Herr Grefve Posse: Jag ber Kammaren ursäkta, att jag ännu en gång tager till ordet i denna fråga, men jag står i en skuld till Herr Hierta, som jag är angelägen att uppgöra, innan Kammaren avslutar denna diskussion. Herr Hierta har uppfordrat mig likasom Kammarens öfriga ledamöter att visa när han yttrat något, som kunde tydas derhän, att han förnekat vigten och nödvändigheten af kraftiga åtgärder till landets försvar. För min del har jag gjort hvarken honom eller andra en sådan förebräelse, men jag har tillåtit mig säga, att Herr Hierta länge och mycket länge här talat om omöjligheten af något krig. Jag vill för detta mitt påstående bjuda skäl, innan jag lemnar ordet, och jag ber att för sådant ändamål få hänvisa honom till första bandet af Andra Kammarens protokoll vid lagtima riksmötet år 1870, pag. 49, der han, den 24 Januari,

yttrade, att "under en tid, då vi icke äro hotade af krig och då flera nationer synas vara betänkta på afväpning och företrädesvis sysselsatta med reglering af sina inre angelägenheter", han icke ansåg det vara "för mycket vågadt", att under fjerde hufvudtiteln åstadkomma besparingar; — och han föreslår derföre, att "indraga eller immobilisera större eller mindre del af sjelfva arméen", hvilken han antager kunna åter uppsättas "i händelse af krig". Jag har således icke behöft gå längre tillbaka i tiden än till Januari månad sistlidna år för att finna ett yttrande, som, om än det icke är fullt så kategoriskt, som jag uppgifvit, likväl torde, med den kända försigtighet han alltid iakttager, böra anses innebära samma åsigt, som jag debiterade honom.

Herr Mankell: Jag begärde för en stund sedan ordet egentligen i ändamål att besvara några yttranden af en värd talare från Upsala, hvilka gällde mig. Då detta likväl redan blifvit gjordt af en bland hufvudstadens öfriga representanter, som vederbörligen karakteriserat andan och tonen i hans föredrag, och äfven af en annan talare, som granskat detsamma med hänsyn till halten af dess innehåll, aktar jag icke nödigt att upptaga Kammarens tid med någon vederläggning af hvad som redan blifvit gendrifvet. Jag vill blott säga, att representantens från Upsala yttrande efter vanligheten var stödt på oriktiga premisser; och af dem gjorde han med sin vanliga underbara dialektiska förmåga färdig en byggnad af slutsatser, som blef så vidunderlig och så löjlig, att den omöjligen kunde undgå att göra ett muntrande intryck så väl på Kammaren som på mig. Huru det varit talaren möjligt att uppställa sådana premisser på grund af mitt anförande, kan jag icke förklara på annat sätt, än att han, såsom ofta nog händer, för tillfället icke befann sig på sin plats. Var han åter der, beklagar jag de dåliga akustiska förhållandena, som måste förefinnas i denna lokal och som föranlett honom att, oansedt det nära granskapet, påbörda mig helt andra ord, än jag uttalat.

Deremot anhåller jag att få något närmare sysselsätta mig med hvad som yttrades af en aktad representant från Calmar, som framdrog åtskilliga siffror, hvilka skulle bevisa, att norska Stortinget beviljat lika stora summor som vi, till ordnandet af landet försvar. Jag åhörde uppmärksam samt de särskilda utgiftsposter han, till bevis för sin mening, uppräknade; men till min förvåning fann jag dem vara alldeles desamma, som jag sjelf förut uppgifvit.

Hela beloppet, som under flera år blifvit fordradt i Norge, uppgick just till de af mig anförda 2,319,200 R:dr. Detta belopp skulle, efter förhållandet af $\frac{5}{17}$ till $\frac{12}{17}$ för vår befolkning motsvara en anslagssumma af 6 å 7 millioner R:dr. Lyckligtvis var jag på förhand beredd att bemöta sådana invändningar och jag tog derföre med mig en uppsats öfver hvad de svenska Riksdagarne beviljat i extra anslag för landtförsvaret, nemligen för

1868	R:dr 2,707,685: —
1869	„ 1,589,090: —
1870	„ 1,449,500: —
1871	„ 1,164,600: —

Dessutom har regeringen sedan dess för samma ändamål disponerat

lilla kreditivet med 1,500,000 R:dr samt jemväl, om jag icke misstager mig, använt en del af landtförsvarets fonder. Nu fordras ytterligare ett särskildt anslag för dessa behof af omkring 18 millioner R:dr, hvaraf Stats-Utskottet för sin del tillstyrkt omkring 3,200,000 R:dr, dels för detta år retroaktivt och dels för det nästkommande. Jag tror således, att det är fullkomligt sannt, hvad jag yttrat, att de anslagsfordringar, hvarom regeringen i Norge gjort framställning, icke stå i något proportionerligt förhållande till dem, som blifvit gjorda här.

Med anledning af den uppmaning, som en annan värd talare ställt till mig att afstå ifrån mitt särskilda yrkande i afseende å lydelsen af beslutet, anhåller jag slutligen få nämna, att jag finner mig nödgad att vidblifva min mening i detta fall, emedan jag fruktar, att eljest blifva misstydd såväl inom som utom denna Kammare, hvilket händt mig förut. De ordalag jag begagnat vid affattandet af mitt amendement motsvara just, hvad jag för närvarande är villig att medgifva; och då under öfverläggningen intet förekommit, som kunnat föranleda mig att ändra min åsigt, tillåter jag mig fortfarande anhålla hos Herr Talmannen om proposition i enlighet dermed.

Herr Rundgren: Ehuru efter den nu förda diskussionen fara ej synes vara för handen, att det af Stats-Utskottet i denna punkt framlagda förslag icke kommer att godkännas, torde det likväl ej skada, att flera röster höjas till förmån för detsamma, dels derföre att denna punkt behandlar en principfråga, hvars afgörande utan tvifvel kommer i väsendtlig mån att inverka på uppfattningen af öfriga punkter i betänkandet, och dels äfven derföre att detta är det första tillfälle, då representationen under denna riksdag haft särskild anledning att uttala sig i ett ärende, som blifvit kalladt Riksdagens viktigaste fråga.

Öfverläggningen har, såsom mig synes, nu ledt till ett sådant resultat, att ingen vägar annat än erkänna sjelfva det behof, som här blifvit af Kongl. Maj:t anmaldt för Riksdagen, och den tvistefråga, som ännu återstår, torde egentligen vara den, huruvida beslutet skall affattas i de ordalag, som blifvit begagnade af Stats-Utskottet, eller om det kan anses vara fullkomligt lika tillfredsställande att utesluta första afdelningen af Utskottets tillstyrkande och endast godkänna den sednare.

I detta hänseende tror jag för min del, att vi böra hufvudsakligen aktgifva på det moraliska intryck, som det ena eller det andra beslutet kan medföra. Om vi kasta en blick på Stats-Utskottets förevarande betänkande, finna vi, att 11:te punkten, hvilken nu behandlas, börjar med ett tillkännagifvande, att Kongl. Maj:t för uppsättning af fältartillerimateriel äskat ett belopp af 1,102,743 R:dr. Låt om oss nu antaga att förra delen af Stats-Utskottets hemställen uteslutes och vi blott hålla oss till den sednare, skulle ju i sådant fall Riksdagens svar på regeringens fråga blifva ofullständigt och helt naket det, att, i stället för den million Kongl. Maj:t begärt, bevilja vi ett anslag af 180,000 R:dr. Och jag frågar, huruvida ett dylikt beslut verkligen kan anses från representationens sida uttrycka dess beredvillighet att understödja regeringens omsorger för landets försvar; huruvida icke snarare i ett sådant svar — huru mycket man än deruti må tala om redobogenhet till uppoffringar — låge ett afslag till

Kongl. Maj:ts förslag, ett uttalande derom, att i representationens tanke ingen anledning förefunnes, som påkallade nationens ansträngningar för anskaffning af vapen och den krigsmateriel i öfrigt, som vi måste ega för att värna vår frihet och vår sjelfständighet. Just för det *moraliska* intrycket af ett så beskaffadt beslut är det jag såsom representant ryggar tillbaka, och det är hufvudsakligen äfven derföre jag ansett mig skyldig att i denna fråga uttala mig.

Betrakta vi anslagsfrågan mera i dess allmänhet och vilja vi söka utreda förhållandet i afseende å Stats-Utskottets förslag och det som under öfverläggningen blifvit framställt från den andra sidan, böra vi dessutom ihågkomma, att, ehuru fullkomligt samma frihet medgifves kommande Riksdag att anvisa eller icke anvisa någon del af det anslag, som den nuvarande Riksdagen beviljar, ligger dock i detta förfarande, att en föregående Riksdag beviljar i sin helhet hvad Kongl. Maj:t äskat, ehuru den blott anvisar en del, det ligger, säger jag, i detta beslut en känsla deraf, att staten lefver icke blott ögonblickets lif; att den ena riksdagen icke är något afskildt från den andra, utan betraktar sig som en del af den utveckling, hvilken ständigt måste försiggå i statens lif. Det är denna sammanhörighet med kommande riksdagar, det är detta förtroende till den upplysning, hvilken man alltjemt antager skola visa sig lefvande inom representationen, som ligger i detta uttryck, om vi säga, att närvarande omständigheter förhindra oss att anvisa mera än ett visst belopp, men att vi hysa den fulla tillförsigt till dem, som efter oss inträda i utöfningen af representantkallets åligganden, att de icke skola motarbeta den afsigt, som föranledt oss att bevilja anslaget i sin helhet. utan infria den vexel vi sålunda dragit på framtiden. Det är ock för uttrycket af denna vår sammanhörighet med kommande riksförsamlingar, som jag för min del anser nödvändigt att utan förändring godkänna hvad Stats-Utskottet här hemställt, i hvilken syftning jag således anhåller om proposition.

Herr Lithner, som anmält sig till erhållande af ordet och nu i ordningen uppropades, afstod från vidare yttrande under förklarande, att han instämde med dem som yrkat bifall till Utskottets förslag.

Herr Liss Olof Larsson: Om jag vid mitt första uppträdande i denna fråga kunnat föreställa mig, att öfverläggningen derigenom skulle taga en sådan omfattning, som den nu erhållit, hade jag knappast begärt ordet. Jag uppträdde emellertid uttryckligen af det skäl, att jag gjorde frågan till en formfråga. Jag ansåg mig nemligen af formen hindrad att tillstyrka bifall till Stats-Utskottets förslag i denna del, emedan jag icke ville på något sätt medverka till att binda händerna på kommande Riksdagar eller *nu* bestämma hvad dessa borde hvar för sig *i en framtid* besluta. Huruvida kriget står oss fjernare eller närmare, har jag icke funnit det tillkomma mig att bedöma. Jag har helt enkelt sökt att fatta förslaget sådant det blifvit framlagdt, och jag har, såsom jag tror, i öfverensstämmelse med detsamma påyrkat godkännande af hvad regeringen äskat för det år, beträffande hvilket vi nu skola uppgöra statsregleringen. Ty huru det än må förhålla sig med krigets möjligheter, har någon tveksamhet icke för ett ögonblick kunnat hos mig uppstå derom, att

pligten allvarligt ålägger oss att ordna vårt försvar och att anskaffa den materiel, som dertill erfordras. Och om jag trodde, att, genom bifall till mitt yrkande, något hinder skulle läggas i vägen för detta ändamål, som utgör ett vilkor för vår fria och nationela tillvaro, ber jag Kammaren vara förvissad, att fosterlandskänslan hos mig är så lefvande och stark, att jag i sådant fall ingalunda skulle hålla på detsamma.

För öfrigt hafva här blifvit uttalade åtskilliga skäl till förmån för Stats-Utskottets förslag, hvilka jemväl blifvit använda emot det yrkande jag och flera ledamöter tillåtit oss framställa. Hufvudsakligen och förnämligast har man fäst sig vid och anført, hurusom Riksdagen förut under samma förhållanden beviljat större anslag för längre tid dels till väganläggningar i Norrland och dels till ny byggnad för Kongl. biblioteket. Mig förefaller likväl, som skulle mellan dessa anslag och det, hvarom här är fråga, någon skiljaktighet ega rum. Om i det förslag, som nu föreligger, det begärda anslaget vore afsedt till frambringande af en enda kanon, skulle jag gerna vilja erkänna nödvändigheten att nu bevilja anslaget i sin helhet, emedan det icke gerna kunde ifrågakomma att låta förfärdiga endast en del af en kanon. Men här är ju icke fråga om *en* kanon, utan om *flera* kanoner; och om man nu anvisar medel, tillräckliga att åstadkomma 30 eller 40 kanoner under nästa år, eller så mycket som kan medhinnas, kan jag icke finna, att man derigenom förfelar ändamålet. Sådant är deremot icke förhållandet med ett byggnadsföretag — t. ex. ett Riksbibliotek — i afseende å hvilket man icke kan bevilja anslag blott till grundläggningen, utan man måste på samma gång äfven tänka på utvägar att få sjelfva huset uppfördt.

Jag har förut under öfverläggningen yttrat, att jag icke kunde fatta de stora fördelar, som genom ett bifall till Stats-Utskottets förslag oförändradt skulle uppkomma, derutinnan att, såsom man föregifver, derigenom blefve möjligt för regeringen att kunna uppgöra om större leveranser för kommande år och sålunda betinga sig fördelaktigare vilkor för utförandet. Om fråga vore att använda en del af anslaget till anläggning af ett kanongjuteri, tror jag verkligen, att det anförda skälet skulle betyda något. Men detta är ju icke meningen; åtminstone finnes derom i förslaget icke nämnt ett ord. Och om regeringen skulle med enskilda personer vilja uppgöra framtida leveranser af kanoner, med förklaring, att kommande Riksdagar antagligen skola anvisa nödiga medel, föreställer jag mig, att entreprenören måste komma att betänka sig tvänne gånger innan han inlåter sig på företaget, då regeringen icke är i stånd att prestera honom full visshet om likvid

Jag har endast velat nämna detta och i öfrigt förklara, att jag icke skall strängt hålla på mitt yrkande, åtminstone icke så strängt, att jag ämnar besvara Kammaren med votering, men jag har ansett nödigt att uttala min åsigt till protokollet, för den händelse att i framtiden representationen möjligen skulle finna det hafva varit mindre klokt att, på sätt här förslagits, binda händerna på en kommande Riksdag.

Herr Lyttkens: Jag kan icke annat än beklaga, att en fråga, hvilken jag betraktat mera såsom en formsak, kunnat gifva anledning till en så långvarig diskussion och framkalla en sådan bitterhet, att en talare

till och med ansett tillståndigt att fränkänna sina mostståndare sundt förnuft.

Lemnande nu denna episod öfvergår jag till sjelfva saken.

I detta hänseende medgifver jag, att det anslag, som Kongl. Maj:t begärt, kan behövas i sin helhet till det afsedda ändamålet. Men här har blifvit medgifvet, att, om detsamma nu beviljades, beslutet icke skulle vara bindande för kommande Riksdagar, men att det skulle medföra ett "moraliskt" intryck. Ansen I verkligen, mine Herrar, att nästa Riksdag, om den funne något anslag i detta fall icke vara nödvändigt, likväl skulle bevilja ett sådant endast derföre, att *vi* beviljat det i sin helhet. Jag tillåter mig betvifla det. På samma sätt, som jag sjelf för min del till åsigter och min rösts afgifvande icke på något sätt beror af föregående Riksdagar, utan endast erkänner mig vara bunden af mitt samvete och min öfvertygelse, likaså lära förvisso kommande Riksdagar icke följa föregående Riksdagars anvisningar till beslut, utan allenast sin egen åsigt om det rätta och nödvändiga i hvarje särskildt fall. Det torde således vara bäst att låta hvar och en följa sin öfvertygelse och icke tala allt för mycket om, att vi genom vårt beslut i dag skola kunna utöfva något "moraliskt tryck" eller "uppställa någon principfråga" för efterkommande.

I öfrigt får jag tillkännagifva, att jag är villig att gå in på anslaget utan att begära votering, vare sig att beslutet affattas i enlighet med Stats-Utskottets hemställan eller på sätt här blifvit under öfverläggningen påyrkad, emedan detta blott är en formsak. Anslagets behöflighet erkännes deremot af hvar och en.

Herr Statsrådet Abelin: Då man synes vara ense att den till anskaffning ifrågasatta materielen är behöflig och tankarne synas delade endast derom, huruvida anslaget bör i sin helhet bifallas eller blott med någon del för ett år i sender anvisas, kan jag i frågan fatta mig helt kort. Redan i början af denna öfverläggning har jag fäst uppmärksamheten å angelägenheten deraf, att de af Kongl. Maj:t åskade tillfälliga anslagen blifva i sin helhet beviljade, på det att kontrakt om leveranser samt anordningar om utvidgningar i ena eller andra riktningen må kunna med fördel göras. Man synes äfven hafva erkänt vigten att sålunda kunna tillvägagå gent emot den enskilde industriidkaren, men jag anhåller, på gifven anledning, nu få erinra derom, att anskaffningen af den materiel, hvarom här är fråga, icke är afsedd att åstadkommas endast genom försorg af enskilda leverantörer, utan skulle den jemväl till en ganska stor del besörjas genom kronans egna verkstäder samt att, för att möjliggöra en tillverkning redan under det första året till den myckenhet, som arbetsplanen förutsätter, det torde blifva nödvändigt att betydligt utvidga dessa verkstäder. Att under sådana förhållanden endast bevilja det årsanslag, som är beräknadt för 1872, vore alltså en förfelad åtgärd. Jag hemställer derföre om bifall till Stats-Utskottets förslag i denna del.

Herr Johan Eric Johansson: Jag finner Kammarens otålighet ganska naturlig och jag ämnar icke heller förlänga diskussionen. Jag vill endast helt kort gifva min mening tillkänna. Då jag sålunda anser lika önskligt som behöfligt, att vi erhålla ett mera betryggande försvar och

en bättre materiel, yrkar jag bifall till Stats-Utskottets här gjorda hemställen.

Efter denna öfverläggning och sedan propositioner blifvit framställda i enlighet med de olika yrkanden som förekommit, bifölls Utskottets hemställen.

Punkterna 12—14.

Biföllos.

Punkten 15.

Herr Statsrådet Abelin: Den motionär, på hvars förslag Stats-Utskottets nu upplästa framställning hufvudsakligen grundar sig, anför att en af honom vid sistlidne riksdag framlagd motion angående ordnande af rikets befästningsväsende då icke blef af Riksdagen behandlad. Med anledning deraf har han nu förnyat samma motion och föreslår, med åberopande af den utredning han der åstadkommit, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla icke allenast att "Kongl. Maj:t om möjligt till nästa riksdag måtte låta uppgöra och framlägga en plan för rikets fästningsanläggningar i dess helhet, med afseende fästadt derå, att de der föreslagna fästningsarbetena inom en viss, kortare tid måtte kunna fullbordas;" utan äfven att "i denna plan såsom beståndsdelar måtte ingå: Stockholms skyddande åt såväl land- som sjösidan mot oförmodadt öfverfall; Göteborgs skyddande mot öfverfall åt sjösidan; förläggande af flottans materiel i nämnda båda städer; Carlsborgs förändring till en replipunkt och hufvuddepôt för arméen; anläggande af en replipunkt på Gotland; att Carlskrona och Carlsten måtte upphöra att vara fästningar, hvarjemte deras bestyckning och användbara materiel flyttas till Stockholm; och slutligen att Riksdagen till verkställande af denna plan under nästkommande statsregleringsperiod måtte anslå en summa af 500,000 R:dr R:mt".

Motionärens anhållan afser alltså egentligen, att Riksdagen ville besluta sig för den af honom sålunda angifna plan och för Kongl. Maj:t skulle följaktligen återstå föga annat än att låta utarbета ritningar och kostnadsberäkningar för densamma. Stats-Utskottet har emellertid blott i den mån dess nyss upplästa yttrande angifver tillstyrkt bifall till motionen och stödt sin framställning på antagandet, att "numera vore afsedt att i vidsträcktare mån än hittills grunda landets försvar på befästningar" samt att tiden derföre vore inne, att en "fullständig plan för befästningsväsendet uppgjordes af Kongl. Maj:t och framlades för Riksdagen". Mig synes åter behöfvet af en ny plan för rikets befästningsväsende då först inträda, när någon större förändring i landets politiska ställning egt rum eller ock någon så total omhvälfning i försvarsväsendet inträffat, att de för befästningsväsendet förut antagna och följda grunder icke längre erbjuda tillräcklig trygghet. Sådana voro t. ex. förhållandena i början af innevarande århundrade. Med anledning deraf nedsattes ock år 1819 en komité, hvilken fick sig uppdraget att utarbета en ny plan för befästningsväsendet. Denna plan, i hvilken såsom hufvudmoment er ingingo:

anläggandet af hufvuddepôtfastningen Carlsborg jemte bibehållande af befästningarne vid Waxholm, Carlsten och Carlskrona, utgör ännu i dag grunden för vårt befästningsväsende; och de befästningsarbeten, jag i mitt underdåniga memorial till Kongl. Maj:t af den 29 December nästlidet är med förslag till landtförsvarets ordnande antydt såsom kompletterande försvaret, afvika i ingen mån från denna grund utan äro endast att anse såsom ett fortgående å den väg, som i nyssnämnda befästningsplan är anvisad. Den så kallade landtförsvarskomitéen af år 1861, som erhöll uppdrag, bland annat, att besvara den frågan, "i hvad mån landets försvar bör vara förstärkt genom befästningar", anslöt sig i hufvudsaken till förnämnda komiténs åsichter och föreslog egentligen blott den förändring i dess förslag, att Stockholm skulle befästas äfven från landsidan; hvarjemte komitéen såsom önskvärdt ansåg, att befästningar borde anläggas i Norrland, vid inloppet till Göteborg och på Gotland, hvilket allt öfverensstämmer med de åsichter jag uttalat i nämnda mitt underdåniga memorial. Hvad jag deri yttrat angående anläggande af batterier å åtskilliga punkter vid kusterna och inuti landet afser mera sådana passagera verk, som egentligen vid annalkande krig böra bringas till utförande, ehuru de i viss mån äfven kunna åstadkommas under fred.

Hafva nu några förhållanden inträffat, hvilka göra nödigt att afvika från den hittills följda befästningsplanen och att uppgöra en ny? Visserligen inga, som påkalla ett frångående deraf, men väl sådana, som mana till ett kraftigt fullföljande af densamma. Motionären har ock i hufvudsaken anslutit sig till samma plan, men han föreslår, att Carlskrona icke längre bör såsom fästning bibehållas. Jag torde vid behandlingen af en följande punkt i detta betänkande få återkomma till frågan om befästningarne vid Carlskrona och jag tillåter mig nu endast i förbigående nämna, att jag anser tidpunkten för ett sådant förslag vara särdeles illa vald, då nemligen nu om någonsin behofvet af Carlskronas befästande framstår trängande och oafvisligt.

Afser nu Utskottet med sin hemställan, att en *ny plan* bör uppgöras för vårt befästningsväsende, finner jag för min del på de grunder, jag nyss anfört, att en sådan åtgärd vore mindre lämplig. Är åter meningen endast den, att planer och kostnadsförslag skulle upprättas öfver tillämnade *mindre* befästningar, torde sådant icke vara af nöden, helst för en del af dessa, exempelvis befästningarne vid Göta elfs mynning, fullständiga planer (ritningar och kostnadsförslag) redan finnas att tillgå. En dylik framställning synes ock vara mindre nödvändig äfven derföre, att några befästningsarbeten icke gerna lära kunna bringas till utförande, innan "fullständig plan" derför blifvit stadfästad.

Jag får dessutom erinra och upplysa, att de få officerare af fortifikationen vi hafva för sådana ändamål att använda, på grund af de arbeten, som förestå, redan äro för innevarande och flera kommande år så upptagna, att de icke kunna påräknas för andra mera omfattande oförutsedda arbeten. Att återigen under en längre tid kvarhålla vapen- och befästningskomitéen, eller att tillsätta en annan komité för utredning af dessa frågor — något, som i hvarje fall skulle kräfva kostnader — anser jag icke leda till målet, då nemligen våra fortifikationsofficerare, hvilka äro de

enda, som kunna utarbete sjelfva planerna, af skäl jag redan antydt icke finnas dertill att disponera.

Då sålunda det af Stats-Utskottet här framlagda förslag om utarbetande af en fullständig ny plan för rikets befästningsväsende visat sig under vissa förutsättningar vara mindre lämpligt, under andra mindre nödvändigt, och då utförandet af förslaget, om det inom en kortare tid förut-sattes, är overkställbart samt under alla förhållanden kostbart, hemställer jag, huruvida skäl verkligen må anses vara för handen att besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t i här angifven syftning.

Herr Grefve Posse: Herr Talman! mine Herrar! Såvidt jag riktigt uppfattade Herr Krigsministerns framställning i ämnet, innebar den-samma en antydning, att den af Stats-Utskottet föreslagna underdåniga skrifvelsen skulle vara öfverflödig. Jag ber därför att få närmare redogöra för de skäl, som legat till grund för Stats-Utskottets i frågan fat-tade beslut. Det är allmänt bekant, att Kongl. Maj:t oförtydligt uttalat sig rörande befästningar vid Carlskrona, Carlsborg och Stockholm äfven-som i fråga om en depôt i Norrland, men Herr Krigsministern har i sitt anförande till statsråds-protokollet sidan 92 yttrat sig på följande sätt: "Då jag härmed afslutar framställningen af de befästningsarbeten, hvilka såsom de oundgängligaste och af beskaffenhet att icke utan våda kunna åsidosättas, böra i försvarsplanen ingå, så har jag visserligen icke kunnat förbise, att äfven derefter ännu mycket återstår att göra, för såvidt i detta hänseende landets försvar skall kunna anses så starkt, så komplet-terande organisationen i öfrigt, som det borde vara. Af sådana återstå-ende arbeten må det tillåtas mig att särskildt nämna: befästande af Stockholm äfven åt landsidan; fulländandet af Carlsborg; anläggandet af en depôt på Gotland; samt uppförandet af batterier vid Göta elfs myn-ning, äfvensom å andra viktiga positioner dels vid våra kuster och dels inuti landet". Herr Statsrådet har således i detta anförande såsom sin mening uttalat nödvändigheten af ett helt nytt befästningssystem. Stats-Utskottet har icke ifrågasatt någon ändring af det en gång granskade och godkända befästningssystemet, men hyser den åsigt, att, då ett sådant uttalande, som det förut angifna, skett inför tronen, är det oafvisligen nödvändigt, att regeringen på ett tydligt och klart sätt meddelar repre-sentationen upplysning om hvart och ett af de nya fästningsverk, som äro afsedda att uppföras; om meningen är att befästa Stockholm från landsidan, hvilket, såsom vi veta, är ett kostsamt företag; om man afser att uppföra några betydligare befästningar på Gotland eller å andra stäl-len i landet m. m. En sådan uppgift från regeringen är, såsom redan blifvit nämndt, för representationen ovilkorligen af nöden för att den-samma skall kunna bedöma, i hvad mån befintliga anslagstillgångar kunna för den närmaste framtiden disponeras. Det är således under förutsätt-ning att en utvidgning af vårt befästningsväsende afses, som Stats-Utskot-tet ansett nödigt att från regeringen begära en plan, huru de tillernade befästningarne skola gestalta sig, och är afsigten med en sådan begäran, icke att, till en början åtminstone, erhålla ritningar och kostnadsförslag, utan att få en positiv uppgift på de platser regeringen anser af nöden

att befästa. Då jag, enligt hvad jag således anført, anser representationen ega både rätt och pligt, att af regeringen fordra en dylik uppgift, anhåller jag om bifall till Stats-Utskottets i ämnet framlagda förslag.

Herr Statsrådet Bergström: Den hemställan, som Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet i ämnet gjort, tillåter jag mig, i egenskap af ledamot i denna Kammare, att härigenom förvandla till ett yrkande. Då Herr Krigsministern antydtt att för den närmaste framtiden någon vidsträcktare utvidgning af landets befästningar icke är afsedd, synes mig äfven, att den förutsättning, som Stats-Utskottet ansett böra föranleda den föreslagna underdåniga skrifvelsen, icke förefinnes. Det är otvifvelaktigt, att, i den mån man närmar sig till den tid, då möjligen en utvidgning af vårt nuvarande befästningsväsende kan ifrågakomma, regeringen måste för representationen framlägga en plan dertill, hvilken, såsom Herr ordföranden i Stats-Utskottet riktigt anmärkt, visserligen icke behöfver vara detaljerad; men dock alltid bör utvisa de stora och hufvudsakliga grunddrag, hvarefter de blifvande befästningarne komma att utföras. Då nu emellertid afsigten är att för den närmaste framtiden vidhålla den gamla, förut uppgjorda befästningsplanen, med endast den förändring deri, som påkallas af de nu ifrågasatta, blott till en vapendepôt afsedda fästningsverken i Norrland, torde det för närvarande icke vara skäl att aflåta en sådan skrifvelse, som den Stats-Utskottet föreslagit, helst, enligt hvad upplyst blifvit, de biträdande krafter, öfver hvilka Herr Krigsministern för utarbetande af befästningsplaner har att förfoga, icke äro så betydande, att de kunna riktas åt skiljda håll. Uppgörandet af en plan som den, hvilken nu blifvit ifrågaställd, skulle således komma att rycka dessa krafter från andra, mera trängande och nödvändiga arbeten.

Herr Carl Ifvarsson: Om jag hade klart för mig hvad man egentligen menar med uttrycket *den närmaste framtiden*, så kunde jag lätt göra mig en föreställning om, huruvida den skrifvelse till Kongl. Maj:t, som Stats-Utskottet i förevarande moment föreslagit, verkligen är af behofvet påkallad; ty enligt min åsigt beror detta just på hvad som afses med nämnda uttryck. Åsyftar man dermed nästkommande år, så anser jag skrifvelsen vara på sin plats, emedan, om man har för afsigt att inom så kort tid i vidsträckt mån utvidga befästningsväsendet, det är nödvändigt att en plan derförinnan framlägges, på det representationen må blifva i tillfälle att bedöma, huruvida vi kunna våga oss in på ett så vidlyftigt och kostsamt företag. Deremot, om det skulle dröja t. ex. 10 år, innan detta stora befästningsarbete kommer i fråga, så anser jag den tiden vara så långt aflägsen, att den ifrågasatta skrifvelsen icke bör aflåtas för det närvarande.

För min del är jag af den tanken att, då man nu dels har för afsigt att, med bibehållande af indelningsverket, i öfrigt ordna landtförsvaret på en helt annan grund, nemligen på allmän värnepligt, och dels kanske ernar utvidga sjöförsvaret samt befästa både hufvudstaden från landsidan och Carlskrona, man dervid helt visst skall öfveranstänga na-

tionens krafter, om man samtidigt utvidgar befästningsväsendet. Ämnar man företaga detta inom så kort tid, så hade det varit önskligt, om man fått se en plan för det hela, så att man kunnat bedöma huru långt man bör gå. Om icke en fullständig plan kan framläggas nu, så vore det dock nyttigt att åtminstone få veta något om huru befästningsväsendet skall ordnas och i hvilket förhållande det skall komma att stå till landtförsvaret i öfrigt. Herr Mankell har visserligen i sin motion i detta ämne förordat ett mera utsträckt befästningssystem, och i statsråds-protokollet finner man väl en tillstymmelse till en plan derför, men man kan icke deraf göra sig en klar föreställning om huru långt det skall utsträckas; och man kan således tro att utvidgningen kommer att blifva snarare för stor än för ringa. Derföre skulle jag för min del önska ett bestämdt uttalande från ministerbänken, om meningen är att gå längre i befästningsväsendet, än man hittills har sig bekant, om meningen är att befästa såväl Stockholm, Carlskrona och Carlsborg som äfven några platser i Norrland och dessutom flera andra orter. Efter det upplysning härom erhållits, kan man bedöma, huruvida den nu föreslagna skrifvelsen är behöflig och nyttig, men skulle ett sådant meddelande icke kunna göras nu, så vill jag yrka bifall till Utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr Törnfeldt: Icke anser jag det vara nödigt att befästa Carlskrona för att dymedelst få ett skydd åt vår örlogsflotta, ty vi hafva ju icke någon nämnvärd sådan; men om det förhåller sig så som i åtskilliga tidningsartiklar har uppgifvits, nemligen att Carlskrona kan å landsidan ganska lätt så befästas, att det från den sidan blir ointagligt, då må man af all makt befästa detsamma, på det att det icke måtte i en fiendes hand blifva ett nytt Gibraltar i vårt land. Man kan nemligen vara förvissad om, att, sedan en fiende intagit denna viktiga plats, han icke skall, i likhet med oss, underlåta att på det kraftigaste bevåra densamma.

Herr Statsrådet Abelin: Med anledning af derom till mig ställd uppmaning, får jag meddela den upplysning, att det under en lång följd af år framåt icke gerna kan ifrågakomma några andra befästningsarbeten, än dem, som redan blifvit angifna och hvilka kunna sägas innefattade i den ända hittills följda planen. Blotta fullbordandet af de angelägnaste af dessa befästningar kräfver så lång tid och så stora summor, att det ej är antagligt, att, innan detta skett, anslag komma att äskas för nya, hittills onämnda befästningar.

Hvad jag i det underdåniga memorialet yttrat om anläggande af batterier & åtskilliga ställen inom landet, afser, på sätt jag redan förklarat, sådana passagera verk, som kunna komma att vid annalkande krig uppföras. Någon afvikelse från den hittills följda planen har icke varit ifrågasatt, och då dertill kommer, att fullständiga planer redan finnas uppgjorda för Stockholms befästning äfven åt landsidan, och då förberedande åtgärder redan blifvit anbefallda för upprättande af fullständiga sådana för depö-
ten

ten i Norrland, synes mig utarbetandet af en ny befästningsplan för riket vara öfverflödig och en skrifvelse derom utan ändamål.

Öfverläggningen var slutad. Utskottets hemställan bifölls.

Härefter åtskiljdes, på proposition af Herr Talmannen, Kammarens ledamöter kl. half 3 e. m., men sammankommo åter

Kl. 6 e. m.

§ 4.

Fortsattes behandlingen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 13 a), angående regleringen af utgifterna under Riks-statens fjerde hufvudtitel.

Förekom i ordningen 16 punkten, öfver hvilken yttrade sig:

Herr Mankell: Ehuru jag för min del gerna är benägen att bevilja till Carlsborgs befästande samma summor, som regeringen äskat och Stats-Utskottet tillstyrkt att utgå detta och nästkommande år, så hyser jag dock olika åsikter med regeringen och Utskottet i afseende å fästningens ändamål, dess deraf beroende byggnadssätt, och således äfven angående fördelningen och användandet af de äskade anslagssummorna.

För att motivera dessa mina åsikter, ber jag att få framlägga en kort historisk utredning i afseende å frågan om Carlsborgs befästning, hvarvid jag tillåter mig anmärka, att alla af mig anförda data äro tagna från 1867 års befästnings-komités utlåtande.

Enligt den plan till förändrade grunder för rikets fästningsväsende, som uppgjordes af 1819 års komité, skulle Carlsborg för arméen blifva en replipunkt, dit arméén, i händelse af en olycka eller om den befunne sig för svag, kunde draga sig tillbaka, samt derjemte utgöra en hufvuddepôt för arméens reservtrupper och reservförråd. Detta förslag uttryckte åsigtarna hos komitéens pluralitet, men dåvarande chefen för ingenjörkorpsern, Frank Sparre, som egde stort inflytande på högre ort, hade en annan mening. Han ansåg, att man borde anlägga två replipunkter eller operationsfästningar, den ena i Nerike och den andra vid Jönköping. och att Carlsborg endast skulle blifva en förvaringsort för arméens reservförråd och för de verkstäder, som till deras förfärdigande voro nödvändiga. Denna åsigt kunde möjligen varit riktig under Sparres förutsättning, att nemligen tvänne operationsfästningar skulle byggas; men det borde för honom varit lika klart, som det nu är efteråt, att Sverige icke har råd att bygga två operationsfästningar, isynnerhet då äfven sjöfästningar erfordrades. Emellertid visade sig snart, att landets tillgångar icke voro tillräckliga för att bygga de två operationsfästningarne; men det oaktadt vidhölls Sparres plan, att Carlsborg skulle blifva endast en förrådsfästning; och i öfverensstämmelse med denna plan börjades år 1820 befästningsarbetena och fortsättas ännu. Enligt denna plan skulle fäst-

ningen vara färdig inom tio år och kosta 3,660,000 R:dr. Emellertid och då tillräckliga medel härför icke kunde beviljas, blef nödvändigt att år 1831 uppgöra en ny plan, enligt hvilken fästningen, efter en byggnadstid af tio år, fullbordad skulle kosta endast 2,900,000 R:dr, dock inberäknades häri de efter 1820 års plan redan verkställda arbetena. År 1835 fann man sig likväl föranlåten att öfvergå till en tredje plan, hvilken sedermera hufvudsakligen blifvit följd med några tillsatser och mindre förändringar. Enligt denna plan skulle fästningen, fullbordad, kosta öfver 3,569,000 R:dr, och då en och en half million redan blifvit använda, fordrades således ytterligare två millioner.

Emellertid har sedermera visat sig, att till fästningens fullbordande efter den fastställda planen erfordrades vida större kostnader. Enligt det utlåtande, som den år 1867 nedsatta befästningskomitén afgifvit, hade från och med år 1819 till och med 1866 befästningsarbetena kostat öfver fyra millioner, men, det oaktadt, var fästningen ännu icke i det skick, att den kunde anses vara tillräckligt skyddad för öfverfall af en fiendtlig ströfkorps; och i samma skick befinner den sig ännu i dag.

Enligt min åsigt har man följt en oriktig ordning för verkens byggnad, då man börjat med att bygga vallar åt sjösidan, som af naturen är skyddad, men deremot icke tillslutit fästningen åt landsidan, utan i stället byggt ett s. k. slutvärn, d. v. s. ett muradt hus, innehållande förråd, kaserner, verkstäder och dylikt. Derjemte har man utfört åtskilliga andra mindre nödvändiga arbeten.

1867 års komité, som insåg att fästningen icke var skyddad mot öfverrumpling och anfall af fiendtliga ströfkorpsar, tillstyrkte en enklare anordning af landfronten, äfvensom att för materielen permanenta skjul borde upptöras i stället för bombfria förrådshus. Hvilken betydelse dessa olika åsikter utöfva på kostnaden, framgår af den redogörelse jag vill lemna för de kostnader, som 1867 års komité ansåg erforderliga för Carlsborgs fullständiga befästning. För inre retranchementet, hufvudvallen & landfronten jemte en skyddsvall erfordrades 1,185,558 R:dr. Dermed hade, enligt komiténs åsigt, fästningen uppnått första graden af försvarbarhet. Men sedermera erfordrades ytterligare för hufvudvallen jemte kaponiererna 992,456 R:dr, derefter till utanverken 1,188,559 R:dr, och slutligen skulle de till det så kallade fjerde stadiet hörande murar och mindre verk kosta 729,029 R:dr samt fränskiljda verk 443,233 R:dr. Lägges nu härtill den beräknade kostnaden för bepansringar m. m., 461,164 R:dr, så skulle hela kostnaden för Carlsborgs fullständiga befästning uppgå till fem millioner, utom de fyra millioner, som förut blifvit på fästningen nedlagda. Men det var ej nog med dessa fem millioner; komitén ansåg att dessutom erfordrades för bombfria förrådshus och hamnanläggningar 3,402,179 R:dr, och således skulle hela kostnaden för fästningens fullbordande belöpa sig till 8,402,179 R:dr, utom den för bestyckningen erforderliga summan, som jag för ögonblicket icke kan uppgifva, men sannolikt skulle öka kostnaden med en half eller hel million.

Hvad skulle man nu, efter komiténs plan, erhålla för dessa oerhörda kostnader? Jo, endast en förrådsfästning, och icke någon replipunkt, ingen operationsfästning, på hvilken arméen kunde stödja sig och der den, i händelse af ett nederlag, kunde finna en säker tillflyktsort; och jag frå-

gar då, stå dessa stora kostnader i något rimligt förhållande till det ändamål, som med dem skulle vinnas? För mig är det alldeles obegripligt att man vill använda så stora kostnader för ett så obetydligt mål, som en förrädsfästning. Min åsigt har alltid varit att Carlsborg borde förvandlas från en förrädsfästning till en replipunkt, hvilket betydligt skulle förändra byggnadssättet. För dessa ändamål är Carlsborg nu, liksom för femtio år sedan, särdeles väl beläget.

Om man gör Carlsborg till en förrädsfästning blott och bart, så har vår armé, i händelse den skulle blifva slagen och nödsakad att draga sig tillbaka, endast två utvägar. Den ena är att förbi Carlsborg retirera till Norge och den andra att draga sig till södra delen af landet. I förra fallet måste hela svenska området utrymmas och lemnas öppet för fienden. Ett återtag till södra provinserna vore ännu olyckligare, emedan der icke finnes någon fast punkt, vid hvilken arméen kunde stödja sig. Men om Carlsborg vore en replipunkt, kunde arméen retirera dit och behöfde icke gå längre, utan kunde tryggt kvarstanna i fästningen och der förstärka eller reorganisera sig. Den behöfde der icke löpa fara att uthungras eller innestängas, ty från Weterens kuster kunde tillräcklig tillförsel erhållas, och på fartyg kunde arméen när som helst komma ut, emedan det torde kunna tagas för gifvet att Weteren alltid skall beherrskas af Svenska krigsfartyg.

För att nu göra Carlsborg till en sådan replipunkt, erfordras den förändring i byggnadsplanen, att fästningen omgifves på betydligt afstånd med detacherade verk, hvarigenom arméen erhöles tillräckligt utrymme att lägga sig på och tillräcklig styrka att försvara sig mot en öfverlägsen fiende. Dessutom skulle genom ett sådant byggnadssätt den fördelen vinnas, att man icke behöfde bygga dyrbara, bombfria förrådshus, emedan dessa genom de på långt afstånd från fästningen anlagda, detacherade verken vore skyddade från bombardering. Man kunde då, i enlighet med 1867 års befästningskomité's åsigt, uppföra permanenta skjul i stället för de bombfria förrådshusen, som skulle kosta tre millioner. Ville man besluta sig för ett sådant byggnadssätt, så är jag öfvertygad om, att man för en summa, som säkerligen icke skulle öfverstiga, men troligen understiga den kostnad, som, enligt gamla planen, ansågs erforderlig, kunde förvandla Carlsborg till ett befästadt arméläger, hvilket skulle blifva oss till vida större gagn än en förrädsfästning; ty arméen skulle slås med större trygghet, om den i ryggen visste sig hafva en sådan fast punkt, der den, i händelse af nederlag, alltid kunde finna en säker tillflyktsort.

Minskningen i kostnaden skulle vinnas dels derigenom att man icke, såsom jag förut nämnt, behöfde några bombfria förrådshus och dels derigenom att alla utanverken närmast landfronten, hvilka enligt gamla befästningsplanen ansågos nödvändiga, blefve helt och hållet obehöfliga.

Kongl. Maj:t har till hufvudvallen eller det så kallade inre retranchementet begärt 600,000 R:dr samt 920,000 R:dr till uppförande af förrädsbyggnader. Stats-Utskottet har tillstyrkt att för innevarande år skulle användas en summa af 129,300 R:dr till afslutande af åtskilliga arbeten från föregående år, och nästa år till kronoarbeta-kasernens flyttning 20,000 R:dr, till hufvudvallen 75,000 R:dr, till påbörjande af det nya förrådshuset för intendents- och fortifikations-departementen 150,000 R:dr

och för artilleriets förrådshus likaledes 150,000 R:dr. Jag har icke af Kongl. Maj:ts proposition kunnat finna, om dessa förrådshus skola blifva permanenta skjul eller bombfria hus. Med anledning af den stora kostnaden nödgas jag dock antaga det sednare, och, om detta skulle vara förhållandet, får jag, på grund af hvad jag anfört, afstyrka bifall till den för sådant ändamål äskade summan. Deremot är jag benägen att bevilja samma summa för fullbordandet af hufvudvallen, om hvars nödvändighet alla äro ense, så att för detta ändamål anslås 375,000 R:dr, att utgå under nästkommande statsregleringsperiod, hvarå jag får anhålla om proposition.

Stats-Utskottet har föreslagit, att till kronoarbeta-kasernens flyttning användes innevarande år 20,000 R:dr och år 1872 ett lika belopp. Jag vet icke hvarpå denna hemställan kan grunda sig. Det är väl möjligt att en föregående Riksdag fattat ett beslut i sådant afseende, men jag kan icke påminna mig detta och får därför anhålla, att Herr ordföranden i Stats-Utskottet ville härom meddela upplysning. Jag har visserligen hört att flyttningen skulle anses nödvändig därför, att ifrågasvarande kaserner skola uppföras på samma plats som korpens logement, men jag har härom icke bestämd uppgift.

Herr Grefve Posse: Såsom Herrarne hört, har Herr Mankell icke bestridit den hemställan Stats-Utskottet i denna punkt gjort, så vidt sjelfva anslagssummorna angår. Om jag rätt uppfattat Herr Mankells anförande, går det ut på att öfvertyga Kammaren om den fördel, som skulle uppstå derigenom, att Carlsborgs fästningsbyggnad ordnades i ändamål att blifva en replipunkt för vår armé, i stället för, såsom nu är afsedt, en förrådsfästning, och i sammanhang härmed, att de förrådsbyggnader, som nu äro i fråga att uppföras vid Carlsborg, icke borde, såsom Krigsministern föreslagit, göras bombfria, utan bestå af permanenta skjul. Hvad den förra af dessa anmärkningar beträffar, kan jag icke fatta, hvarför icke en förrådsfästning äfven kan vara, ja, bör och måste vara en replipunkt för arméen. Bevisning i den delen är Herr Mankell skyldig mig. Om Carlsborg nu göres till en förrådsfästning, utestänger detta i och för sig, efter mitt förmenande, icke möjligheten af att det äfven kan blifva en replipunkt. Lyckligtvis är det ännu så stäldt här i landet, att, huru fattiga vi än äro, hafva vi dock alltid något, som vi behöfva försvara, derest vi skulle anfallas af en fiende; och detta är skälet, hvarför vi böra ega och i tid tänka på att förse oss med en förrådsfästning. Då jag öfverväger Herr Mankells förslag till befästningar, hvilket jag ber att närmare få beröra då fråga blir om anslaget till Carlskronas befästning, stannar jag i villrådighet om Herr Mankells uppfattning af den plats, der vi skola försvara vår krigsmateriel och de redbarheter, som kunna återstå, sedan fienden sköflat en del af landet.

Jag tror icke, att den befästning, som han föreslagit vid Göteborg, är ämnad att blifva af sådan beskaffenhet. Ätminstone har han icke omtalat det. Det torde tillåtas mig uttrycka den tanken, att landets uppfattning om Carlsborg ända från 1819 till denna stund varit, att Carlsborg skulle blifva en förrådsfästning, i hvilken vi i nödens stund kunde förvara våra redbarheter och materielen för vår armé, och tillika

en replipunkt, bakom hvilken arméén kunde förskansa sig, om den blifvit slagen af en fiende. Denna uppfattning har väl en och annan gång blifvit bestridd, men aldrig öfvergifven; och torde det ursäktas mig, att jag anser, det ett nytt system för vårt försvar, ett system, i hvilket ingår förslag att uppgifva det centrala försvaret, fordrar en grundligare utredning, än diskussionen i en Kammare kan lemna. Jag anser icke sannolikt, att Kammaren på en ledamots framställning kan hafva för afsigt att nu kasta öfver bord ett system, som blifvit följdt i femtio år, och vågar hysa den till visshet gränsande förhoppning, att representationen nu icke skall omfatta Herr Mankells, enligt min uppfattning, temligen sväfvande åsigt om ett alldeles nytt befästningssystem.

De siffror Herr Mankell anförde stämde icke in med dem jag tror vara de rätta. Jag har skaffat mig temligen fullständig reda på förhållandet, i afsigt att låta Kammaren veta, hvad Carlsborgs fästning hittills kostat, och huru mycket som erfordras för dess fullbordande efter det system, som hittills blifvit följdt. Det visar sig, att från och med år 1819 till och med år 1866 är af statsmedel utbetaldt för Carlsborgs befästande 4,171,665 R:dr 32 öre. Det belopp, som derefter från och med år 1867 till 1871 beviljats, har årligen varit ganska inskränkt och utgör sammanlagdt ej mer än 330,000 R:dr. Den summa, regeringen nu begärt och Stats-Utskottet tillstyrkt samt, efter hvad jag hoppas, Kammarerna äfven kommer att bifalla, är 1,520,000 R:dr. Dessa belopp sammanräknade utgöra således 5,961,665 R:dr 32 öre. Då jag till utgångspunkt för min beräkning tager Befästningskomitéens utredning, har jag funnit, att dessa 5,961,000 R:dr äro tillräckliga för fullbordande af fästningen i dess första och andra stadium. För det tredje och fjerde stadiet af befästningen äfvensom för detacherade verk erfordras 2,360,821 R:dr 94 öre, vidare till bepansringar och oförutsedda utgifter 461,663 R:dr 7 öre, fästningens bestyckning i första stadiet 390,000 R:dr, samt fullbordandet af förrådshusen, kruthus, hamnbyggnader och en massa af accessorier, innan fästningen kan anses fullt färdig, 3,730,000 R:dr. Sålunda finner Kammaren, att, om representationen vill fortsätta det hittills följda systemet för Carlsborgs befästande, dertill erfordras utöfver nu ifrågakända anslagsbelopp ytterligare 7,002,179 R:dr 55 öre. Detta är sannerligen ej litet; tillsammans med de föregående kostnaderna blir det 12,963,884 R:dr 87 öre. Jag har ingen anledning att antaga, det de beräkningar, som blifvit gjorda öfver kostnaderna för fästningens fullbordande, skola visa sig oriktiga, ehuru jag naturligtvis icke kan kontrollera eller bedöma så beskaffade utgifter, för hvilka Befästningskomitéen och Regeringen få bära ansvaret. Under förutsättning, att dessa beräkningar äro riktiga, ega vi emellertid en föreställning om det högst betydliga belopp, som ytterligare erfordras för fullbordande af fästningsbyggnaden vid Carlsborg.

Den andra anmärkningen, Herr Mankell gjorde, afsåg förrådshusen. Han fäste sig vid, att om man ville anse Carlsborg såsom en replipunkt och ej såsom en förrådsfästning, skulle kostnaderna för förrådshusen kunna inskränkas derigenom, att man, i stället för bombfasta sådana, byggde endast permanenta skjul. Så vidt jag förstår, är detta den hufvudsakliga tvistepunkten emellan Herr Mankell och Stats-Utskottet. Jag

är visserligen ur stånd att ens antyda, hvad dessa permanenta skjul skulle kosta, ty Herr Mankell har ej låtit oss veta, huru de skulle konstrueras. Hvad jag har mig bekant beträffande de bombfria förrådshusen, skall jag icke undanhålla och får sålunda nämna, att det för intendents- och fortifikations-departementsstaten är ämnadt att kosta 380,000 R:dr och det för artilleriet 415,700 R:dr, eller tillsammans i rundt tal 800,000 R:dr för båda dessa hus. Detta är måhända mera än hvad de permanenta skjulen skulle kosta. Jag antager dock såsom säkert, att de föreslagna bombfria förrådshusen skola motsvara sitt ändamål bättre än dessa. Med anledning af Herr Mankells fråga om anledningen hvarför Stats-Utskottet tillstyrkt bifallande af de 20,000 R:dr, som i den Kongl. Propositionen blifvit begärda för kronoarbetareskorps-kasernernas flyttning, får jag upplysa, att den nuvarande kasernen, som endast består af trähus, för många år sedan byggdes inom fästningen, innan planen för densamma blifvit uppgjord, samt dervid fick ett läge, som numera befunnits otjenligt för fästningsbyggnaden. Till följd häraf, och då kasernen för öfrigt är af beskaffenhet att icke kunna lämpligen användas för sitt ändamål, är det nödvändigt att flytta den och uppbygga den på annat ställe. För denna flyttning och för uppförande af det nya huset är det, som de 20,000 riksdalerna för år 1871 och lika mycket för år 1872 äro afsedda.

Innan jag slutar, ber jag att få nämna, att jag sjelf under öfverläggningen inom Stats-Utskottet till en början var af den uppfattning, att det vore väl så fördelaktigt att använda alla medel, som under åren 1871 och 1872 stodo till buds, till hufvudvallens fullbordande, då dermed det andra stadiet af försvarslinien blefve färdigt. Jag trodde, att det vore fördelaktigast, om man för detta ändamål koncentrerade alla sina krafter. Men i Utskottets plenum utreddes det, att en sådan anordning af fästningsarbetet skulle medföra en förlust för staten, emedan arbetskrafter nu finnes tillgängliga för olika arbeten, och som kunde fördelas på olika punkter. Jag böjde mig för denna upplysning och instämde äfven för min del i Stats-Utskottets nu afgifna förslag.

Jag har nu lemnat så många upplysningar, jag anser frågan erfordra, och slutar mitt anförande med uttalande af den förhoppning, att Kamraren måtte bifalla Stats-Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Adlersparre: Jag kan visserligen icke annat än instämma med den förste talaren uti hans åsigt, att om Carlsborgs fästningsbyggnad fortsättes i enlighet med den plan, som nu finnes för densamma uppgjord, d. v. s. för att den skall blifva en *förrådsfästning*, kan ej Carlsborg blifva lämpligt till operationsfästning eller replipunkt för arméen; och detta af det enkla skäl, att, med den belägenhet Carlsborg har ute på en smal landtunga med en ganska liten front åt laudsidan, vår armé, om den, i händelse af motgångar, tog sin tillflykt i denna fästning, skulle blifva inestängd likasom i en rättfälla. Den fiendtliga arméen, som hade endast en mycket liten front af fästningen att bevaka, kunde följaktligen lätt cernera fästningen och hindra Svenska arméen att komma ut derifrån. Men jag tror dock, att denna fråga, om Carlsborg bör blifva en operationsfästning eller en förrådsfästning, är af för vidlyftig

beskaffenhet för att kunna här utredas. Ehvad fästningen än kommer att blifva, måste emellertid förrådshus derstädes byggas och alla de arbeten utföras, som i denna punkt blifvit föreslagna. Jag tror icke, att det är skäl att på något sätt motsätta sig de begärda anslagen endast på den grund, att förrådshusen äro afsedda att byggas med bombfria hvalf. Äfven om man med noga öfvervägande af alla skäl och mot-skäl härför skulle kunna komma till den slutsats, att motskälen hade öfvervigtet, hvilket jag dock vågar betvifla, qvarstå i allt fall så många fördelar deraf att förrådshusen förses med bombfria tak, att man för den skull icke bör opponera sig mot anslag dertill. Må vara att, när arméens mobiliseras, en del af förrådshusen blifva tomma. De kunna då användas till kaserner för inqvartering af folk eller för att försvara annan Kronans egendom eller den kringboende befolkningens redbarheter. Äfven om Carlsborg skulle blifva en replifästning med yttre, aflägsna, detacherade fästen, så att fienden afhölls utanför artilleriets portée till hufvudfästningen, kan man dock tänka sig möjligheten af att ett af dessa yttre fästen eröfras och att fienden derifrån bombarderar depôtterna. Det är sålunda, enligt min åsigt, intet skäl, som berättigar oss att afslå det ifrågavarande anslaget, hvarför jag tillstyrker bifall till punkten i oförändradt skick.

Herr Mankell: Det yttrande, Herr Grefve Posse afgifvit, har icke i någon mån rubbat mina åsigt. Han har på mig ställt tvänne frågor, för hvilka han anser mig vara honom svaret skyldig. Om han gjort sig mödan att genomläsa min motion om fullständig plan för rikets befästningsväsende, hade han deri funnit svaren. Han har först frågat, hvarför icke en förrådsfästning på samma gång kan vara en replipunkt. För min del vet jag därför icke något hinder, ty enligt min åsigt böra alla förrådsfästningar tillika vara replipunkter och således äfven Carlsborg. Härmed har jag äfven besvarat den andra af Grefvens frågor, eller hvar, enligt min mening, arméens förråd skulle förläggas. I Göteborg, trodde Grefven, men det har aldrig varit *min* mening. I min nämnda motion har jag föreslagit, att i den plan för rikets fästningsverk, som jag önkade att Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen framlägga, skulle bland beständsdelarne ingå Carlsborgs förändring till en replipunkt och *hufvuddepôt* för arméen. Derigenom har jag tydligt uttalat min mening, att äfven arméens reservförråd skulle förvaras å Carlsborg. Emellertid har Grefven frågat, hvarför ej Carlsborg, äfven efter den nuvarande befästningsplanen, kunde blifva en replipunkt. Jo, helt enkelt därför, att fästningen är för trång. Den är, såvidt jag ej missminner mig, ursprungligen icke afsedd att rymma mer än 8,000 man, möjligen dubbla detta antal, ja, till och med 20,000 man, men äfven detta antal är för litet i förhållande till arméens storlek. Skall Carlsborg blifva en replipunkt, så måste hela byggnadsplanen ändras i öfverensstämmelse med de principer för befästande armélägers upprättande, som numera gjort sig gällande i Europa, och i följd deraf fästningen omgifvas med detacherade verk på sådant afstånd, att den derigenom skyddas mot ett bombardement. Det är detta jag afsett och alltid ovilkorligen kommer att påyrka. Man måste betänka, att Carlsborg är vår *enda landfästning*, och då torde det vara alldeles nödvändigt att den

så befästes, att den kan lemna en säker tillflyktsort åt en slagen eller tillbakaträngd armé.

Kammaren beslöt i förmiddags att hos Kongl. Maj:t anhålla om framläggande af en fullständig plan för rikets befästningsväsende. Då denna plan kommer under öfverläggning, torde äfven frågan om lämpligaste byggnadssättet för förrådshusen bäst kunna lösas, och jag är öfvertygad att mina åsikter om fördelen af permanenta skjul framför bombfria hus då komma att vinna förtjent afseende. Om nödvändigheten af hufvudvallens byggande äro deremot alla ense, och det borde väl derfor vara skäl att nu med all kraft företaga detta arbete.

Ordföranden i Stats-Utskottet behagade tala om "Herr Mankells permanenta skjul", liksom jag skulle hafva uppfunnit dem. Det är dock icke jag, utan 1867 års befästningskomité, som tillstyrkte att permanenta skjul böra uppföras, på samma gång den föreslog en enklare anordning af landfronten, så att de förut afsedda närmre utanverken skulle bortfalla.

Det skäl, som ordföranden i Stats-Utskottet anført för förrådshusens byggande samtidigt med hufvudvallen, nemligen att arbetskrafterna borde fördelas på det lämpligaste sätt, synes mig icke tillfredsställande. Arbetskrafterna borde väl ordnas efter fästningens behof och icke tvärtom.

Den siste ärade talaren begagnade ett uttryck, som jag får bekänna att jag icke rätt kan förstå. Han påstod nemligen att Carlsborg, befäststadt såsom jag föreslagit, skulle blifva en rättfälla. Men, omgifven af detacherade verk, torde fästningen ingalunda kunna så benämnas, särdeles som å en sida Weterus yta alltid lemnar öppen passage.

Sedan nu Grefve Posse lemnat upplysning om orsaken till kronoarbetskorps-kasernens flyttning, anhåller jag få gifva mitt förslag följande förändrade lydelse:

Att Riksdagen måtte för fästningsarbetena vid Carlsborg för innevarande år bevilja 129,300 riksdaler, hvaraf 59,300 till fullbordande af det under arbete varande persedelförrådet, 25,000 till kompletterande af slutvärnets inredning, 20,000 för kronoarbetskorps-kasernens flyttning och 25,000 för hufvudvallen — samt för år 1872 395,000 riksdaler, hvaraf 20,000 för kronoarbetskorpens flyttning och 375,000 riksdaler för hufvudvallen.

Herr Grefve Posse: Herr Talman! Mine Herrar! Nu måste jag bekänna, att jag är litet villrådig i min uppfattning. Jag har i mitt anförande utgått från den föreställning, att Herr Mankell afsåg besparingar, och nu finner jag tvärtom, att han anser fästningen för liten, att han vill vi skola hafva en större fästning. Det är detta yrkande, som jag funnit så högst eget, när jag tror mig veta, att Carlsborg, enligt den nu följda byggnadsplanen, är så stor, att den mer än väl kan rymma både de trupper, som vi kunna behöfva för att bevaka dess vallar, och dem som, efter motgångar under ett krig, der behöfva söka en replipunkt. Så vidt jag ej är illa underrättad, upptager den ett yttnehall af mer än 80 tunnland inom vallen, och vore våra trupper än aldrig så väl födda, så skulle detta utrymme dock blifva fullt tillräckligt för att, enligt hvad jag nyss sade, lemna erforderligt utrymme. Jag kan således icke medgifva att Herr Mankell på något sätt visat, att den nu ifrågasatta byggnadsplanen för

Carlsborg är olämplig, äfven under den förutsättning, att man vill anse Carlsborg icke blott såsom en förrådsfästning, utan jemväl såsom replipunkt för vår armé. Det är visserligen i Herr Mankells motion föreslaget, att arméens förråd böra på Carlsborg förvaras; men jag kunde icke föreställa mig att Herr Mankell afsett att i dessa permanenta skjul förvara annat än krigsmateriel, som fordrade mindre skydd, då deremot Bankens silfver och guld och landets öfriga dyrbarheter väl icke kunna förvaras i dessa permanenta skjul. Jag tror mig dock kunna gissa till hvad Herr Mankell menar. Dessa skjul äro naturligtvis lättare att bygga, ehuru af solidare beskaffenhet än andra tillfälliga byggnader, men dock af beskaffenhet att kunna rifvas, i händelse af fästningens utrymmande. Jag har icke något vidare att tillägga.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Herr Talman! Mine Herrar! Då jag äfven var ledamot af den befästningskomité, som här blifvit omnämnd, så anser jag mig vid detta tillfälle böra yttra några ord. Den erfarenhet, komitéens ledamöter fingo vid deras besök på stället, var den, att det var högst angeläget, för att få någon nytta af derå nedlagda kostnader, att ju förr dess heldre bringa fästningen åtminstone i sådant skick, att den kunde någorlunda skydda der inneslutna förråd mot att genom hastiga öfverrumplingar borttagas. Då komitéen besökte platsen, var den emellertid ännu i sådant skick, att den, öppen åt flera håll, icke erbjöd skydd ens emot eröfring af en framskickad mindre betydlig kavalleritrupp, om hvilket vapen vi dock nyligen sett så många exempel på hvad det kan uträtta, äfven mot städer, som kallats befästade, men hvilkas befästningar varit af den svaga beskaffenhet, att de icke kunnat lemna något säkert skydd, och komitéen uttryckte derföre den mening, att platsens befästade inneslutning åt alla sidor borde vara den första uppgiften vid befästningsarbetenas fortsättning till det stadium af försvarsförmåga, att fästningen blefve en lämplig plats för förvarandet af arméens förråd. Då jag delade denna komitéens åsigt, kunde jag likväl icke föreställa mig annat än att sådana byggnader skulle vara behöfliga, som kunde lemna skydd äfven mot en med artilleri försedd fiende, och att dessa byggnader följaktligen borde vara försedda med bombfria hvalf. Ty då komitéen uttryckte den åsigt, att Carlsborg i främsta rummet borde göras till en snart färdig, väl skyddad förrådsfästning, så var det ju nödvändigt, om detta det första ändamålet för fästningsanläggningen med jemförelsevis mindre betydlig kostnad skulle kunna uppnås, att de förråd, som förlades inom den slutna, befästade krets, som ofördröjligen skulle anbringas ikring fästningen, blefvo skyddade genom ett sådant byggnadssätt för de uppförda förvaringsrummen, att de ej af artillerield kunde skadas. Det mål, efter hvilket Herr Mankell sträfvat, nämligen att göra fästningen till en replipunkt för arméen, må vara ganska önskligt; men han har icke uppgifvit någonting om kostnaden för de detacherade verk, som han vill uppföra för att kunna skydda och stödja en retirerande här. Enligt min uppfattning måste dessa verk dock medföra så betydliga kostnader, att, innan vi mäktat åstadkomma dem, en ganska lång tid torde förflöta, och följden måste ju då blifva, att fästningens fullbordande så långt att den kunde tjena till *någon* verklig nytta för landet derigenom måste försenas, allde-

les i strid mot den åsigt komitéen uttryckt, nemligen, att fästningen, i ändamål att kunna utgöra en säker förvaringsplats för våra förråd och dyrbarheter, måtte göras färdig så fort som möjligt. Detta är ett tillräckligt godt ändamål att till en början sträfva efter, och man bör icke för försök att åstadkomma ett fullständigare verk åsidosätta ett i och för sig sjelft helt arbete, som på kortare tid kan leda till ett ganska nyttigt mål. Den skilnad, som förefinnes i Herr Mankells förslag och Stats-Utskottets, är i alla fall endast den, att, under det båda vilja bygga förvaringsrum för förråd, den ena vill bygga på ett bättre och fastare sätt än den andra; och i den händelse vi med trygghet skola kunna snart inrymma våra förråd i dylika inom fästningen uppförda nybyggnader, så tror jag det vara skäl att dessa hus göras sådana, att de under den säkerligen långa tid, som måste förflöta innan några fullt skyddande detacherade verk hinna anläggas, kunna motstå artillerieldens verkningar och hindra i fästningen inneslutna förråd att förstöras genom bombardement af ett eller annat hastigt framryckande fältbatteri. Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Mankell: Jag beklagar på det högsta att jag icke förmår uttrycka mig tydligare än att min mening aldrig blir rätt uppfattad af Herr ordföranden i Stats-Utskottet. Jag hade dock tänkt att, om jag äfven muntligen varit otydlig, min skriftliga motion dock vore så pass redigt aflattad, att han icke beständigt behöfde vara i villrådighet om hvad jag åsyftade. Han trodde sig nyss göra ett fynd, då han utropade: nu förstår jag; herr Mankell vill hafva icke blott en större fästning, utan äfven en dyrare, och är det på det viset, så är jag öfverens med honom. Jag ber att få framhålla, det min mening var att för mindre eller samma medel åstadkomma en större fästning, och detta helt enkelt genom att göra besparingar på de dyrbara förrådshusen och förenklingen af landfronten. Derjemte ville han antyda, att guld och silver skulle förvaras i dessa permanenta skjul. Lika väl som jag, torde han känna, att det s. k. slutvärdet är afsedt för detta ändamål, eller att förvara Bankens valutor m. m. d. Beträffande hans yttrande angående dessa skjuls förmenta passagera beskaffenhet, så får jag anmärka, att dessa skjul icke lära byggas hvarken så lätt eller vårdslöst, att de icke kunna stå lång tid och länge uppfylla sitt ändamål. Den siste ärade talaren tror äfven, att de detacherade verken skulle bli så ofantligt dyrbara, att vi icke kunde bekosta dem. Jag torde knappast ännu en gång behöfva erinra derom, att medel till deras uppförande, enligt min åsigt, utan ökade kostnader borde kunna erhållas genom byggande af billigare förrådshus och en enklare anordning af landfronten. Denna fråga lärer föröfrigt nog samt blifva utredd i den fullständiga plan till ordnande af rikets befästningsväsende, som af Kammaren blifvit beslutad.

Herr Leijer: Jag har icke kunnat höra att någon röst höjt sig mot beviljande af den summa Stats-Utskottet föreslagit, utan tvisten synes endast gälla, huruvida Carlsborg skall anses såsom antingen blott och bart en förrådsfästning eller äfven en replipunkt för arméen, och under det sednare antagandet förses med förrådshus med bombfria hvalf eller

endast s. k. permanenta skjul. Såvidt jag kan fatta, är frågan icke så utredd, att Kammaren kan bedöma den tvist som nu pågår. Då deremot enligt Herr Mankells förslag medlen komma att användas till ett ändamål hvarom ingen ingen tvist uppstått, så, och då man ingenting förlorar derpå, förefaller det mig som frågan vore enklast löst derigenom, att vi lemnade den af mig här ofvan antydda tvisten till afgörande genom den utredning, som vid en kommande riksdag kan ske, och för närvarande beviljade medel till den hufvudvall, hvarom vi alla äro ense. På grund af hvad jag nu anfört instämmer jag med Herr Mankell.

Herr Carl Ifvarsson: Vore det endast fråga om den tvist, som nyss nämndes, så tror jag visst det vore rätt att gå till väga på sätt den siste talaren föreslagit. Men jag tror icke vi böra helt och hållet förbise att flertalet af de arbetare, som användas der, icke äro fria arbetare, utan egentligen tillhöra kronoarbeta-korpsen. Om man nu allenast beviljade anslag för byggandet af vallen, så kan man icke med skäl antaga att hela kronoarbeta-korpsens manskap kan användas der, utan att en del af detsamma med fördel kunde användas på de nu ifrågavarande byggnaderna. Vid sådant förhållande tror jag det vore lämpligt att ställa så till, att alla kronoarbeta-karlarna fingo sysselsättning, både i det ena som i det andra fallet, och jag tror därför att såväl Regeringens som Stats-Utskottets förslag är tillfredsställande. För min del biträder jag den mening, som uttalat sig för bifall till Stats-Utskottets förslag, hvilket jag ock hemställer Kammaren måtte godkänna.

Efter det öfverläggningen förklarats slutad blef på framställd proposition Utskottets förslag bifallet.

Punkten 17.

Herr Statsrådet Abelin: Uti denna punkt har Stats-Utskottet så till vida tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts förslag om anvisande af medel för befästningarne vid inloppen till Stockholm, att Utskottet hemställt, det för ändamålet måtte anvisas ett belopp af 517,080 R:dr, att såsom extra anslag utgå under detta och nästkommande år. Det är således blott i fråga om de vid Fredriksborgssundet afsedda tornen, som anslag icke blifvit tillstyrkt. Såsom motiv härtill anför Utskottet, dels att tornen enligt 1867 års befästningskomité's åsigt icke tillhöra de arbeten, som för första stadiet af befästningarnes försvarbarhet erfordras, dels ock att meningarne om deras konstruktion och beskaffenhet lära vara väsentligen olika. Hvad först beträffar 1867 års befästningskomité's åsigt i frågan, så torde det tillåtas mig erinra om följande ord af komitéen: "Efter den förenkling försvaret vid Waxholm enligt komitéens förslag skulle erhålla, utgör det visserligen ett så sammanhängande helt, att för erhållande af ett fullgodt försvar fullbordandet af hvarje del måste förutsättas." Komitéen anser sålunda visserligen att, äfven inman alla delar vore fullbordade, en viss grad af försvarbarhet kunde erhållas, och har i detta afseende tänkt sig arbetet fördelat i två stadier samt till det sednare stadiet räknat ifrågavarande torn.

Men då det icke blott kan vara fråga om att sätta fästningen i en viss försvarbarhet, utan i fullt försvarbart skick, så synes det mig äfven som anslaget till tornen bort beviljas, och detta så mycket heldre, som dessa torn utgöra ett viktigt moment i befästningsplanen, i det de äro ämnade att inrymma de pansarbrytande kanoner, som äro afsedda att bestryka fjärdnen och hindra de fiendtliga fartygen att nalkas försänkningarne. Hvad åter angår det andra af Utskottet anförda skälet, att meningarne lära vara delade i afseende på tornens konstruktion, så öfverensstämmer detta med sanna förhållandet. Men jag hemställer till Kammaren, huruvida det kan vara skäl att uppskjuta afgörandet af en så vigtig del af befästningarne som tornen tills man blir öfverens om den absolut bästa konstruktionen af desamma. Vi kunde då få vänta allt för länge. Anbringandet af tornen eller deremot svarande bepansringar bör emellertid verkställas sednast år 1873. Önskligt vore derföre om summan redan nu beviljades, emedan man redan nästa år måste besluta sig för den ena eller andra konstruktionen, hvarefter man ofördröjligen borde gå i författning om beställningar, för hvilket ändamål ock de äskade medlen borde vara att påräkna på det att den befästningsform man antager redan i början af år 1873 kunde der anbringas. Kammaren har nyligen på förmiddagen beviljat anslag till grofva kanoner. En del af dessa kanoner äro afsedda för bestyckning just af dessa torn, hvadan deras användande kan sägas vara beroende deraf att anslag beviljas äfven till tornen. Dessa kanoner kunna visserligen under tiden uppställas på annat håll, men då endast med förökade kostnader för helt andra lavetter m. m. Det vore derföre önskligt att den af Kongl. Maj:t framlagda planen blefve i sin helhet af Riksdagen antagen.

Herr Grefve Posse: Herr Talman! mine Herrar! Anledningen hvarför Stats-Utskottet icke tillstyrkt det anslag, som är begärdt till de nu ifrågavarande tornen, är dels den att dessa torn icke ingå i de befästningsarbeten, som erfordras för att fullborda det första stadiet af Waxholms befästningar — de förekomma först i andra stadiet af befästningsarbetena, såsom synes af befästningskomitéens utlåtande pag. 48, — dels ock den — och det är kanske denna som mest inverkat på Stats-Utskottets bedömande af frågan, såvidt det nemligen varit i tillfälle att få upplysningar deri — att det ännu är temligen outredt i hvad mån dessa torn äro fullt användbara. Jag hemställer till Herr Krigsministern huruvida han, om han i detta ögonblick disponerade penningar, skulle våga att utföra tornen efter den ursprungliga planen. Det är således en framtidsfråga huru härmed bör göras eller huruvida tornen icke böra ersättas af andra befästningar. I hvad fall som helst, så tror jag att man måste medgifva att frågan är outredd och icke af den brådskande beskaffenhet, att det är nödvändigt redan nu bevilja det begärda anslaget. Det är medgifvet, hvad jag dessutom ganska väl vet, att här finnes utväg för de grofva kanonerna, äfven om de ej skulle användas å ifrågavarande torn, så att någon misshushållning väl ej kan sägas uppstå äfven om anslag till dessa torn nu ej beviljas. Jag vågar påstå att, om ock denna anslagspost icke godkännes, Krigsministern likväl måste erkänna att Stats-

Utskottet och Kammaren behandlat hans hufvudtitel på det välvilligaste sätt.

Vidare anfördes ej. Punkten bifölls.

Punkten 18.

Herr Adlersparre: Herr Talman! mine Herrar! Jag anhåller att till protokollet få bifoga följande skriftliga anförande: "Likasom vid 1868 års riksdag, och på grund af samma skäl, nödgas jag äfven nu förklara, att jag, under för handen varande förhållanden, icke kan rösta för bifall till förevarande punkt. Fördelarne af en väl befästad örlogsstation inser jag till fullo; men nu, som då, anser jag klokheten bjuda, att fullända åtminstone det ena af de redan påbörjade och för fäderneslandet viktigaste befästningsarbetena, nemligen vid Stockholm och Carlsborg, innan vi börja en tredje befästning af så stort omfång som den ifrågasvarande. I motsatt fall torde det hända, att vi, genom splittringen af våra krafter, ännu många år, likasom under sednaste decennier, komma att stå utan en enda fullbordad fästning.

Vidare anförde jag 1868, med anledning af de många hvarandra motsägande befästningsförslagen för Carlskrona, att en förnyad grundlig undersökning borde göras innan detta viktiga arbete sattes i verkställighet. Sedan dess hafva skälen för uppskof och nya beräkningar vunnit en fördubblad styrka, genom sjöartilleriets betydligt ökade kraft, hvarigenom befästningarne erfordra ökad styrka och kostnad, samt vidgad periferi. Enligt mitt förmenande, och här är jag icke utan någon sakkänedom, kommer man i våra dagar ej långt med 3,750,000 R:dr, då dermed afses att befästa en så beskaffad lokal som Carlskrona, med dess vidsträckta sjöfront och många af naturen danade inseglingsleder. För är det ofattligt, att detta etablissement både å land- och sjösidan skall kunna befästas, eller i någon mån nöjaktigt skyddas, med en summa, som är mindre än halfva kostnaden för en pansarfregatt. Behovet af förnyad grundlig undersökning synes mig sålunda oafvisligt.

Med fullkomlig aktning för hvars och ens öfvertygelse har jag icke kunnat dagtinga med min egen, hvarföre jag, enligt min uppfattning af representantkallet, ansett mig böra i protokollet förvara den varning jag härmed haft äran uttala."

Herr *Tjernlund* förenade sig med Herr Adlersparre.

Herr Jan Andersson: Då jag så väl som Utskottets öfriga ledamöter med beredvillighet tillstyrkt de anslag, som höra under denna hufvudtitel, nemligen till försvarsväsendet och dess materiel, vare sig kanoner, gevär eller patroner och annan öfrig materiel, och då jag derjemte med stillatigande måst bevilja till Carlsborgs fästning 1,520,000 R:dr och nu till Waxholms 517,000 R:dr, så får jag uppriktigt bekänna, att jag tror det för denna Riksdag bör vara nog. Hvad vi redan beviljat uppgår till flera millioner och innan vi sluta kommer summan säkert att stiga till 10—15 millioner, och kanske detta ändå icke räcker till för uppfyllande af alla behof. Man kan icke utan smärta tänka på huru dessa stora summor skola åvägabringas. Jag kommer för närvarande derföre icke att

med min röst bevilja något anslag till Carlskrona befästningar, utan anser att vi böra afbida tiden. Jag anhåller derföre hos Eder, mine Herrar, att I förenen eder i den reservation jag och mina kamrater afgifvit och yrkar afslag å den nu föredragna punkten.

Herr Hörnfeldt: Jag hyser icke det ringaste tvifvel att Carlskrona bör befästas, såsom af kännare ansedd att vara, om ej precist den bästa, åtminstone en af de bästa örlogshamnar Sverige eger. Men då man, på sätt föregående talare anmärkt, redan bifallit och sannolikt ännu kommer att bifalla stora summor till angelägnare ändamål än ifrågavarande, så tror jag man kan hafva fullt skäl att något draga sig för det af Utskottet tillstyrkta anslaget. Det är dessutom en annan omständighet, som för mig gör det ännu mera tvifvelaktigt, huruvida det kan vara lämpligt att för närvarande bifalla ifrågavarande anslag, då man hört icke allenast tvifvel framkastas utan till och med bestämda påståenden göras af män af facket, att den ifrågavarande planen för Carlskronas ytterligare befästande icke skulle vara ändamålsenlig. Om deri ligger någon sanning, hvilket jag dock naturligtvis icke kan afgöra, och vi nu anslå de begärda medlen, så skulle det kunna hända att hvad vi byggde det ena året, finge vi rifva ned det andra. Detta är ett sätt, som jag icke tror bör rekommenderas, utan man måste se sig väl för innan man lemnar anslag för det nu ifrågavarande ändamålet. Räknar man ihop de summor, som Andra Kammaren här nu beviljat och hvilka sannolikt innan sessionen avslutas än ytterligare komme att ökas, så tror jag de öfverstiga ett sammanlagdt belopp af 9,000,000 R:dr. Vid sådant förhållande kan man ej säga att Kammaren handlat njuggt. Jag yrkar derföre afslag till Utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Palander: Om också icke den förste talarens yttrande för mig varit öfverraskande, så har det dock så mycket mera varit smärtande. Det var icke öfverraskande derför, att icke något numera kan öfverraska mig, men det verkade smärtande af det skälet, att den öfvertygelse, talaren förfäktade, kan för fäderneslandet blifva olycksbringande.

För min del ber jag att få uttala den åsigten, att ingen fråga, som afser vårt försvar, här blifvit behandlad, hvilken varit af så utomordentlig vigt som just denna. Här gäller det nemligen först och främst huruvida man — för att begagna ett uttryck, som på förmiddagen fälldes af en talare på Östgötabänken — skall lemna den fiende, vi möjligen kunna få, tillfälle att i södra Sverige bereda sig ett Gibraltar, d. v. s. en ointaglig och alltid hotande utfallsport mot vårt land; här gäller det vidare om Sverige skall kunna erhålla ett sjöförsvar eller icke. Ty säga hvad man vill — i samma ögonblick dödsdomen öfver Carlskrona fälles, i samma ögonblick faller man äfven dödsdomen öfver Sveriges sjöförsvar. Jag menar härmed icke Stockholms skärgårdsförsvar, utan det sjöförsvar, som i sig skall innebära möjligheten af att skydda kusterna för landstigning, och, i ett andra stadium, att afskära eller åtminstone försvåra fiendens förbindelser med eget land, och på ett sådant kustförsvars tillvaro beror, enligt min tanke, möjligheten af att försvara Sverige. Jag vill på grund af denna min åsigt här öppet uttala såsom min orubbliga mening, att, om

jag hade anledning tro att ett sådant sjöförsvaret för Sverige, af hvilken orsak som helst, skulle omöjliggöras, och det så blefve fråga om att votera anslag för landtförsvaret, så borde jag obetingadt votera nej! Ty utan kustförsvaret anser jag det vara komplett omöjligt att värna landet för fienden. Kan denne ostördt landstiga i Skåne, i Blekinge, eller i Östergötland, så tror jag icke att vi med den armé, vi äfven med de största uppoffringar förmå uppställa, kunna drifva honom ur landet igen, förutsatt att han fortfarande har sina kommunikationer ostörda. Här är icke värdt att för mycket väga orden. Situationen är för spännande, frågan för stor för att man skulle kunna med beräknad delikatess välja hvarje uttryck! Alltså — om Tyskland blifvit vår fiende, och vi icke ega förmåga att störa dess kommunikationer, så landstiga dess härskaror i södra Sverige. Har åter vår andra mäktige granne, Ryssland, större delen af Sveriges östra och dess södra kust för sig öppen, och icke riskerar att få sina förbindelser afbrutna eller allvarsamt hotade, så går han, sedan krig möjligen med honom uppkommit, i land på dessa kuster, der han vill, och jag frågar: kan någon verkligen tro, att vi skulle från Tyskarnes härmassor kunna återeröfra Skåne, eller från Rysslands Östergötland! Jag tror det icke, och det är af detta skäl som jag, ifall möjligheten af ett kustförsvaret för landet försvunnit, skulle, såsom sagt är, utan tvekan lägga min nejsedel i urnan, då frågan gällde anslaget till landtförsvaret, och jag skulle anse mig dermed hafva befrämjat fosterlandets sanna intressen under då för handen varande olyckliga omständigheter.

Jag vill emellertid i det längsta betvifla, att man, ehuru blind för Carlskronas utomordentligt stora strategiska vikt, dock kan hafva för afsigt att med dess utrymmande gifva dödshugget åt vårt sjöförsvaret? Meningens måste väl vara, att på någon annan lämplig plats, den man skulle uppsöka, anlägga en ny station, d. v. s. ett nytt Carlskrona, om än i förminskad skala, ty säkerligen måste man inse, att utan att man i sydligare delen af landet har en försvarbar plats, der till sjöförsvaret hörande fartyg kunna dockas, repareras, samt få sina behof af stenkol och andra förnödenheter fyllda, är ett kustförsvaret icke möjligt. Jag ber då att få antyda hvad man, om Carlskrona skulle raseras och utrymmas, i detta hänseende skulle uppoffra! I Carlskronas nya dockor med dertill hörande ytterrum är plats för 7 monitorer, och uti den af Chapman för nya dockor afsedda grop derinvid, dit en färdigmurad portöppning redan leder, kan, ifall sidorna afjemnas och botten grusas, utan synnerligen stor kostnad, beredas rum för ytterligare 12 monitorer, således ialles 19 stycken, gamla dockans utrymme för en monitor oberäknadt. Detta säger måhända icke så särdeles mycket, men då man erfar, hvad Sverige i öfrigt har att erbjuda för ändamålet, lär man sig att uppskatta värdet af hvad Carlskrona eger. Jag vill i denna sak åberopa en auktoritet, som jag tror ej skall jäfvas, nemligen en af våra mest framstående mariningeniörer, en fulländad fackman, som i egenskap af arbetschef under 14 år förestått jernfartygsbyggnader vid stora enskilda verkstäder. Han upplyser mig i ett bref om följande: "Det enda ställe der med säkerhet sådan dockning af monitorer kan ske, förutom i Carlskrona, är Oscarshamn. Stockholms docka är så jemnt utsprängd, att det är tvifvelaktigt om backningen får rum i dockan, då den är utpumpad. Norrköpings

docka är för svagt byggd, äfven om den är stor nog, hvilket jag betviflar. Malmö docka är för liten, Göteborgs slip för svag, och dessutom bör man ej anstränga dessa fartyg med att draga upp dem på vanliga slipslädar.“ Detta visar hvad det vill säga att hafva dockor, lämpliga för monitorer. och man kan deraf göra sig ett begrepp om hvad det skulle kosta att på annan plats skapa sådana. Dockorna äro emellertid blott en ringa del af de värdefulla och vid en marinstation oundgängliga inrättningar, som finnas i Carlskrona. Der finnes skeppsvarf med alla dithörande verkstäder och maskiner, såsom mekanisk verkstad med ånghammarsmedja, gjuteri m. m., långa sträckor af kajer, duc-d'alber och broar, byggnadsskjul och bäddar, mastkranar, exercishus, tyghus m. m. — allt saker, som måhända icke låta stort, då man räknar upp dem, men som man får lära känna såsom ganska koststamma, om man skall skaffa sig nya. Der finnas äfven stora förrådshus, kruthus, laboratoriebyggnad, kaserner, nytt storartadt sjukhus samt ångvarn och ångbageri m. m., som i fredliga tider måhända kan vara obehöfligt, men under krig på en befästad plats är nödvändigt. För att antyda den mekaniska verkstadens betydelse ber jag att få återropa samma auktoritet, som jag nyss citerade. Han säger uti en den 28 Mars 1870 daterad officiel skrifvelse, att för samma belopp som blifvit Motala mekaniska verkstads aktiebolag tillförsäkradt för byggandet af monitorn n:o 4 kan en monitor byggas å Carlskrona Kongl. skeppsvarf, kostnaden för en för ändamålet önskvärd tillökning af arbetsmaskiner uti detta belopp inberäknad, och att mindre tornfartyg med dertill hörande ångmaskiner kunna med nuvarande arbetsmaskiner byggas på Carlskrona varf. Så värderika inrättningar ega vi i Carlskrona, och om vi slopa detta etablissement och rasera dess fästningsverk och dockor, hafva vi att välja mellan två alternativ: antingen att vara utan annat sjöförsvär än ett sådant, som kan omfatta Stockholms skärgård, eller att med stora kostnader, säkert mångdubbelt öfverstigande de millioner, hvilka erfordras för Carlskronas fullständiga befästade, såväl bygga som ock befästa en ny station för sjövapnet.

Jag vill äfven fästa uppmärksamheten på en annan vigtig omständighet, nemligen att Carlskrona redan är partielt befästadt. Närmare 3 millioner äro dertill sedan 1869 använda. Der finnes Kungsholms till en del användbara fästning med pansarbatteri, der finnas tornen på Kurrholmen och God Natt, och af de många s. k. inloppen, hvilka man så mycket lägger Carlskrona till last, äro redan trenne spärrade genom försänkningar. Detta bör äfven tagas med i beräkningen, då fråga är om Carlskronas vara eller icke vara.

Man kan måhända föreställa sig att Stockholm är nog såsom station för flottan. Stockholms station är likvisst nära på i samma predikament som Göteborgs. Der finnas, liksom man anført om Nya varfvet, vårdshus, boningshus, badhus, ja kanske beteshagar, men af det som en örlogstation nu för tiden behöfver finnes der ganska litet. Vill man der skapa ett tidsenligt sjökrigsetablissement, kommer det att stå ganska dyrt. Det är dessutom, såsom jag redan påpekat, icke nog med att hafva en befästad kolstation innerst in i Stockholms skärgård. Vilja vi försvara vår kust och omöjliggöra fiendtliga landstigningsföretag mot densamma, så måste

måste vi uti södra Sverige hafva en fast plats med kolupplag och tillfälle att förse och reparera våra krigsfartyg. Jag kan således för ingen del finna att denna vår 200-åriga örlogsstation är värdelös eller, såsom motionären i ämnet, att Carlskrona måste utrymmas och dess fästningsverk m. m. förstöras.

Flera aktade ledamöter af denna Kammare och af Stats-Utskottet hafva emot dess utlåtande i denna fråga afgifvit en reservation, som, betraktad från min ståndpunkt, är tillfredsställande så till vida, som den "fullt erkänner, att Carlskrona är en från både strategisk och politisk synpunkt vigtig plats", men icke tillfredsställande så till vida som den går ut på att för närvarande icke bevilja anslag till befästningar derstädes, "emedan de behof, som för angelägnare föremål i och för försvarsväsendets ordnande blifvit fordrade och beviljade, äro så stora, att med anslaget till Carlskronas befästande väl endast ur denna synpunkt kunde uppskjutas". Detta resonnement vore mycket riktigt, i fall Herrar reservanter kunde visa, att det finnes angelägnare behof än just detta. Hvar och en, som känner till platsen eller gjort för sig klart dess belägenhet, vet nogsamnt att Carlskrona från landsidan ofantligt lätt kan försvaras af den som har kommunikationerna fria åt sjösidan till. Sjöetablissemnet och staden ligga nemligen på en ö nästan i midten af en bassin, bildad af fastlandet och skärgården. Denna ö är genom ett bredt sund skiljd från inre Vämö, som återigen endast genom ett smalt pass, bildadt genom djupa vikar på båda sidor, sammanhängt med fastlandet. Endast genom detta pass, som numera är genomskuret af en gräfd kanal och som beherrskas af höjder vid Hvita Krog, kan man från landsidan intränga i Carlskrona. Låt oss nu antaga att Carlskrona lemnas öppet. Fienden går då i land och befästar landfronten, icke allenast vid Hvita Krogspositionen, utan äfven vid andra mera aflägsna vigtiga punkter, exempelvis Skillingenäs och Sjuhalla udde. Tror någon att vi i sådant fall och då han har kusten öppen och sina kommunikationer ostörda drifva ut honom igen? Jag tror det åtminstone icke! Platsen är således ur strategisk synpunkt af yttersta vigt. Jag är säker på att en hvar, som sätter sig in i frågan och som ställer fäderneslandets intressen i främsta rummet, skall erkänna, att, om Carlskrona, må vara sedan det blifvit raseradt, fölle i fiendehand, det skulle blifva ett Gibraltar!

Åt dem, som säga, att det är omöjligt för oss att bekosta både landt- och sjöförsvaret, vill jag gifva till svar, att jag anser mig kunna bevisa det vara billigare att hafva såväl landt- som sjöförsvaret, än att endast hafva landtförsvaret, äfven om man i så fall utgår från den, enligt min tanke, oriktiga förutsättningen. att ett försvar af Sverige vore möjligt utan sjöförsvaret.

Jag har förut såsom min fasta öfvertygelse uttalat, att jag anser ett ändamålsenligt och starkt kustförsvaret kunna åvägabringas med de anslag, som för närvarande utgå till Femte hufvudtiteln, så framt vi icke hänga oss fast vid de stora nationernas uppfinningar för anfallskrig, utan tillägna oss och klokt använda nyare tiders uppfinningar rörande kust- och skärgårdsförsvaret. Skall den nya materiel, som för sådant ändamål bör anskaffas, hastigt åvägabringas, fordras likvisst extra anslag. Men om

man t. ex. afstår från den dyrbara planen att befästa Stockholm från landsidan, tror jag de dertill behöfliga summorna vore tillräckliga för att skapa denna nya sjökrigsmateriel.

Den motion om våra befästningar, som afgifvits från Stockholmsbänken och som -- märkvärdigt nog -- tyckes hafva uppväckt deras dubier, hvilka yrka uppskjutande af frågan om Carlskronas befästande, innehåller verkligen *mycket* märkvärdiga saker. Jag vill dock icke nu upptaga Kammararens tid med ordande härom, enär jag, om så blir behöfligt, längre fram ämnar återkomma till detta ämne.

Då jag icke kan hoppas att genom yrkande i samma syfte som det förslag Kongl. Maj:t i frågan framställt, få anslaget till Carlskronas befästande förhöjdt, slutar jag med att yrka bifall till Stats-Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Mankell: Hufvudändamålet med en sjöfästning är naturligtvis att vara en tillflykts- och upplagsort för flottan. Men skall bibehållandet af en sådan fästning kunna försvaras, är det nödvändigt att *verkligen hafva en flotta*, en örlogsflootta bestående af sjögående fartyg, en s. k. örlogsflootta, som i öppna sjön kan motstå fienden samt hindra eller försvåra hans landstigning. Emellertid torde det allmänt vara bekant att Sverige i denna stund *icke eger någon örlogsflootta*. Bland de få fartyg vi hafva, som kunna hålla öppna sjön, finnes icke ett enda, som kan ute på hafvet upptaga striden med pansarfartyg.

Af sjögående fartyg hafva vi för närvarande blott några korvetter och 4 monitorer. Men korvetterna kunna numera icke räknas bland stridsfartygen och de 4 monitorerna rangerar jag utan tvekan bland de för kustförsvaret afsedda fartyg.

Ringa utsigter förefinnas äfven, att Sverige någonsin skall erhålla en örlogsflootta. I det hänseendet må det tillåtas mig anföra Herr Chefens för Sjöförvars-departementet yttrande till statsråds-protokollet den 9 Januari innevarande år. Han säger der: "Det torde för en hvar vara uppenbart att denna väg" — att hålla fartyg, afsedda för strid i öppna sjön — "ej är förenlig med Sveriges tillgångar, och att vi följaktligen, om ock motvilligt, måste afstå från anspråken att i öppna sjön kunna möta de starkare fiender, med hvilka vi en gång kunna komma i strid, och hvilka antagligen hafva vida rikligare medel att förse sig med sjögående krigsfartyg, än hvad fallet är med oss." När vi således icke hafva någon örlogsflootta och våra tillgångar icke medgifva oss att bygga någon sådan, synes hufvudskälet för bibehållandet och förstärkandet af Carlskrona vara helt och hållet undanröjdt.

Något skäl för denna sjöfästnings bibehållande skulle dock möjligen förefinnas, om åtminstone våra fåtaliga, sjögående fartyg derstädes kunde påräkna en fördelaktig replipunkt. Men jag är fullt öfvertygad om, att dessa fartyg vid ett möjligen utbrytande krig måste följa krigförandets första lag, som går ut på att koncentrera stridskrafterna, och med denna regel här tillämpad, blir då händelsen, att de Svenska krigsfartygen måste förena sig med de Norska i Kattegat, innan den fiendtliga flottan utlöper. Göra våra krigsskepp icke på det sättet, löpa de fara att genast blifva in jagade och blockerade i Carlskrona. Men göres deremot denna

koncentrering i Kattegat, finnes förhoppning för den förenade flottan, att åtminstone delvis i de vestra farvattnen beskydda våra förbindelser med utlandet.

Detta gäller i afseende å båda de krigsfall, vi kunna vänta, nemligen i afseende å Ryssland och ännu mera Tyskland. Denna sednare stormakts allt mera växande flotta i Kiel ligger just midt emellan Sverige och Norges sjöstationer och den har ganska lätt att afskära vägen genom Öresund.

Enligt den åsigt, jag äfven i min motion uttalat, bör Sveriges sjögående fartyg förläggas vid vestkusten, der deras naturliga stridsplats är. Hvad deremot beträffar kustfartygen, böra dessa förläggas der de företredesvis skola strida, och detta är vid Stockholm och Göteborg. Någon orsak att stationera dem i Carlskrona kan jag icke finna vara för handen, om icke den att de skulle försvara Carlskrona, således icke Carlskrona beskydda dem.

Bland de strategiska och politiska skälen för Carlskronas bibehållande, har man äfven idkkeligen anfört, att en allierad flotta derstädes skulle finna en väl belägen och befästad hamn och tillflyktsort, hvarigenom en bundtförvandts hjälp väsentligen skulle befrämjas. Härpå har dock lika ofta blifvit svaradt, att en vänskaplig makt blott då understödjer oss, om det verkligen ligger i dess intresse, och om den har förmågan dertill, och att i sådant fall dess hjälpflotta torde vara så stark, att den injagar den fiendtliga i dess hamnar samt sjelf ej behöfver någon tillflyktsort. Den allierade flotta, som här afses, måste ettdera vara Englands eller Frankrikes. Och att hvar och en af dessa länders flottor är så öfverlägsen den tyska eller ryska, att ingen strid i öppna sjön gerna kan ifrågakomma, torde vara allmänt bekant samt har, hvad Frankrike beträffar, genom det sista kriget bekräftats. För dem behöfvas således inga befästade tillflyktsorter, och med sjelfva hamnen vid Carlskrona lärer dock ingen springa bort.

Sistnämnda skäl har för öfrigt så ofta blifvit framställt och vederlagdt, att det verkligen förvånar mig, att man numera vill upprepa det samma. Deremot har man nu framkastat ett nytt, hvarigenom nödvändigheten af fästningens bibehållande och ytterligare förstärkande skulle motiveras.

Man har nemligen sagt, att, om vi lemna platsen i dess nuvarande skick, skall en blifvande fiende skynda sig att bemäktiga sig densamma och göra den till ett nordiskt Gibraltar. Ja — just den omständigheten har föranledt mig till en alldeles motsatt slutsats! För att betaga fienden all lust till något sådant, vill jag så godt först som sist utrymma och rasera fästningen. Så länge den förefinnes, skall den utgöra ett ständigt föremål för våra fienders lystnad. Det är temligen säkert att, om Spanien icke gjort Gibraltar till fästning, det aldrig fallit Engelmännens in att bemäktiga sig platsen.

Såsom en sista utväg att försvara Carlskronas bibehållande, har man påstått att den skulle vara af särdeles vigt för landtförsvaret. Det är först på sista tiden man tagit sin tillflykt till detta skäl, men det gör sig med en viss kraft gällande, såväl i det till Kongl. Maj:ts proposition fogade statsrådsprotokoll, som ock i Stats-Utskottets betänkande. För min del måste

jag anse detta såsom ett stort misstag. Låtom oss antaga, att en i södra Sverige opererande armékorps nödgades anse Carlskrona såsom utgångspunkt för sina operationer. Den skulle då löpa fara att antingen instängas i fästningen, afskåras från öfriga Svenska arméen, eller också blir den afskuren från fästningen. Endast en blick på kartan är tillräcklig att finna det Carlskrona, som så att säga ligger i sjelfva utkanten af riket vid en utskjutande punkt, icke är lämplig såsom landtfastning. Den har ej heller dertill någonsin varit afsedd.

Jag anser således det skälet vara haltlöst. Skulle vi, hvilket jag dock betvivlar, hafva råd att i södra Sverige bestå oss en operationsfästning, borde den ligga mycket mera centralt, någonstädes i trakten af Jönköping eller Wexiö.

Med detta anser jag mig nu hafva vederlagt alla de strategiska och politiska bevis, som anförts för Carlskrona. Men *mot* detsamma kan jag anföra andra skäl, som äro af den beskaffenhet, att de nödvändigt måste tilldömas full gällande kraft.

Det första är de oerhörda kostnaderna i förhållande till det ringa mål, som kan uppnås. Antag, att man lyckas befästa Carlskrona så till vida, att derigenom en fiendtlig flottas insegling förhindras.

Hvad är dermed vunnet? Det är numera praktiskt ådagalagdt, att sjöartilleriet kan bombardera på 15 tusen alnars afstånd. Men den yttersta omfattningslinien af befästningarne kring Carlskrona skulle ligga endast 12,000 alnar från sjelfva etablissementet. Således skulle man, utan att behöfva genombryta försvarslinien, kunna genom bombardement förstöra allt det, som genom de dyra befästningarne borde skyddas. Och äfven om man ej ansåg sig kunna göra detta från sjösidan, så vore intet enklare, än att landstiga samt med små och gamla mörsare bombardera fästningen från landsidan, hvilket å många ställen kan ske på ett afstånd af endast 4 till 5,000 alnar.

Sveriges tillgångar torde följaktligen icke vara tillräckliga att göra Carlskrona försvarbart mot nutidens flottor, särdeles när man tager i betraktande den oerhörda utveckling, sjöartilleriet på sednare tiden erhållit och hvarigenom det för hvarje år blir dyrare ett bygga eller förstärka sjöfästningar.

Regeringens förslag beräknar visserligen kostnaderna för Carlskronas fullbordande till endast 3.750,000 R:dr, hvarvid likvisst hvarken de erforderliga verkens antal, läge eller styrka närmare angifves; men 1867 års befästningskomité beräknade kostnaderna till 5 millioner, och flera reservanter inom nämnda komité ansågo det oaktadt de af majoriteten föreslagna verken aldeles för svaga och otillräckliga. Den permanenta vapen- och befästningskomitéen läser till och med hafva anslagit kostnaderna för fästningens fulländande till 7 millioner. Erinrar man sig nu, att medel äfven behöfvas till andra, enligt min åsigt, viktigare fästningsanläggningar, så synes ringa möjlighet vara för handen att någonsin kunna fullända Carlskrona.

Skall Carlskrona erhålla någon sorts trygghet för bombardement, nödgas man gifva den yttre fästningslinien ett omfång af 5 sjömil. Men för att försvara detta stora omfång behöfves naturligtvis en ganska betydlig garnison. För min del tror jag icke att 10 å 15 tusen man är för

mycket tilltaget, snarare tvärtom. Men dessa trupper måste dragas från den öfriga arméen, hvilken icke tål vid en sådan afbränning, då den tyvärr icke dessförutan är stor nog. Häruti ligger äfven, enligt min åsigt, ett kraftigt skäl mot Carlskronas hibe hållande. Men icke nog med att arméen måste försvagas; äfven en del pansarfartyg, som å andra punkter väl kunde behövas till våra skärgårdars skydd, äro i planen för Carlskronas befästande påräknade såsom rörligt försvar inne på reddan.

Om man derfor — oafsedt allt annat — ser på de oerhörda uppoffringar af penningar, trupper och krigsfartyg, som behövas för att bringa ifrågasvarande föräldrade örlogshamn i tidsenligt skick och sedan vid möjligen blifvande krig försvara densamma, samt å andra sidan betraktar det obetydliga mål, som skulle vinnas, nemligen att gifva skydd åt några få sjögående krigsfartyg eller någon liten del af våra för kustförsvaret afsedda mindre fartyg, så hemställer jag, om det finnes någon sorts jemnvigt mellan kostnaderna och nyttan, mellan medlet och ändamålet? Jag har därför i min befästningsmotion funnit mig föranlåten att utan ringaste betänklighet tillråda Riksdagen att utrymma fästningen, såsom numera varande olämpligt belägen och icke motsvarande sitt ändamål, men det oaktadt utgörande en farlig punkt, hvilken en fiende, så länge den är befästad, förmodligen skall söka bemäktiga sig.

Jag instämmer för närvarande med de reservanter, som yttrat sig mot Stats-Utskottets betänkande i denna punkt.

Herr Key: Det finnes i dessa dagar trenne slag af patriotism, en verklig, djup och hjertevärm, en falsk, tillkonstlad och uppskrufvad, samt ekot utaf dessa begge, eller hvad jag skulle vilja kalla för skriket med skriket; allt detta har sammanlagdt gjort sitt till att på förhand stämpla majoriteten inom denna Kammare såsom njugg och ligkiltig i fråga om försvaret af fosterlandet.

På denna beskyllning har lemnats det bästa motbevis med de beslut vi i dag fattat och, hvilken utgång derfor den nu föreliggande frågan än må få, förtalets udd är bruten. Äfven uti Stats-Utskottet hafva meningarne rörande Fjerde Hufvudtiteln varit så litet delade, att Utskottet, utan votering, tillstyrkt af Kongl. Maj:t begärda anslag, till ett belopp af öfver 8,000,000 R:dr. Det var först i afseende på den nu förevarande punkten, angående befästandet af Carlskrona, som meningsskiljaktighet yppade sig.

Jag för min del bidrog till det beslut, hvori Utskottets majoritet stadnade — att Carlskrona borde befästas — och föranläts dertill af trenne skäl, för hvilka jag här ber att få redogöra.

Det första är *vår brist på fästningar*. Under en snart 60-årig fred synas vi nästan helt och hållet hafva förgätit den viktiga roll, fästningar spela uti ett lands försvar. Sjelfva instinkten uppkallar den svagare att företrädesvis söka skaffa sig ett skydd, ett värn mot den starkare för att med dettas tillhjälp bli vuxen den anfallande. Vi deremot hafva under den långa freden slopat nästan alla våra fästningar i södra Sverige. Vid Göteborg, Warberg, Landskrona, Malmö, Christianstad, Carlshamn och Calmar finnas numera inga dylika hinder för en framträngande fiende. Carlskrona är den enda befästade punkt, som finnes kvar i hela södra delen af vårt

land. Då jag nu här i denna ärade församling, likasom förut i Utskottet, på det högsta tillstyrker befästandet af Carlskrona, så ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att Halland, Skåne, Blekinge, Småland, ja hela Sverige ända upp till Carlsborg i vester och Stockholm i öster skulle, om Carlskrona slopades, blifva blottadt på alla befästningar. Hvad hafva icke Frankrikes fästningar, bland hvilka många före kriget sannolikt betraktats såsom halft föråldrade, minnesmärken från Vaubans och Cohorns tid, hvad hafva de icke utträttat — att hejda den framvältrande strömmen af härmassor, och hvad hafva de ej kostat Preussarne att bemäktiga sig, hvilket andrum hafva de ej lemnat Fransmännen, och hvilket tillskott af motståndskraft!

Det andra skälet är *den stora vikt Carlskrona eger i strategiskt hänseende*; ett förhållande som måste vara tydligt och klart äfven för den, hvilken i likhet med mig ej är militär. Man tänke sig endast en fiendtlig styrka landsatt på vår södra kust. Är Carlskrona då obefästadt, så frågar jag, månne det är möjligt för oss att med utsigt till framgång kunna uppehålla fienden, förr än han redan hunnit fram i landets hjerta, och paralyserat, genom ockupationer af våra bördigaste samt folkrikaste provinser, våra förnämsta och hastigast koncentrerade motståndskrafter? Carlskrona är deremot en flankposition mot en söderifrån kommande fiende, hvarifrån denne under framryckandet längs södra stambanan kan anfallas, eller dit vi kunna retirera för öfvermakten och hvarifrån vi sedan i fiendens rygg kunna operera. Man talar nu för tiden visserligen som om man endast tänkte sig en fiende österifrån; och man ville derföre i främsta rummet söka att skydda den punkt i landet, som antages mest utsatt för ett fiendtligt anfall från denna sida, nemligen hufvudstaden; men månne derför får glömmas, att fienden äfven kan komma från ett annat håll, från södern? Och ett anfall från denna sida är sannerligen vida farligare än ett från norr. Fienden kan i förra fallet långt lättare sätta sig fast i landet och hålla sig kvar, än om han skulle försöka att bana sig väg genom de glesast befolkade och minst fruktbara delarne af riket, genom Norrland och Lappmarken med deras korta sommar och hårda klimat.

Det tredje skälet är, såsom en talare på Blekingsbanken redan anført, att *Carlskronas vara eller icke-vara är vår flottas vara eller icke-vara*. Visserligen har man här yttrat, att, då vi icke hafva någon flotta, så behöfva vi icke heller befästa Carlskrona, förr än vi få någon, men man har också sagt förut, att vi böra dröja med att skaffa oss någon flotta, tilldess vi afgjort frågan om Carlskrona skall befästas eller ej. En sådan argumentation liknar allt för mycket hvad man i logiken kallar *circulus in demonstrando*, för att den skulle kräfva en vederläggning. Jag tror verkligen, såsom jag redan en gång förut i denna Kammare tagit mig friheten yttra, att vi hittills alltför mycket förbisett den stora vikt med afseende på vårt hafomflutna läge som ett verkligt och kraftigt sjöförsvär för oss måste ega. Skola vi vara försvarlösa på sjön och nöja oss med att på våra af fienden i allt mak blockerade kuster invänta denne, då måste vi också bereda oss på att kunna koncentrera alla våra krafter hastigt på en enda punkt, för att med någon utsigt till framgång kunna bekämpa honom, då måste vi äfven försaka de tillgångar en fort-

satt handel med neutrala makter kan lemna oss, och då hafva vi äfven beredt en fiende beqvämligheten att ostördt föra öfver Östersjön den ena förstärkningen efter den andra.

Helt annat blir förhållandet, om vi ega ett kraftigt sjöförsvär. Under Krimkriget kunde de allierade makterna England, Frankrike och Italien, oaktadt de stora flottor, de egde, aldrig på en gång landsätta mera än 50,000 man. Kan man väl då tro annat än att, om vi hade en flotta, som kunde operera på sjön och afskära tillförseln för fienden, denne skulle besinna sig mer än en gång, innan han vågade sig på oss, då han icke vore säker hvarken att kunna komma fram eller tillbaka. Jag för min del är derom fullkomligt öfvertygad. Man har talat om den utsträckta värnepligten och den tunga börda, som derigenom skulle träffa landet. Min öfvertygelse är, att, *om* någon inskränkning i den ifrågasatta värnepligten skall utan fara kunna ske, så blir den möjlig endast genom att egna större krafter åt sjöförsvaret; ty göra vi detta, så att det första stadiet af striden utkämpas på hafvet och *utanför* våra stränder, så få vi också en längre tidsfrist att bereda oss på vårt försvar till lands emot den anfallande fienden. Vårt politiska anseende i Europa skulle äfven, vågar jag tro, blifva vida större, om vi egde en flotta, som i fall af behof kunde kastas med i vågskålen, i stället för att vi annars, stående på våra skär, blott hålla utkik på när fienden behagar infinna sig.

Vill man emellertid alla dessa skäl oaktadt icke vara någon sjömakt, eller vill man icke alls försvara sig, då är det också bäst att så fort som möjligt besluta sig för att vidtaga de åtgärder, som lämpligast kunna leda till detta mål. Vi böra då gå radikalt till väga, spränga Carlskronas dockor, arsenaler och befästningar i luften; ty att bibehålla dem, utan att kunna försvara dem, det är det sämsta af allt. Hafva vi därför icke mod hvarken till att befästa Carlskrona, eller att förstöra Carlskrona; då, mine Herrar! ja, då hafva vi sannerligen sjunkit så djupt i lojhet och fredsförlappning, att vi som nation hvarken våga att lefva eller att dö.

Herr Carl Ifvarsson: Herr Talman! Mine Herrar! Att döma af några yttranden, som under diskussionen blifvit fällda, tror jag verkligen, att man i ifvern för de ifrågavarande fästningarne börjat gå kanske något för långt. Alla äro vi ju lifvade att göra så mycket vi kunna för vårt försvar; men försigtigheten torde dock bjuda att icke gå till ytterligheter, utan i tid hejda sig och icke rusa åstad med sådan fart, att en reaktion inträder. Det vill dock nästau synas som om något sådant här vore att befara. Vi hafva redan till befästningarne vid Carlsborg och vid inloppen till Stockholm beviljat stora summor, och jag anser detta vara klokt handladt, men vi böra tillsvidare nöja oss med att fortsätta arbetena på dessa ställen och icke sprida krafterna alltför mycket. Jag sade att det var klokt handladt, och skälet hvarför jag använde detta uttryck var att det, enligt min öfvertygelse, genom detta sätt att gå till väga blir en möjlighet för oss att inom en relativt kort tid kunna få fästningsförsvaret, åtminstone på ett par ställen inom landet, på ett tidsenligt sätt ordnad. Lemnar man deremot ett litet anslag till hvarje

fästningsbyggnad, så kan man antaga, att resultatet af ett sådant förfarande hädanefter skall blifva detsamma som det varit tills för ett par år sedan, således allt utom förmånligt. Erfarenheten har visat, att, så länge alla fästningsbyggnaderna i riket på en gång bedrefvos, till följd af den långa tid, som erfordrades för arbetet och de förändringar i byggnadssättet, hvilka oupphörligen, i anledning af nya uppfinningar till anfallets stärkande, måste vidtagas, de på dessa byggnader nedlagda penningar varit rent af bortkastade. Besluter man sig nu såsom de sednaste tvänne åren för att icke bygga på så många håll, så kunna arbetena på de ställen, der de pågå, bedrifvas med större fart, och då finnes åtminstone någon anledning att hoppas, att resultatet skall blifva bättre. Detta om våra fästningsarbeten i allmänhet.

Hvad nu Carlskrona särskildt beträffar, så lära väl befästningarne der vara beroende derutaf, huruvida vi kunna skaffa oss en verklig flotta eller icke. Kunna vi icke göra det i väsendtligare mån än hittills, så har Carlskrona för oss icke det värde man vill tillerkänna detsamma. Något värde kan det visserligen i alla fall hafva, men då är det dock icke skäl att på dess befästande oppoffra många millioner. Vill man deremot hafva en stark flotta, så är det klart, att man äfven bör starkt befästa den plats, der flottan skulle hafva sin station. Ännu åtminstone har det dock ej varit någon verklig pröfning, ehuru tvist. underkastadt, huruvida landt- eller sjöförsvaret skall för oss vara huvudsaken, eller om båda skola anses för lika viktiga, och huru försvaret för öfrigt än må blifva organiseradt, är det ej tänkbart att vi skola kunna få en så stor flotta, att för dess skull befästningar öfverallt vid kusterna skola behöfva anläggas. Detta måste vi väl ändå studsas tillbaka för. Vi måste se till att vi icke anstränga oss så hårdt att vi blifva förslappade och sedan icke duga till någonting. Mätta är bäst såväl i det ena fallet som i det andra. Så länge vi icke hafva någon flotta, böra vi ej heller besluta oss för befästandet af Carlskrona. Denna åsigt är det också som gjort att under de sednaste åren något anslag för befästningarne derstädes ej blifvit af Riksdagen beviljad. För två år sedan anslogos visserligen medel till uppförande af ett s. k. fredstak öfver ett halfgjordt arbete, men Riksdagens mening dermed var, såvidt jag kunnat fatta den, då, att icke gifva något vidare anslag för denna befästning förr än inloppen till Stockholm blifvit någorlunda befästade. Detta kommer nog att dröja ännu några år, och till dess har man kanske kunnat komma bättre på det klara i afseende på denna fråga. Så länge bör man åtminstone kunna uppskjuta med dess afgörande. Möjligt är också att några vidare befästningar vid Carlskrona icke någonsin böra komma i fråga. Detta är dock något som är helt och hållet beroende på omständigheterna, tidsförhållandena och förhållandena de särskilda nationerna emellan, och jag kan således derom nu icke yttra mig.

Men det finnes äfven en annan omständighet, hvilken man för denna frågas bedömande ej bör lemna ur sigte; den nemligen, att striden om Carlskronas befästande ej endast gäller frågan om vår flottas vara eller icke vara, utan äfven ganska nära berör den gamla tvisten mellan den så kallade stora och lilla flottan, eller rättare sagdt skärgårdsartilleriet och flottan. Det är denna strid som nu håller på att blossa upp igen

och vi hafva redan i dag fått vara vittne till en af förpostfäktingarne. Jag för min del tror att dylika kastningar fram och tillbaka äro ganska farliga, i synnerhet då, såsom förhållandet är med sjöförsvaret, en ny sakens ordning endast för några få år tillbaka blifvit införd. Det är visserligen möjligt att den nya organisationen icke är den aldra bästa som kan åstadkommas — och detta är en sak, hvaröfver jag, såsom icke sakkunnig, icke kan yttra mig — men det är alltid förhastadt att helt plötsligt kasta öfver bord en plan, som ej ännu hunnit till fullo genomföras och gripa till den rakt motsatta. Vare härmed huru som helst, så torde det dock alltid vara skäl att se sig väl före innan man vidtager en ny förändring.

Här har blifvit taladt om att man vill slopa Carlskrona. Ingen har, såvidt jag kunnat höra, påstått något sådant. Endast den åsigten har blifvit uttalad, att man bör dröja, innan man besluter sig för nya befästningar derstädes. Gerna vill jag medgifva, att stadens tillvaro som sådan beror på flottan och befästningarne; men staden Carlskrona är icke viktigare än åtskilliga andra städer i landet, kanhända mindre viktig än många af dessa. Från den synpunkten har Carlskrona tvärtom icke något särskildt värde alls, utom möjligtvis för den som bor på platsen eller har sig uppdraget att föra dess talan, och särskildt för den sednare, som ju kan säga att det är i sina komitenters intresse, som han måste försvara den. Hannen är visserligen viktig, men endast för sjöförsvarets skull och ur konstitutionel synpunkt, dertför att den gifvit anledning till framkallandet af den gamla striden mellan lilla och stora flottan, en strid som jag dock icke nu vill vidröra.

Frågan om anslagen till försvarsväsendet torde slutligen ej heller böra betraktas blott från en enda synpunkt — anslagens belopp — och jag vill för min del icke rygga tillbaka för summorna, om de nemligen äro nödvändiga och af behovet oundgängligen påkallade — utan äfven från en annan, den nemligen, huruvida icke följderna af anslaget blir att jordbruket och näringarne komma att lida brist på arbetskrafter. Man måste nemligen ihågkomma, att, om också penningar kunna anskaffas, det ej är nog dermed, utan att det äfven fordras arbetskrafter, och tager man för många sådana från de fredliga yrkena, så gå dessa tillbaka i stället för framåt och man går då miste om det mål, hvartill man syftar — säkerhet för landet att utan att störas utifrån kunna lugnt fortgå i inre utveckling. Hvad man uppoffrar på försvaret måste dertföre vara någorlunda afpassadt efter landets ekonomiska förhållanden, det tillstånd, i hvilket nationalvälmågan befinner sig. Huru varmt sinnad för landets försvar man än må vara och huru mycket den sednaste tidens tilldragelser än må hafva upprört ens sinne, bör man dock taga saken i noggrannt öfvervägande, och gör man detta, så tror jag, att man under närvarande förhållanden kan med lugn rösta för afslag å detta anslag, i synnerhet då man i öfrigt visat så stor frikostighet.

Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan och bifall till det af Utskottsreservanterna från denna Kammare framställda yrkandet.

Herr Nordenskiöld: Efter det varma och lifliga försvar för Utskottets förslag, som representanten från Carlskrona nyss afgifvit, skulle

jag kunnat inskränka mig till att instämma med honom, såvida icke en alldeles motsatt åsigt uttalats af en talare på Stockholms-bänken, en af mina venster-kolleger, hvars åsiger jag ofta men icke denna gång delar. Och som de skäl, hvilka denna talare anförde för sin mening i min tanke äro högst besynnerliga, skall jag anhålla att få i korthet bemöta några bland dem.

Herr Mankell sade, att börja med, att ett af de skäl man anført för beståndet af Carlskrona, nemligen att flottan der skulle kunna få en replipunkt, icke hölle streck, och detta derföre att en dylik punkt icke bör vara belägen i Östersjön, utan på vestra kusten, på det att vår flotta vid krigsutbrott må lättare kunna förena sig med den Norska. Detta argument förefaller mig dock något eget, då väl hvar och en måste medgifva, att, om vår flotta någonsin skall strida gemensamt med Norrmännens, detta efter all sannolikhet kommer att ske icke i Nordsjön eller i Kattegat, utan i Östersjön; och står striden der, så är det också klart att replipunkten ej bör vara belägen vid vestra kusten af landet, utan så nära som möjligt intill stridsplatsen, på det att de lidna skadorna må kunna så fort som möjligt repareras.

Likaså säger Herr Mankell, att Carlskrona är utan allt värde för en allierad flotta, derföre att den eller de makter, som kunna ifrågakomma såsom våra allierade till sjös, kunna utsända flottor, tillräckligt starka, att med ens krossa den fiendtliga flottan, eller åtminstone jaga in henne i dess egna sjöbefästningar. Den med oss allierade flottan vore derföre ej själf i behof af något dylikt skydd. Detta skäl torde dock ej vara så alldeles riktigt. Vi känna visserligen den närvarande styrkan af de flottor, mot hvilka en strid för oss kan ifrågakomma; men vi veta ej huru de komma att se ut i framtiden -- de äro kanske om några år jemnstarka med Englands och Frankrikes. För öfrigt böra vi alltid kunna erbjuda våra allierades flottor, äfven om de äro den fiendtliga öfverlägsna, åtminstone en säker plats, der de kunna reparera skador, erhållna i striden för vårt försvar. Eljest torde de allt betänka sig innan de för vår skull besöka våra farvatten.

Herr Mankell säger vidare, att man lättast undviker faran att i Carlskrona få ett svenskt Gibraltar, genom att förstöra de fästningsverk, som redan finnas der. En annan talare, som nyss hade ordet, erinrade dock med rätta att målet härmed ingalunda vinnas, utan att man derjemte, ifall stället icke kommer att ytterligare befästas, måste spränga dockorna och förstöra hvad våra fäder byggt under 200 år. Men ej ens detta är nog, Östersjöns första örlogshamn finnes dock kvar på stället, och den jemte kringliggande öar, holmar och skär mäktar min värde opponent ej bortbära, så breda hans skuldror än äro.

I fall det kan ske utan några uppoffringar, skall fienden alltid söka att få fast fot der och vi få nog vid ett blifvande fredslut inlösa våra sprängda dockor och kala klippor med en summa, många gånger större än den, som nu är af nöden för stället befästade. Detta kommer kanske dock ej i fråga. Inkräftaren behåller möjligen det byte han tagit såsom en underpant på upphörandet af vårt nationela oberoende.

Till sist säger Herr Mankell, att Carlskrona icke är nödvändigt för vårt landtförsvar, att det endast kan med oerhörda kostnader befästas och

äfven med dylika befästningar ganska lätt af fienden nedskjutas. Det kan visserligen vara förmätet af mig att i militära frågor opponera mig emot en så krigskunnig man som Herr Mankell, men litet käckhet är kanske på sin plats, när man rådslår om huru fosterlandet bäst skall försvaras, och jag vågar derföre göra några anmärkningar emot dessa påståenden.

Vi hafva alla med ängslan nyligen läst rapporterna om beskjutningen af Europas första stad, Paris. Då bombardementet började, fanns det bland de många militärer jag vände mig till, ingen enda som kunde gifva ett bestämdt svar på frågan hvad verkan af beskjutningen skulle blifva, och huru långt förstörelseredskapen kunde nå. Erfarenheten har nu svarat derpå. De fiendtliga kanonerna hafva kastat sina bomber långt, mycket långt, men man har också sett, hvilken ringa skada de åstadkommit på de egentliga försvarsverken. Ej ens ett enda af fästena kring Paris har blifvit nedskjutet. Carlskrona är omgifvet af öar, och innan dessa blifvit tagna, kan fienden svårigen se hvar de från långt håll kastade bomberna träffa, och från huru långt eller inom nära håll man än skjuter torde detta — att se målet och skottets verkan — allt vara ett oundgängligt vilkor för ernäendet af träffsäkerhet. En eller annan af de på nåfå kastade bomberna torde visserligen träffa målet — men de flesta komma väl att falla ned vid sidan, på klipporna och i hamnen, och denna säges vara rymlig nog.

Kostnaden för befästandet skulle bli oerhördt stor, säger Herr Mankell, och någon säkerhet skulle ändå ej finnas att med framgång kunna försvara stället. Erfarenheten från de sednaste krigen i Amerika har dock visat, att vid strider mellan fästningar å ena sidan och en anfalande flotta å den andra, resultatet ej alltid, äfven då flottan bestått af endast pansarfartyg, blifvit så särdeles gynsamt för denna. Under Nordamerikanska kriget försökte sålunda t. ex. några monitorer länge — som jag tror ända till krigets slut — förgäfvos att gå förbi några utaf sydstaternas fästen, och dessa voro ändå icke af det starkaste slaget, då de först vid krigets utbrott i största hast blifvit uppförda. Icke heller vore Paraguays fästen under dess sednaste krig med Brasilien så synnerligen storartade och fasta; men de höllo dock den fiendtliga pansarflottan inestängd på floden, jag vill minnas under ett helt års tid. Hurudana dessa fästen varit kan man kanske sluta sig till deraf att den stat, som byggde dem, säges hafva haft endast 400,000 innevånare! Att befästa Carlskrona så, att det icke *kan* intagas, är visserligen omöjligt; men så mycket kan det dock befästas, att den förlust fienden lider, om han vill forcera inloppen, blir större än vinsten. Ett artilleri af tillräckligt grof kaliber är ytterst farligt för en pansarflotta och denna flotta kostar dessutom så ofantligt att äfven den rikaste stat betänker sig innan han utsätter sin pansarflotta för kulorna från behörigt armerade landbatterier. Äfven med mindre kostnader torde man derföre kunna åstadkomma ett ganska verksamt försvar för det ställe, hvarom nu är fråga.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Posse: Det anförande, vi för en stund sedan hört af en representant på Stockholmsbänken, var onekligen i flera hänseenden

ganska anmärkningsvärdt, men mest måhända dertföre att det afgafs skriftligen och således icke kunde anses innehålla uttryck, framkallade under debattens hetta och mindre väl öfvertänkta. De voro dock, som mig synes, något vägade. Jag för min del, som befinner mig på den ståndpunkt att jag önskar beståndet af Carlskrona, beklagar på det högsta, att Herr Chefen för Sjöförvaltningen med tyngden af sin embetsställning och af det anseende för sakkunnighet, han i denna fråga måste ega, bidragit till att ännu mera än förut var förhållandet förveckla uppfattningen af densamma. Då han *under återopande* af den specialkänedom han i denna sak besitter, tilltrott sig kunna förklara de af regeringen uppgjorda beräkningarne af kostnaden för de nya befästningarne vid Carlskrona vara allt för låga, så måste jag tillstå, att frågan derigenom kommit i det skick, att jag betviflar möjligheten äfven för mig att bibehålla min hittillsvarande ståndpunkt till densamma, såvida Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet icke vederlägger förebräelsen om otillförlitligheten i beräkningen af kostnaden för Carlskronas befästande.

Det måste förefalla hvar och en särdeles anmärkningsvärdt, att den embetsman, som i nu förevarande gren af förvaltningen står närmast under regeringen, träder upp och säger att regeringens uppgifter rörande kostnaden för de ifrågasatta befästningarne icke äro riktiga. Uppfattningen af frågan måste derigenom blifva förvillad hos en hvar och leda till den förutsättning, att någon under sednaste dagarne yppad misräkning egt rum, och att det är ett sådant förhållande som kan berättiga Chefen för Sjöförvaltningen att varna Kanumaren för att på god tro antaga Kongl. Maj:ts uppgift som riktig. Under förutsättning, att min vördsamma framställning skall af Herr Krigsministern upptagas till besvarande, utbeder jag mig, att nu få afstå från ordet, med förbehållen rätt att näst efter Herr Krigsministern återfå detsamma.

Herr Statsrådet Abelin: Herr Ordföranden i Stats-Utskottet har, för att vinna stöd för sitt omdöme i den föreliggande frågan, begärt mitt yttrande, huruvida den för Carlskronas befästande äskade anslagssumman må vara för sitt ändamål tillfyllestgörande. Då emellertid denna fråga — frågan om beräkningarnes riktighet — står i sammanhang med frågan om de åsyftade befästningarne skola komma att motsvara sin bestämmelse, och jag icke tvekar att *jakande* besvara både den ena och den andra, torde jag härvid böra redogöra ej mindre för befästningarnes ändamål, än deras omfång.

Ändamålen äro: att skydda svenska flottans hufvudstation och der upplagda förråd af alla slag; att gifva en säker tillflyktsort för de våra handelsfartyg, som under ett pågående krig deraf kunna blifva i behof; att lemna en allierad flotta tillträde till en väl belägen och försvarad hamn, der den må kunna bilda sina depöter och reparera sina sjöskador och derifrån den må ega en lämplig utgångspunkt för sina operationer; att — hvaraf fördelen ej heller bör förbises — lemna en sluten fast plats till förrådsort för en i södra delen af riket opererande armé; men, först och sist, att förhindra en fiendtlig makt att sätta sig i besittning af denna för en sådan makt, så väl i militäriskt som politiskt hänseende, högst viktiga plats.

Hufvuddragen i den befästningsplan, som afser fylla dessa ändamål, äro följande: stora inloppet försänkes med lemnande af en 800 fots bred öppning för genomfart å djupaste stället; detta inlopp försvaras af på Kungsholmen uppställda bepansrade, pansarbrytande kanoner; Kungsholms fästning ombygges så, att den icke utan den utomordentligaste ansträngning bör kunna tagas, vare sig genom bombardering eller genom direkt angrepp, och så att de viktigaste pansarbrytande kanonerna må kunna undandragas all omfattande beskjutning och ej åtkommas förr än fienden närmar sig försänkningarne; försänkningarne i Arpöinloppet fullbordas med lemnande af en till djup och bredd lämplig genomfart; detta inlopp försvaras medelst pansarbrytande kanoner från skansen å Hästholmen, hvilken för sådant ändamål fullbordas; alla öfriga sunden tillstängas med försänkningar af starkaste dimensioner; hvarjemte, för att vinna skydd från landsidan, näset vid Hvita Krog afskäres med en bred vattengraf, beskjuten af kraftfulla kanoner från en stark, för direkt anfall skyddad skans från Koholmen.

Dessa äro hufvuddragen i den befästningsplan, som befälhafvaren för Fortifikationen på, såsom mig synes, goda skäl ansett motsvara sin bestämmelse och sälunda i och för sig utgöra ett fullständigt helt, och för hvilken de sammanlagda kostnaderna, bestyckningen likväl ej inbegripen, beräknats uppgå till 3,750,000 R:dr. Beräkningarne äro uppgjorda med all den noggrannhet, som omständigheterna kunnat medgifva, och ingen anledning förefinnes antaga att den uppgifna kostnadssumman skall behöfva öfverskridas. För att gifva Kammaren någon ledning vid bedömandet af dessa beräkningars tillförlitlighet, tillåter jag mig angifva några tillförene beräknade kostnadssummor, hvarvid jag, för att göra dem jemförliga med den jag redan angifvit, vill bringa dem alla i lika förhållande till hvarandra. Med uteslutande sälunda, ur all beräkning, af bestyckningen, hvilken såsom nämndt är, icke ingår i den af Kongl. Maj:t äskade anslagssumman, visar sig förhållandet på sätt som följer. 1867 års komité beräknade kostnaden för Carlskronas fullständiga befästande till 4,328,775 R:dr, men ett par reservanter i denna komité, hvilkas kunskaper och erfarenhet måste tillerkännas det högsta vitsord, ansågo likväl att en fullt ändamålsenlig befästningsplan kunde utföras för en summa af 3,400,000 R:dr. Vapen- och befästningskomitéen beräknade kostnaden för den af komitéen ifrågasatta planen till 5,664,700 R:dr, men ett par reservanter ansågo att fullt betryggande befästningar kunde anordnas för en af dem till 4,012,000 R:dr beräknad kostnad — kostnaderna beräknas nu till 3,750,000 R:dr. De *understiga* visserligen alltså den af 1867 års komité beräknade kostnaden med 578,000 R:dr, men *öfverstiga* deremot med 350,000 R:dr den af reservanterna i samma komité angifna. De resultat, hvartill dessa jemförelser leda, torde i och för sig tillräckligt bevisa, att man ej nödvändigtvis behöfver förutsätta någon oärlighet i de beräkningar, på hvilka det äskade anslaget grundar sig; men emellertid äro de i detalj uppgjorda beräkningarne tillgängliga för de ledamöter af Riksdagen, som af desamma önska taga kännedom. Skilnaden i den nu uppgifna kostnadssumman och den af 1867 års komité beräknade har sin förklaringsgrund dels i åtskilliga förändringar i sjelfva befästningsverken dels i förändrade anordningar med afseende å försänkningarne, dels ock i den

omständigheten att i den nu ifrågasatta planen icke ingå de af 1867 års komité föreslagna befästningarne på Hjortgrundet eller på öarne Tjurkö och Aspö. Då någon i denna sednare omständighet torde se en ofullständighet, som skulle göra hela befästningen utan ändamål, tillåter jag mig anföra några förhållanden till vederläggning af en sådan åsigt. I planen för ombyggnad af Kungsholms fästning ingår nemligen den kombinationen att från dess verk ej allenast kunna försvara sjelfva det stora löppet utan äfven hålla de fiendtliga fartygen på afstånd derifrån och såmedelst göra det dyrbara och ytterst blottställda fästet på Hjortgrundet öfverflödigt; och hvad beträffar befästningarne å öarna, så, enär de ifrågasattes hufvudsakligen med tanke på att förhindra en fiende landstiga å öarne och der uppföra batterier till stadens direkta beskjutning, har man i den nu uppgjorda planen ansett sig så mycket heldre kunna frångå dem, som fiendens afsigt med en sådan landstigning bör kunna förhindras af elden ej mindre från Kungsholmen än från det flytande försvaret. En landstigning å öarne i förening med anläggning och bestyckning af batterier derstädes har sig ingalunda lätt och skulle väsendtligen försvåras derigenom att den rörliga truppereserv, som under alla förhållanden måste förutsättas vara att tillgå, skulle tvinga fienden att för sin landstigning använda en betydligare truppstyrka, hvilken oupphörligen skulle vara utsatt för en omfattande liflig kasteld, utan att i hast kunna skydda sig därför. Skulle det emellertid, emot allt antagande, lyckas fienden att å dessa öar uppföra batterier och derifrån beskjuta staden, så är det likväl att märka, att platsen dermed icke vore tagen och hufvudändamålet med befästningarne sålunda ej heller förfeladt.

Jag tillåter mig nu att till bemötande upptaga ett par under diskussionens lopp uttalade åsigter. En talare har betraktat frågan om Carlskronas befästande ensamt från synpunkten af skydd för vår örlogsflotta, förnekande i öfrigt allt värde af befästningarne. En sådan uppfattning, ett sådant åskådningssätt synes mig emellertid vittna antingen om ensidighet eller obekantskap med förhållandena. Carlskrona erbjuder nemligen genom sitt läge, sin hamn och sina terrängförhållanden åt landsidan — särdeles om det är obefästadt och således genast kan tagas i besittning — de mest sällsynta egenskaper såsom utgångspunkt för en invasion från söder. Fienden kan nemligen der i trygghet anlägga sina depôter och behöfver för deras skydd från landsidan ej uppföra några vidlyftiga befästningsarbeten. Med endast en mindre truppstyrka beherrskar han passagen vid Hvita Krog och betryggar såmedelst ej allenast dessa depôter utan sin replipunkt, från hvilken han, om omständigheterna skulle dertill tvinga, kan utan fara återinskeppa så väl sina trupper, som sin materiel. Samme talare vill påstå, att man för försvaret af Carlskrona skulle behöfva binda en så stor försvarsstyrka, att försvaret af det öfriga landet derigenom skulle komma att i väsendtlig mån försvagas. Härvid vill jag endast hafva anmärkt, att i de olikartade krig, hvori landet kan tänkas inveckladt, vi för de flesta fall, vare sig orten är befästad eller icke, torde komma att hafva en något större truppstyrka samlad i trakten af Carlskrona. Endast för det fall att en stor och afgörande invasion från annat håll företages, kan sådant ej ifrågakomma; men behöfvet af egna trupper vid Carlskrona blir då äfven minskadt och bör kunna inskränkas till den

säkerhetsbesättning, som afses för sjelfva platsens försvar och som, enligt den nya planen, uppgår till 4,000, högst 5,000 man.

Af hvad jag nu anfört framgår, det jag anser Carlskrona böra befästas icke ensamt därför, att det utgör hufvudstationen för svenska flottan, utan hufvudsakligen därför, att det, till följd af sitt läge och sin strategiska vikt, måste utgöra ett föremål för lystnad hos hvarje fiendtlig makt och att det, lemnadt utan ett godt försvar, torde komma att blifva den Achilleshäl, i hvilken det för vårt politiska oberoende och vår sjelfbestämningssrätt obotliga såret kommer att gifvas oss.

Redan år 1868 har jag i denna Kammare uttalat min åsigt om den utomordentliga vikt Carlskronas befästande eger, och jag har sedan dess varit i tillfälle erfara den oro, som dess nuvarande hjälplösa tillstånd måste, under upprörda politiska tider, uppväcka hos dem, på hvilka ansvaret för landets försvar hvilat. Jag inser äfven klart att Carlskrona, vare sig det upphör att vara fästning eller bibehålles i sitt nuvarande skick, vid hvarje krigsrörelse i vårt graunskap kommer att föranleda en mängd alltid dyrbara, men alltid fruktlösa halfmesyrrer, dem vi likväl, i känslan af vår pligt att göra hvad som göras kan för försvaret af vårt oberoende, icke tilltro oss att uraktlåta.

På samma gång jag derföre af alla dessa skäl varmast förordar befästandet af Carlskrona, nedlägger jag härmed min allvarligaste protest mot ett försummande eller lamt bedrifvande deraf och återkastar ansvaret för följderna af hvarje försummelse härutinnan på dem, som varit dertill vållande.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag, på samma gång jag ej kan underlåta uttrycka den mening, att det varit med landets fördel och trygghet mer förenligt, om större summor, än de af Utskottet föreslagna, kunnat af Riksdagen för åren 1871 och 1872 beviljas; ty arbetet hade derigenom kunnat med större besparing bedrifvas och det så högt eftersträfvade målet hade snarare derigenom kunnat vinnas.

Herr Grefve Posse: Efter de upplysningar Herr Krigsministern nu lemnat, och af hvilka fullt tydligt framgår, att han för sin del anser de af Kongl. Maj:t nu uppgjorda beräkningarne af kostnaden för Carlskronas befästande fullt tillförlitliga, synes det mig, att den särdeles anmärkningsvärda och i flera afseenden oroande uppgift, som lemnats utaf Chefen för Sjöförvaltningen, bör hafva förlorat sin betydenhet, för såvidt den haft något inflytande på Kammarens uppfattning. Jag anhåller nu att, i afseende på kostnaderna för de nu ifrågavarande befästningarne, få lemna Kammaren några upplysningar af samma art som dem, hvilka jag tagit mig friheten meddela beträffande Carlsborg. Man har ända sedan 1819, då vårt nu gällande system för befästningsväsendet först grundlades, använt på befästningarne vid Carlskrona till år 1866 2,650,000 Riksdaler. Från och med 1866, då flottan delades i två vapen och andra omständigheter äfven tillkommo, hafva deremot Riksdagarne varit särdeles sparsamma i beviljande af anslag åt Carlskrona. De hafva nemligen icke beviljat någonting till detta ändamål mera än en enda gång, år 1869, och då blott en summa af 15,000 Riksdaler. Enligt befästningskomitéens förslag återstår nu att af Carlskronas befästningar fullborda till ett värde af 4,313,000

Riksdaler. Denna siffra är visserligen en annan än den utaf regeringen uppgifna; men orsaken dertill är, hvilket Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet redan upplyst, att man numera frångått planen att befästa öarne Tjurkö och Aspö, och kostnaden för dessa öars befästade motsvarar skilnaden mellan de i Kongl. Maj:ts proposition och befästningskomitéens förslag förekommande siffrorna. Inräknar man äfven kostnaden för befästningarne å dessa tvänne öar och dertill lägger kostnaden för Carlskronas bestyckning, 673,000 Riksdaler, så finner man, att för befästningarnes fullbordande erfordras en sammanräknad summa af 4,986,000 Riksdaler, enligt befästningskomitéens förslag, och 4,423,000 Riksdaler, enligt Kongl. Maj:ts förslag; således i hvilket fall som helst en summa relativt mindre än den, som för Carlsborgs fullbordande är afsedd. Dessa uppgifter om den eventuella kostnaden äro, för såvidt man kan döma af de handlingar, hvilka i atseende härå varit för Stats-Utskottet tillgängliga, fullkomligt exakta. Vid sådant förhållande hoppas jag, att Kammarren icke skall fästa alltför mycket afseende på en löst utkastad åsigt hos Chefen för Sjöförvaltningen, hvars förmåga att bedöma sådana saker jag icke vill betvifla, aldri helst då han själf åberopat densamma, men hvilken likväl såsom frågan nu står, måste högst betydligt förlora i betydenhet.

Jag öfvergår nu till frågan, huruvida Carlskrona bör befästas eller icke. Jag vill då först tala om det af Herr Mankell i detta afseende framställda förslag, hvilket går ut på att icke blott icke befästa Carlskrona, utan till och med rasera detsamma. Herr Mankell utgår i sin motion från den ståndpunkten, att vi numera icke ega ett enda skepp, som i öppna sjön kan upptaga striden med pansarfartyg, och deruti har han fullkomligt rätt. Vidare säger han, att vi icke heller hafva någon örlogsflotta i öfrigt, men det oakadt påstår han, och detta mycket riktigt, att vi hafva sjögående fartyg. Dessa vill han förlägga utom krigsskådeplatsen, och på förutsättningen, att vi äro anfallna på vår östra eller södra kust, stödjer han hela sin framställning. Han säger att, om ett krig inträffade och dessa fartyg försökte att hålla sig kvar i Östersjön, så skulle de förr eller sednare blifva in jagade i Carlskrona, der blockerade och afskurna från all gemenskap med den norska flottan, hvilket vore en stor olägenhet, emedan försvaret de båda flottorna emellan borde vara gemensamt. För att undvika denna olycka borde, säger Herr Mankell, de svenska sjögående fartygen genast uppgifva striden och flytta till vestkusten, der de skulle få vara i fred, derföre att den fiendtliga flottan, upptagen af trupptransporter och landstigning å östkusten, icke skulle finna utväg att oro våra kuster vid de vestra farvattnen. Nu är dock att märka, att fiendtliga flottor nu för tiden vanligtvis bestå dels af transportfartyg och dels af verkliga krigsfartyg, pansarfregatter, monitorer o. s. v., på hvilka inga trupper kunna transporteras. Om så är, lärer det väl också vara möjligt för fienden att skicka sina egentliga anfallsfartyg till vår vestra kust, i fall han icke kan träffa oss på den östra. Att den fiendtliga flottan skulle vara urståndsatt operera samtidigt både i Östersjön och i Kattegat är, så vidt jag kan finna, det enda skäl, på grund hvaraf Herr Mankell kommer till den sats han vill bevisa.

“Af hvad sålunda blifvit anfördt,” säger Herr Mankell, “följer, att Carlskrona ingalunda är välbeläget såsom tillflykts- eller upplagsort för
de

de nu befintliga sjögående fartygen, hvilka i stället borde hafva en dylik å vestra kusten, utanför hvilken deras egentliga stridsplats förmodligen blifver.“ Jag beklagar, jag måste tillstå det, att jag här väl finner en slutsats, men premisserna och bevisningen — dem saknar jag alldeles. Konklusionen hvilat endast på vissa, högst oantagliga antaganden, på grund af hvilka motionären helt obesväradt kommer till den efterlängtade slutsatsen, men bevisningen blir han alldeles skyldig. Utan att anföra några nya skäl, säger Herr Mankell, att man icke bör fortsätta med befästningarne, och anför efteråt, såsom medverkande orsaker till ett dylikt beslut, att man bör taga i betraktande de högst betydliga kostnader befästningsarbetets fullföljande skulle medföra, och att fästningen, i fall den en gång blefve färdig efter den ifrågasatta planen, skulle blifva så stor, att för dess försvar erfordrades en garnison utaf 10,000 man, en trupp större än som kunde under ett krig från den öfriga arméen undvaras. Och allt detta, säger motionären, skulle då vara uppoffradt för att skydda hvad som är värdt *hälften så mycket* som omkostnaderna för fullbordandet af Carlskronas fästningsbyggnad. Jag ber, att Kammaren ville fästa uppmärksamhet vid denna uppgift om värdet, ty den står i en så påfallande strid med en annan uppgift om samma värde i den följande delen af motionen, att den verkligen är anmärkningsvärd.

Sedan Herr Mankell sålunda behandlat frågan och ansett sig hafva bevisat, att man icke bör fortsätta med fästningsbyggnaden, så säger han: “Men icke nog härmed. Steget bör tagas fullt ut. Carlskrona måste helt och hållet upphöra att vara fästning.“ I denna uppfattning kunna vi under vissa vilkor blifva ense. Ty om det olyckliga beslutet skulle blifva fattadt af representationen, att Carlskronas befästning ej skall fullbordas, då återstår icke någon annan förnuftig åtgärd än att spränga de nuvarande fästningsverken i luften och rasera dockor och allt; men så långt hafva vi lyckligtvis ännu icke kommit. Motionärens bevis för sin sats är följande: “Lemnar man fästningen i dess nuvarande svaga skick, så kan man vara säker på, att fienden skyndar att bemäktiga sig den och efter bästa förmåga förstärka den. Oberäknadt den *dyrbara* krigsmateriel, som sålunda går förlorad, så erhåller fienden derigenom en fast stödjepunkt för sin flotta och äfven för en armékorps, med hvilken han kan utbreda sig i södra delen af landet, till hvars försvar ej några särdeles betydliga stridskrafter torde vara påräkneliga.“ Detta skäl har motionären använt för att bevisa *sin* sats, men jag vill nyttja den uteslutande för att bevisa *min*. Först, säger motionären — jag förmodar dock att orsaken dertill endast är bristande uppmärksamhet i framställningen — att det nuvarande etablissemetet och förråden i Carlskrona ega ringa värde, men sednare, då han förutsätter möjligheten att fienden kan eröfra det, då blir det “dyrbart“. Men hvad som är förunderligt, det är att motionären här erkänner, att, när fienden eröfrat fästningen, så har han vunnit en fast stödjepunkt för sina operationer i södra delen af landet. Hafva vi icke också detsamma, så länge fästningen är i vårt våld? Huru det kan vara möjligt att fästningen kan för fienden hafva en annan vikt än för oss, det ber jag Herr Mankell förklara. Likaledes säger motionären, att om fienden får fast fot i fästningen, så kan han derifrån utbreda sig öfver hela

södra delen af riket. Hvarföre är *detta* möjligt för fienden, om vi, vid försvar af södra delen af landet, icke kunna draga någon liknande nytta af platsen? Förutsättningen att vi i denna del af landet skulle kunna disponera öfver endast små truppmassor torde ej heller kunna vederlägga den satsen, att om positionen är dyrbar för fienden vid anfall, är den också dyrbar för oss vid försvaret; det är ju alldeles tydligt?

Sedan nu motionären lemnat oss det goda råd, det att icke vidare befästa Carlskrona utan rent af slopa de befästningar, hvilka der redan finnas, så ser han sig om efter en annan plats för vår skärgårdsflotta. Han kastar sina blickar vesterut och säger: "En annan fråga blir: hvart skola de sjögående fartygen flyttas? Svaret blir: Till deras blifvande stridsplats, till vestkusten. En icke ringa del af dem, nemligen de mest grundgående — — — torde kunna förläggas till Göteborg."

Så till vida har man nu klart, hvart motionären förmenar denna del af flottan böra förläggas. Den andra delen, eller de mera djupgående fartygen, gör dock uppenbart motionären synnerligen stora bekymmer, ty han finner ingen annan utväg än att hänvisa dem till vårt brödrafolk och begär utrymme för densamma i någon norsk hamn, till exempel i Christianiafjorden innanför det befästade Dröbaks sund, dit Norska marinen sannolikt kommer att flyttas. Således är det blott på antagandet, att vi skola i Christianiafjorden erhålla utrymme för våra mera djupgående fartyg, som Herr Mankell bygger sitt förslag att slopa vår egen krigshamn. Vi äro visserligen ett litet folk och hafva små tillgångar, men så långt har det ännu icke gått hos oss, att vi hos brödrafolket eller hos andra våra grannar behöfva söka skydd för vår sjökrigsmateriel, hvilken vi både kunna och vilja själfva skydda i egna krigshamnar.

Herr Mankells argumentation för flyttning af vår flottas station föranleder honom att framställa förslaget om Göteborgs befästande. Han yttrar neraligen på sid. 11 i sin motion: "Genom att flytta en del af sjöförsvaret till Göteborg, kommer man på ett naturligt sätt till frågan, huruvida denna stad bör befästas eller icke." Ehuru han utsett Göteborg till en hufvudstation för vår flotta, tyckes han, att döma af de sista orden i den nyss citerade meningen, likväl hysa något tvifvel om nödvändigheten att vid ett sådant förhållande befästa Göteborg. Jag finner likväl, att Herr Mankell efter denna synbara tvekan likväl kommit till öfvertygelsen, att en befästning af denna stad bör ega rum. Skälen, hvarföre han föreslår att Göteborg i stället för Carlskrona bör befästas och blifva vår hufvudsakliga krigshamn, äro visserligen i motionen uppgifna, men ej för mig fullt tillfredsställande. Såsom det första skälet åberopar han det förhållande, han redan i början af motionen anför, nemligen att den riktning, statsbefästningsläran på sednare tider skall hafva tagit, är att i främsta rummet åsyfta skydd för de stora städerna. Om denna sats vore en sanning och Göteborg bör befästas endast därför att det är en stor stad, så skulle deraf följa, att alla våra städer böra befästas, i samma mån de uppväxa och kunna hänföras till klassen "stora städer", såsom till exempel Malmö, Norrköping, Gefle med flera. Ehuru icke fackman vågar jag dock bestrida riktigheten af denna grundsats äfven ur militärisch synpunkt, ty sednare tidens erfarenhet bekräftar ett länge erkänt förhållande, att städer med stor befolkning äro de svåraste att vid en belägring

försvara. Det nyligen avslutade kriget mellan Tyskland och Frankrike bestyrker ytterligare rättmätigheten af denna uppfattning. Motionären yttrar jemväl: "Härtill kommer, att Göteborg under ett krig skulle blifva en af de förnämsta införselspunkterna och upplagsorterna för de krigsförnödenheter af alla slag, som vi måste hemta från utlandet." Jag medgifver, att Göteborg under ett krig kan blifva en af de förnämsta införselspunkterna, men under förutsättning att Göteborg lemnas oberördt af kriget. Det är likväl mer än sannolikt, att en fiende, som eger ej blott en transportflotta, utan äfven en pansarflotta, skall kunna med den del af sin pansarflotta, hvilken icke erfordras till skydd af fiendens trupptransportflotta, uppträda så tidigt på vestra kusten och blockera Göteborg, att all införsel der blir förhindrad. Slutligen anser motionären Göteborgs befästade nödvändigt, emedan fienden derigenom skulle hindras att taga hela vårt försvar mot den östra grannen i ryggen, men vid detta skäl vill jag ej fästa mig, när det icke kan ega något värde under det förhållande som nu föreligger, att motionären tänkt sig ett ganska *svagt befästade* af denna plats både å land- och sjösidan.

Vidare erkänner motionären, att, äfven om Göteborg så befästas, som motionären förutsatt, med afseende på dels flottans och dels stadens skyddande för anfall från sjösidan, erfordras ändock *en enkel* befästning åt landsidan. Uttrycket är visserligen sväfvande, men hvar och en torde dock lätteligen inse, att en befästning vid Göteborg ej kan göras billigare än kostnaden för fullbordandet af Carlskronas befästade. Detta hoppas jag, att motionären sjelf medgifver. Dessutom torde det vara obestriddigt, att den af motionären påpekade olägenhet, som under ett krig skall uppstå vid försvaret af Carlskrona, nemligen att landfästningarne derstädes erfordra en så stor besättningsstyrka, att den skulle i väsendtlig mån försvaga fältarméen, gäller äfven om ett försvar af Göteborg.

Någon ekonomisk fördel af flottans flyttning från Carlskrona vinnes icke heller, helst stora kostnader måste användas, i händelse flyttningen eger rum, blott för att spränga i luften befästningarne och rasera dockorna och andra dybara anläggningar, som der finnas, på det att icke desamma skola falla i fiendens hand. Ingen räknemästare kan visa fördelen för landet af Carlskronas raserande och krigshamuens flyttning till Göteborg. Motionären skall säkert blifva mig svaret skyldig, när jag ber honom på siffran utreda denna sida af saken.

Jag kan således ej fatta de fördelar motionären i sitt förslag förespeglat oss. Deremot torde fördelarne af att fullborda Carlskronas befästade vara uppenbara. I det vid Kongl. Maj:ts till nästlidna års Riksdag afgifna nådiga proposition om statsverkets tillstånd och behof fogade protokoll öfver landtförsvarsärenden inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet den 7 Januari 1870 äro af dåvarande chefen för Kongl. fortifikationsen anförda flera för vigten af Carlskronas fullständiga befästade synnerligen talande skäl, och deribland att Carlskrona är Sveriges bäst belägna och snart sagdt enda verkliga fullgoda örlogshamn, hvilken med tjenliga befästningar kan lättare försvaras än de flesta andra örlogsetablissementer i Europa, att inga provisionela anläggningar och intet om än betydligt antal trupper kan försvara denna position i dess nuvarande ofulländade skick. Om Sverige råkar i krig med snart sagdt hvilken

som helst af sina grannar är det uppenbart, att Carlskrona, i sitt nuvarande ofullkomliga försvarsskick, skall blifva operationsföremål för fiendens flotta, dels emedan hvar och en tilltagsen sjöman insåge, att han här kunde skörda en triumf, dels ock emedan Carlskrona hamn erbjöde många och stora fördelar för en i Östersjön opererande flotta. Carlskronas eröfring måste naturligtvis blifva af utomordentlig vikt för fienden. Han vinner der en moralisk seger och dessutom en stark position, har derifrån en lätt kommunikation rätt upp till stambanan, från hvilken han kan sprida sig åt norr och söder, kan på ett oåtkomligt sätt förskansa sig emellan Smålands sjöar och andra vattendrag, finner den yppersta plats för sina förråd och erhåller, med ett ord, alla de bekvämligheter som en af Nordens yppersta örlogshamnar kan erbjuda. Fienden kan med obetydliga uppoffringar intaga Carlskrona i dess nu befintliga skick, han behöfver blott forcera inloppet med en relativt obetydlig styrka. Genom Carlskronas eröfring skulle han sannolikt i väsendtlig mån nedstämma vårt mod att ytterligare försvara oss, ty medgifvas måste det att, om vi öfverraskades af den underrättelsen att Carlskrona var eröfradt af fienden och förbindelsen med landets södra del sålunda afskuren, denna underrättelse skulle verka i hög grad nedslående.

Till stöd för nödvändigheten af Carlskronas fullständiga befästade ligger äfven den omständighet, att, om vi vilja tänka på att upprätthålla åtminstone vårt skärgårdsförsvar, så är ej tillräckligt att förse oss med en för kustförsvaret erforderlig och lämplig materiel. Vi måste derjemte ordna så beskaffad krigshamn, att de bundsförvandter vi, i händelse af ett krig, må erhålla, vilja och kunna bistå oss. Det torde medgifvas, att en vigtig bundsförvandt till sjös skall fästa ett synnerligt afseende dervid, att vi kunna erbjuda honom en sådan tillflyktsort som en väl befästad krigshamn. Den beräknade kostnaden för fullbordande af Carlskronas befästningar uppgår icke till högre belopp än som motsvarar hälften af kostnaden för en pansarfregatt, och vi kunna erhålla bundsförvandter, som ega många pansarfregatter, om vi blott kunna erbjuda dem en säker och väl befästad hamn. Man bör besinna, att det är icke blott en förlorad sjöbatalj, som kan tvinga en flotta att söka hamn, utan äfven andra händelser, såsom till exempel stormar, grundstötningar och öfriga olyckor till sjös, göra behofvet af en säker tillflyktsort trängande. Äfven för vår egen materiel är det nödvändigt, att vi under ett sjökrig hafva våra dockor och verkstäder så nära krigsskådeplatsen som möjligt, ty då Östersjön sannolikt blir krigsskådeplatsen i ett krig till sjös, lär det icke kunna anses praktiskt, att vår flotta efter hvarje drabbning drager sig undan till Göteborg eller Norge för att reparera sina skador. Ej blott i krig utan äfven under fred är det nödvändigt att ega tillgång på dockor, der dyrbara fartyg kunna ligga torra, så att de ej inom alltför kort tid förstöras.

Från hvilken sida jag än betraktar saken, vare sig ur ekonomisk synpunkt eller med hänseende till nyttan i ett sjökrig, finner jag grundade skäl för den åsigt, att man ej bör vägra det åskade anslaget till fullbordandet af Carlskronas befästade. Jag vet väl, att meningarne härom äro delade och vågar knappt hoppas framgång åt Utskottets förslag, men då jag för min del är öfvertygad om nödvändigheten af Carlskronas full-

ständiga bestående, yrkar jag bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Efter den långa och lifliga diskussionen öfver detta ämne, hvaruti flere talare yttrat sig för bifall till Kongl. Maj:ts förslag, behöfver jag ej vara särdeles mångordig. Mina egna åsikter i denna fråga äro tillräckligt kända, och jag har, såsom det äfven omnämnes i Utskottets utlåtande, redan förut såsom chef för fortifikationen varit i tillfälle att nämare uttala desamma. De hafva sedan dess ej förändrats, utan anser jag fortfarande att Carlskronas bestående är af högsta vikt för vårt lands försvar, och att de uppoffringar, som för detta ändamål göras, äro väl använda. Jag säger detsamma nu som då, nemligen att, så länge Carlskrona befinner sig i sitt nuvarande tillstånd, det, så snart ett oväder uppröres i Europa, måste utgöra ett ständigt föremål för Regeringens och hvarje fosterlandsväns allvarliga bekymmer, huru denna plats skall kunna försvaras.

De talare, som i denna fråga uppträdt mot Kongl. Maj:ts förslag, kunna hufvudsakligen indelas i tvänne slag: till det ena slaget höra de som absolut motsätta sig hvarje anslag till Carlskrona, och hit hörer egentligen endast Herr Mankell; det andra slaget utgöres af dem som yttrat sig för uppskof af frågan. För min del kan jag ej instämma med någondera delen. Det var ledsamt att jag i förmiddags var upptagen i Första Kammaren, under det att härstädes till behandling förekom Herr Mankells motion, om aflåtande af en skrivelse till Kongl. Maj:t angående utarbetandet af en plan för rikets fästningsanläggningar. Jag hade eljest fått tillfälle att närmare bemöta detta hans förslag, hvilket hade varit så mycket mera angeläget, som denna hans motion är af den sort, att densamma verkligen till en del har ett visst värde, men på samma gång äfven innehåller mycket som är oklart och oredigt, och just sådana motioner, som innehålla en del sannt och en del falskt, äro de svåraste att utreda, och åstadkemma derföre desto mera ondt. Då emellertid den frågan redan förevarit i Kammaren, har jag icke nu rättighet att inlåta mig på densamma, och jag skall icke heller göra det. Jag ber blott att härvid få nämna, att Herr Mankell visar sig oklar redan då han vill uppgifva det allmänna ändamålet med en fästning. Då han börjar med att säga, att fästningar företrädesvis böra vara säkra tillflyktsorter för arméen och flottan, så medgifver han dock straxt derefter, att äfven geografiska punkter finnas, som kunna förtjena befastas. Om också Herr Mankell nu ej erkänner Carlskronas vikt såsom replipunkt, så torde han dock medgifva, att denna plats såsom geografisk punkt är af den betydelse, att det med visshet kan förutses, att, derest icke Carlskrona blir det första operationsföremålet för fienden, så är det åtminstone säkert att ingen annan punkt än hufvudstaden kan göra Carlskrona denna ära stridig. Om vi alltså hafva ett ställe, der fienden efter all sannolikhet kommer att i främsta rummet anfälla oss, böra vi icke då i tid bereda oss till att afvärja detta anfall? Ju viktigare platsen är för oss eller våra motståndare, desto mera böra vi låta oss angeläget vara att genom goda förberedelser sätta oss i stånd att på ett kraftfullt sätt försvara densamma. Vi hafva sett de mäktigaste stater duka under, och äfven vi kunna stupa för öfvermakten;

men det är stor skillnad om man ger sig med eller utan strid, och den, som allvarligt bjuder till att skydda sin sjelfständighet, har större säkerhet för att icke blifva förorättad, än den som tager till benen och är feg. Carlskrona är äfven så beläget, att, derest en missämja skulle uppstå mellan två af Europas stormakter i vårt grannskap, så kan man lätt tänka sig den möjligheten, att Sverige till följd af sitt läge skulle kunna komma att invecklas i striden. Det är nemligen icke ovanligt vid dylika tillfällen, att en mindre stat från endera af stormakterna erhåller en skrivelse, med förståndigande att inom några timmar bestämma sig *för* eller *mot* denna makt, hvilken dertill måhända äfven fordrar att få besätta en af våra viktigaste platser, t. ex. Carlskrona. Hafva vi då, som man säger, lås för hommen, så tveka vi ej att säga nej till dylika anspråk, hvarom icke, så få vi en inqvartering som ej är afundsvärd.

Herr Mankell har äfven föreslagit, att Carlskrona skulle raseras och dess etablissementer flyttas till Göteborg. Härvid har redan Grefve Posse erinrat om de högst betydliga summor, som en sådan flyttning skulle kosta. Sjelf har jag varit med i en komité, som hade att uppgöra en plan till flyttning af ett varf från Skeppsholmen till ett annat ställe, och ehuru det nya företaget uppgjordes så inskränkt som möjligt, kommo vi dervid till det resultat, att en sådan flyttning skulle kosta öfver tre millioner R:dr; och helt säkert skulle utförandet af Herr Mankells förslag kosta vida mer redan utan några befästningar. Den utvägen är således icke någon besparing. Hvad för öfrigt Göteborgs befästande beträffar, så har jag i principen ingenting deremot, men vid en blick på kartan finner man, att emellan de utanför flodmynningen liggande öar finnas flera breda sund, som hvar för sig äro svårare att försvara än inloppet till Carlskrona. Derföre hafva förslagen till befästningar af Göteborgs sjösida aldrig sträckt sig längre än till Nya Elfsborg samt batterier å Rya Nabbe och Billingen. Då i den plan motionären utkastat äfven upptages att göra försänkningar uti Göta elfs mynningar, både den norra och södra armens, så tror jag ej att Göteborgsboarne derför skola visa sig särdeles tacksamme mot honom.

Bland invändningar mot Carlskronas befästande yttrades af en talare, att bombarderingshållet nu är så utsträckt, att en fiende kan ligga långt utanför fästningen och beskjuta staden. Härvid är dock att märka, att det längsta bombarderingshållet för närvarande är 15,000 alnar, men kanonernas elevation måste då bli omkring 27°, hvarigenom frestningen blir oerhörd på deras underlag, så att särskildt konstruerade fartyg dertill fordras. Ej heller kan hvarken från monitorer eller pansarfregatter en sådan beskjutning gå för sig. Då det dessutom från bron vid Kungsholmen och till telegrafstationen är ett afstånd af 9,000 alnar, och vår eld alltid måste hålla de fiendtliga fartygen ett godt stycke längre ut, så tror jag ej bombardementet blir så farligt, att man behöfver riskera så synnerligt mycket i detta fall.

Samme talare ansåg äfven, att vi nu borde uppskjuta hela frågan tills vidare samt under tiden verkställa nya undersökningar, enär planerna för Carlskronas befästande voro hvarandra mycket olika. Äfven detta är ett misstag. Planerna kunna visserligen i åtskilliga detaljer vara varierande, det är sannt, men i sjelfva saken strida de dock icke mot hvarandra.

Det förhåller sig nemligen härmed ungefär på samma sätt, som om tio byggmästare skulle uppgöra hvar sin ritning till en och samma byggnad. Otvifvelaktigt komma alla ritningarne att i ett och annat blifva hvarandra olika, men detta hindrade ju ej, att de alla kunde vara öfverensstämmande i hufvudgrunderna. Så ock med fästningsbyggnader. Jag har sjelf deltagit i 1867 års befästnings-komités arbeten, och om den nu uppgjorda ritningen i åtskilligt skiljer sig från nämnda komités, så innehåller dock båda samma hufvudelementer, nemligen en försänkning af stora inloppet och pansarbrytande kanoner på fästningsverk till försvar af den genomfart som lemnas för navigationen. Hvad för öfrigt en ny undersökning beträffar, så tror jag, att, om någon plats undergått en noggrann undersökning, så är det just Carlskrona. Noggranna kartor äro under sednare åren uppgjorda utvisande djupen och bottens beskaffenhet i alla sund. Afvägningskartor äro upprättade öfver de angelägnaste öarne och å dem äro utsatta huru marken kan beskjudas, ej endast från fästningsverken, utan äfven från batterier, anlagda å hvar och en mera dominerande punkt. Jag kan således ej inse hvad ny upplysning man kan åstunda.

Slutligen ber jag att få nämna ett par ord angående Carlskronas inflytande på flottan och dess organisation. Under det år jag förestått Sjöförsvars-departementet och äfven dessförinnan har jag sökt sätta mig in uti och samvetsgrannt studera detta vapen, och göra klart huru dess administration och dess personals organisation bäst skulle ordnas. Men hvilkendera af dessa frågor man företager stannar man alltid och ovilkorligen vid den: hvad skall Carlskronas öde blifva? Och innan denna är afgörande besvarad kunna de förra ej med framgång behandlas. Jag får derföre på det varmaste förorda, att denna fråga nu måtte få ett definitivt slut i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag. Men må representationen, heldre än att ännu på obestämd tid uppskjuta denna fråga, nu säga ett definitivt nej till förslaget, dock hoppas jag att detta ej må blifva slutet. Innan jag slutar, ber jag få tillägga, att, på tal om Carlskrona, återkommer alltjemnt den oafvisliga nödvändigheten att anlägga en jernväg till denna stad; en sådan kan icke undvaras för denna viktiga plats; förr eller sednare måste den ovilkorligen byggas, vare sig på statens egen eller på statens och kommunens gemensamma bekostnad.

Herr Engman: Under förmiddagens plenum hafva vi utan votering beviljat till landtförsvaret en summa af 6,800,000 R:dr, och redan nu på eftermiddagen hafva vi medhunnit att ytterligare öka detta belopp med 2,037,000 R:dr. Man må derföre icke förtänka den enskilde representanten, om han drager något i betänkande att bevilja alla de summor som ytterligare äskas. Hans pligt och skyldighet äro nemligen, att äfven se på deras bästa, hvilka skola utbetala dessa summor, sanit att, innan han lemnar sitt bifall till ytterligare anslag, göra för sig klart, hvarifrån alla dessa millioner skola tagas, och huruvida det är möjligt att ytterligare betunga det af skattebördorna redan mer än nog nedtryckta folket. Här är nu ifrågasatt ett anslag af nära fyra millioner R:dr för befästningar vid Carlskrona. Jag tror, att man med lika stort, om ej större skäl kunde föreslå befästandet af flera andra platser än just Carlskrona, som visserligen under fred kan vara af vikt såsom station för flottan, men hvars befäst-

ningar under ett krig ej torde duga så särdeles mycket, ty flottan skall väl icke då ligga i Carlskrona. Det sista fransk-tyska kriget har ådaga-lagt, att dylika fästningar endast för någon kortare tid kunna tjena till depoter och tillflyktsorter för arméer, som äro i trångmål och till sist måste gifva sig till fånga. För öfrigt hafva vi ju flera andra viktiga städer, som äro för mig lika kära, såsom Malmö, Göteborg och Norrköping, från hvilka jernväg löper; skulle det måhända icke vara lika lägligt för en anfallande fiende att landstiga vid dessa obefästade kuststäder som vid Carlskrona som är befästadt? För min del tror jag, att Sverige verkligen är för fattigt för att på ett tidsenligt sätt kunna befästa hela sin långsträckta kust, hvarföre jag ock, i betraktande af de betydliga anslag som för angelägnare föremål af försvarsväsendet krävas, anser att vi tills vidare kunna uppskjuta med beviljandet af det i denna punkt begärda anslaget.

På grund af dessa och öfriga skäl, som för denna min åsigt blifvit uttalade, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan samt bifall till reservanternas förslag i denna punkt.

Herr Leijer: Sedan jag begärde ordet, hafva de talare, som uppträdt, redan anfört största delen af hvad jag ville yttra i denna fråga, men jag anhåller dock att få tillägga några ord. Enligt min tanke gäller det här icke blott frågan om uppskof med Carlskronas befästade eller etablissemangets flyttande, utan det ligger bakom äfven en annan sak, som bidrager att förvilla åsigterna, nemligen frågan om Sverige skall hafva ett sjöförsvar eller icke. En talare på Stockholms-bänken har tydligen uttalat såsom sin åsigt, att Sverige för närvarande icke eger något sjöförsvar och icke heller bör skaffa sig något sådant, hvarföre ock Carlskrona sjöetablissemang borde raseras. Detta förefaller mig så mycket onaturligare, som sjöförsvaret är, enligt min öfvertygelse, af större vikt för oss än landtförsvaret. Blott en tillfällighet är anledning dertill, att man nu med sådan ifver kämpar för erhållandet af ett ändamålsenligt landtförsvar, att man förbiser sjöförsvarets betydelse. En talare vid sammanträdet på börssalen i går afton yttrade, att det blodiga drama, som nyligen uppförts på Europas teater, har varit den impuls, som framkallat denna ifver för utvecklingen och ordnandet af vårt landtförsvar. Jag föreställer mig att, om detta drama utspelats på sjön, ifvern hade fått en annan, men minst lika berättigad riktning. Men om man förbiser denna tillfällighet och opartiskt bedömer saken, skall man inse hvilken stor vikt vårt sjöförsvar eger, och jag instämmer i det af Stats-Utskottets ordförande vid början af riksdagen uttalade beklagande, att chefen för Sjöförsvars-departementet icke till denna riksdag framlagt en lika fullständig och omfattande plan för ordnandet af vårt sjöförsvar, som chefen för Landtförsvars-departementet gjort i afseende på landtförsvaret. Hade så skett, är det min öfvertygelse, att vi i denna fråga nu befunnit oss i en mera klar ställning. Jag ämnar icke upptaga Kammarens tid med en vidlyftig undersökning och utredning af vårt sjöförsvars beskaffenhet och behof, men ber dock att få yttra några ord i detta afseende. Sveriges läge och egendomliga struktur, om jag så får uttrycka mig, borde för hvem som helst tydligen ådagalägga, att det skulle vara för oss fördel-

aktigast att, såsom man plägar säga, mota Olle i grinden, det vill säga mota fienden, innan han beträder Svensk mark. För min del anser jag detta sätt att försvara oss vara det bästa och billigaste. Jag vill till och med påstå att, om man fortsätter konsekvensen häraf, det är *tänkbart* att kunna utbilda vårt sjöförsvaret i så hög grad, att vi icke behöfva ett landtförsvaret för annat ändamål än att t. ex. skydda gränsen mot Ryssland, men att det är *icke tänkbart* att förskaffa oss ett så utbildadt landtförsvaret, att sjöförsvaret blir obehöfligt. Om denna sats är riktig, så följer deraf, att vi förr eller sednare måste blifva betänkte på att skaffa oss en flotta, och att stationer för flottan äro nödvändiga, så framt vi skola ega en sådan; och om flottstationer äro nödvändiga — och ingen kan väl med skäl bestrida att icke Carlskrona är Sveriges bäst belägna örlogshamn och lättare att försvara än många andra dylika hamnar i Europa — så synes det mig icke finnas skäl att alldeles slopa detta etablissement, för att en annan gång, då sjöförsvarets ordnande ifrågakommer, bilda ett nytt, som då icke kan åstadkommas med nuvarande arbetspris för de millioner, som under sekler nedlagts på Carlskronas befästning, utan skulle kosta dessa millioner mångdubblade. Jag tror icke någon vara så förmäten att vilja påstå sig vara så stor siare, att han kan förutsäga, att Sverige, derföre att det nu icke eger någon flotta, aldrig kan komma att skaffa sig en sådan. Om det således blott kan komma i fråga att fylla Sveriges behof af en flotta, så synes det mig nödvändigt att bevara denna plats, som då skulle få en långt större vikt, än den i alla händelser redan eger, äfven om den ej vore ett etablissement för flottan. Då man har anfört bevis på den betydelse Carlskronas öfverring egde för en fiende och upplyst att Carlskrona i dess nuvarande skick icke kan försvaras, finner jag det vara en oafvislig pligt att så skyndsamt som möjligt sätta detta etablissement i försvarsskick, åtminstone i ett sådant som erfordras för dess bibehållande. Jag vill icke nu försöka att tillägga ytterligare skäl, än de redan förut anförda, för den moraliska vigten af Carlskronas bibehållande såsom fästning och etablissement för flottan; men af det jag yttrat följer, att jag understödjer Kongl. Maj:ts förslag och yrkar bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Jöns Rundbäck: Det är med en viss tveksamhet, ja, jag kan säga med en känsla af grämselse, som jag nu uppträder i samma riktning som öfrige reservanter inom Utskottet vid denna punkt, och orsaken dertill är den, att flere talare både vid detta och andra tillfällen utkastat den beskyllningen, att hvar och en, som ej vill ingå på beviljandet af alla de för vårt försvarsväsende äskade anslag, icke är en fosterlandets vän. Jag vill med harm tillbakakasta denna beskyllning, och om jag har betänkligheter vid att bifalla alla anslagsfordringar, så är detta icke derföre att jag är en mindre god fosterlandsvän än andra. Jag tror och vet, att Svenska folket både kan och vill försvara sig, utan att någon särskild person behöfver säga, att blott han är en fosterlandsvän, emedan han röstar bifall. Mine Herrar! Jag skulle icke önska något heldre, än att vi hade fästningar från Haparanda och till Svinesund samt tillräckligt med folk och kanoner både till dessa fästningars armerande och till det inre försvaret, så, hvad beträffar det att hålla vakt och värn om våra

hus och hem, därför kunna vi, enligt min tanke, icke göra nog. Men huru skall detta ske? Vi kunna nog påtaga oss bördor för detta ändamål, men det är omöjligt att göra detta i oändlighet, ty det finnes en gräns för alla ansträngningar och man kan ej gå längre, än att man orkar bära bördan. Då jag ser och vet, att folket skall i detta fall som i andra göra hvad i dess förmåga står, kan ingen hafva rätt att fordra mera, ty, mine Herrar, det är ej nog med att bevilja millionerna till siffran, de skola äfven utgå; och millioner äro, man må säga hvad man vill, redan nedlagda på improduktiva företag, om än icke uteslutande på det ifrågasvarande. Jag klandrar ej så mycket detta förhållande, men jag önskar att man tager hänsyn äfven till andra bebof än landtförsvarets, så att statsmaskineriet i öfriga delar icke må stanna.

Här har man mycket ordat om befästningar och deras nytta samt i detta afseende hänvisat till det sednaste kriget. Ja, det är en sanning, att man har mycket att lära af detta krig och sannolikt kan man hemta lärdomar deraf ännu i femtio år. Frankrike saknade icke fästningar, större än den, hvartill Carlskrona kan bildas; huru länge stodo de emot fienden? De föllo den ena efter den andra inom jemförelsevis kort tid. Frankrike hade en flotta i Östersjön; hvad var det för fästningar, som hindrade flottan att gå in på kusterna? Jag vet ej detta, och jag kan således icke äfven från denna synpunkt få något bestämdt svar. Fästningar *kunna* ega stor betydelse, men jag anser det vara bättre, att vi först fullborda arbetet med de fästningar vi redan hafva, nemligen Waxholm och Carlsborg, och sedan vi fått dem tändiga, tänka på Carlskronas befästande. Om det är sannt hvad Chefen för Landtförsvars-departementet yttrade, eller att det erfordras en tiderymd af sex år för Carlskronas fullständiga befästande, så kunna vi ju använda tre år på de förra, ty icke blir Carlskrona befästadt, derfore att man der nedlägger 350,000 R:dr.

Jag hyser äfven beträffande sjelfva planerna för Carlskronas befästande vissa betänkligheter. Planen att befästa Carlskrona afgjordes redan år 1819, då ett fäste började anläggas på Kungsholmen, hvilket arbete afslutades på 1850-talet. Nya planer uppgjordes, granskades och ändrades från år 1856 till 1865, då man ansåg att Carlskronas befästande skulle kosta 2,400,000 R:dr, 1867 års befästningskomité fann att icke mindre än 5,000,000 R:dr behöfdes för Carlskronas försättande i tidsenligt skick. Nu har Kongl. Maj:t äskat ett anslag af 3,750,000 R:dr. Äfven andra summor hafva här blifvit nämnda. Jag känner icke Carlskrona och hyser icke någon antipati deremot, men då Chefen för Landtförsvars-departementet uppgifvit, att en fullständig plan för Carlskronas befästande finnes, ber jag att få lemna ett bevis på den tveksamhet, som herrskat vid uppgörandet af plan för Carlskronas befästande, genom att ur det vid 1865—1866 års riksdag af Stats-Utskottet afgifna betänkande N:o 51 punkten 37, rörande anslag till en befästning vid Carlskrona uppläsa följande: "För försvaret af inloppet till Carlskrona och af redöen innanför de dervarande yttre befästningarne hafva olika och särdeles skiljaktiga planer tid efter annan blifvit framställda. Enligt det år 1820 uppgjorda förslaget borde befästningen å Drottningsskären iståndsättas och på Hästholmen uppföras en tillräckligt stark skans för stängande af inloppet till Aspö samt i öfrigt med särskilda befästningar

föreses åtta skär“ — — — — — “Då sedermera möjligheten att forcera inloppet ansågs ökad genom ångkraftens användning och kostnaden för byggande å undervattensgrunden borde undvikas, blef en annan plan uppgjord och vid riksdagen 1856—1858 framlagd. Den afsåg att endast ett af de ofvannämnda skären eller det som har namnet Länsman skulle befastas, men att deremot fem andra skär skulle med befästningar föreses, hvarjemte tillkännagafs att Hästholmens befästande af militärmyndigheterna på stället ansetts öfverflödigt. Anslag beviljades vid nämnda riksdag för påbörjandet af berörda befästningar och vid den följande för fortsättande deraf — — — — — “Vid sistlidna riksdag förekom icke frågan om de öfriga skärens befästande, men deremot förklarades det högst angeläget att det af militärmyndigheterna nyss förut öfvergifna förslaget om Hästholmens befästande blefve antaget och i verket satt, hvartill ock anslag beviljades. Nu föreslås jemte fortsättande af nyssberörda befästning samt förstärkning af Kungsholms fästning, befästning å undervattensskäret Dynan — — — — —, hvarjemte anmäles behofvet af befästningar dels på Aspö och dels till försvar af jetéen vid Djupasund, af hvilka åtminstone de två förstnämnda förut icke finnas omförmälda“. Härutaf kan man finna hvilken ovisshet i afseende på lämpligheten af den eller den befästningen varit rådande, i det man än velat befästa ett undervattensgrund, än anlägga befästningar på öarne, och genom att fortgå på detta sätt kunde man till slut ända vid tyska kusten uppsöka föremål för befästningars anläggande. Jag vill härmed blott säga, att det saknas ingen likhet eller grundtanke i dessa olika planer; och som jag icke eger tillräcklig sakkämedom utan måste för frågans bedömande hålla mig till de handlingar, som stå till buds, har jag icke kunnat finna någon stabilitet eller säkerhet i de framlagda planerna att lägga till grund för mitt omdöme. Detta må utgöra en förklaring, hvarför jag önskar ett uppskof med beviljandet af anslag för nu ifrågasatta ändamål, och då Kammaren nyss beslutat att aflåta en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t om framläggande af en fullständig plan för rikets befästningsväsende, hvilket afser såväl Carlskrona som våra öfriga fästningar, finner jag många och stora skäl att nu uppskjuta frågan åtminstone på ett år. För öfrigt behövas nog ifrågavarande medel för annat ändamål.

Jag måste således på grund af dessa och andra redan förut anförda skäl yrka afslag på Utskottets hemställan i denna punkt och bifall till den reservation, som af mig och andra ledamöter i Utskottet afgifvits.

Herr vice Talmannen Mannersskantz: Jag vill blott med några ord gifva min mening till känna, emedan jag anser frågan så vigtig, att jag icke vill låta den förbigå utan att hafva till protokollet yttrat min tanke derom. Det beslut som i densamma kommer att fattas uppfattar jag såsom ett svar på den frågan, om vi för framtiden skola bibehålla Carlskrona både såsom fästning och såsom depot för åtminstone en del af vårt sjöförsvär. Om vi nu i denna stund skulle besluta att icke bevilja någon del af hvad Kongl. Maj:t begärt för Carlskronas befästande, så skulle sådant beslut icke blott för den närmaste framtiden, utan säkerligen ganska länge härefter blifva tolkadt, som om Riksdagen uttryckligen hade förklarat sig icke vilja bibehålla platsen hvarken i den ena

eller andra egenskapen. Jag medgifver gerna, att jag icke hört mer än en ledamot af Kammaren bestämdt påyrka, att Carlskrona alls icke bör fortfara att vara en befästad ort, och att dess fästningsverk därför så fort som möjligt böra raseras eller sprängas i luften; men den mening, som af de flesta här yttrats, och som innefattar att Pliksdagen af sparsamhetsskäl äfven denna gång, då Kongl. Maj:t framlagt en omfattande plan för ordnandet af landets försvar och deruti lagt synnerlig vikt på att erhålla medel för Carlskronas befästade, dock icke skall bevilja något anslag alls för nämnda ändamål, synes mig skola komma att hafva alldeles samma betydelse och verkan, som det framställda yrkandet om fästningens raserande och sjöförsvarsdepotens förläggande till annan plats. Jag har hört den mening framställas, att vårt sjöförsvarsvapen eller de krigsdugliga fartyg, hvaraf detsamma utgöres, numera äro så ringa, till antal och styrka, att vi böra inskränka oss till att hafva dem samlade på endast en punkt, nemligen på den i detta hänseende onekligen viktiga, d. v. s. i trakten af Stockholm, och denna åsigt kan visserligen vara riktig för tillfället, men det kan dock icke dröja länge, innan vi, sedan vi blott hunnit bestämma hvilka slags fartyg skola användas dertill, måste besluta oss för att gifva vårt sjövapen en sådan tillökning och förstärkning, att det kan hjälpa till att försvara icke blott inloppet till hufvudstaden utan äfven hela den öfriga långsträckta östra kusten af vårt land mot ett fiendtligt anfall. Kunna vi ock aldrig komma derhän, att vi blifva i stånd att möta fienden ute på Östersjön, för att hindra honom från landstigning, så tror jag likväl, att vi kunna göra så mycket, att han aldrig kan vara säker på, att de transportfartyg, med hvilka han icke blott måste hit öfverföra sina första truppsändningar utan äfven fortfarande underhålla förbindelsen med eget land, icke skola blifva oroad; och så länge det finnes en sådan fast punkt som Carlskrona, från eller till hvilken när som helst en flotta kan utlöpa eller åter draga sig tillbaka, som är tillräckligt stark för att vid gymnande tillfällen oroa fienden utefter hela Östersjö-kusten, från Falsterbo till inloppen vid Stockholm, så tror jag äfven, att denna kust kan anses vida bättre skyddad, än om samma flotta vore förlagd antingen alldeles utom Östersjön eller på en annan mera nordligt och på försvarsliniens yttersta ända belägen punkt, derifrån hon icke alltid lika lätt och lika oförhindrad af klimatiska förhållanden skulle kunna utlöpa. En stor del af denna kust, nemligen från Sölvesborg till Landsort, är så beskaffad, att om vi blott kunde skaffa oss en flotta, som icke är mer djupgående, än att hon kan följa tätt utefter densamma och finna skydd nästan öfver allt, så skall en fiende, som kommer med de större fartyg hvarmed han måst passera öfver Östersjön, hafva svårt att här möta oss i en strid bakom eller på de grunda vattnen inne i vikarne mellan skären. Derföre är det nu af vikt att genom bifall till Utskottets hemställan på en och samma gång förklara, det vi vilja behålla Carlskrona såsom fästning, och att vi, så snart vi hinna skaffa oss det, vilja hafva ett sjöförsvar tillräckligt starkt för att skydda icke endast inloppet till Stockholm utan äfven hela den sydöstra Östersjö-kusten. Blotta medvetandet om att hafva ett sådant sjöförsvar tror jag skola leda till ganska mycken trygghet för befolkningen utefter denna långa, för anfall både öster- och söderifrån blottställda landsträcka, som

ligger längs Östersjön, äfvensom det för den ganska stora handelsflotta af både seglande och ångfartyg, som tillhör denna kust, skall blifva tryggande att hafva en säker och rymlig tillflyktsort att kunna löpa in uti. Den summa, som är föreslagen att nu verkligen utgå, är jemförelsevis mindre betydlig, och kunde det således, ur den synpunkten, vara af mindre vikt, om den utginge antingen redan i år och nästa år, eller först längre fram då större tillgång finnes att på en gång anslå, men hvad som är af synnerlig vikt är, såsom sagdt, att Riksdagen, genom att bevilja åtminstone den del af det utaf Kongl. Maj:t begärda anslaget som Stats-Utskottet tillstyrkt, uttalar sin mening, att ifrågasatt plats bör befästas så att den kan försvaras, och derföre tillstyrker jag för min del bifall till Utskottets hemställan.

Herr Asker: För min enkla uppfattning af det viktiga ärende, som nu föreligger till Kammararens afgörande, visar sig klart, att frågan om beviljande eller icke af befästningsanslaget måste i främsta rummet vara beroende af frågan om den befästade platsens strategiska och politiska vikt. Visserligen har en talare sökt öfvertyga oss, att man utan någon fara kan uppskjuta med att bringa de ifrågasatta befästningarna till fullbordan, att man icke längre behöfde bekymra sig om Carlskrona, och att man skulle kunna helt och hållet undvara denna örlogshamn. Emot sådana meningar finnas dock att åberopa andra, för Sveriges folk och dess framtid vida betydelsefullare åsigt, sammanstämmt uttalade af Kongl. Maj:t och Stats-Utskottet. De kunna i största korthet sammanfattas derhän, att Carlskrona är Sveriges bäst belägna och snart sagdt enda verkliga fullgoda örlogshamn; att denna hamn med tillhjälp af tjenliga befästningar kan lättare försvaras än de flesta andra större örlogs-etablissementer i Europa; att angeläget måste vara att skydda Svenska flottans hufvudstation, för att denne må lemna en allierad flotta en säker tillflyktsort, samt ega kraft att förhindra en fiendtlig makt att deraf sätta sig i besittning. Stats-Utskottet tillägger, att man ofta hört upprepas dessa skäl, som af sednare tiders händelser erhållit en än djupare betydelse. Jag skall icke tillåta mig att söka tolka betydelsen af den sista strofen, men förnekas kan icke att orden äro allvarliga och begrundansvärda. Sveriges största skald har sagt, att "sköld är smidd till hänglås för bondens lada", och det skulle väl äfven kunna sägas, att Carlskrona är hänglåset för Sveriges förnämsta örlogshamn. Det förefaller emellertid förundransvärdt, huru ett folk, så fredsälskande som det svenska, men äfven krigiskt om det behöfs och framför allt så ömtåligt om sin ära, sitt oberoende, sitt sjelfbestånd, kunnat låta mer än ett halft århundrade förflyta utan att vidtaga åtgärder till ett kraftigare befästande af en så viktig hufvudpunkt för vårt nationalförsvar som Carlskrona. Gör dig beredd till kriget, om du vill behålla freden, det är en gammal lära. Skulle vi, som här representera Svenska folket, icke ega några åligganden att godtgöra en sådan försømmelse, inga pligter att iakttaga för betryggande af Sveriges framtid? På det att de valmän, som hedrat mig med förtroendet att vara ledamot af Riksdagen i denna Kammar, icke må hysa något tvifvel om mitt handlingsätt i denna fråga, hvilket jag uppfattar såsom en pligt mot mitt fosterland, har jag begärt ordet

för att förklara, att jag kommer att lemna min röst till bifall åt Stats-Utskottets utlåtande.

Herr O. B. Olsson: De kostnader, som äro uppgifna för befästandet af Carlskrona, ehuru stora, skulle jag dock för min del vilja bifalla, om jag kunde antaga att Carlskrona dermed verkligen blefve så befästadt, att det kunde hålla en fiende på afstånd; men då jag detta icke kan, så måste jag rösta för afslag å Utskottets hemställan i denna punkt. Det är föreslaget att Carlskrona skall befästas från sjösidan, och derjemte äfven från landsidan, nemligen vid Hvita Krog. Men ser man på den befästningskomitéens utlåtande vidfogade kartan, så finner man lätt, att en befästning vid Hvita Krog icke skall kunna hindra fienden att från tvänne andra punkter på 4 å 5 tusen fots afstånd, efter hvad kartans skala tyckes angifva, med några gröfre kanoner bombardera staden och förstöra den materiel, som der finnes hopad. Som jag icke är ingenjör eller strateg, kan jag naturligtvis icke i detalj bedöma denna sak, men troligt förefaller det mig åtminstone att så kan ske; och när jag derföre, såsom sagdt, icke kan tro att Carlskrona skall kunna blifva på ett tillfredsställande sätt befästad medelst den föreslagna summan, utan att der-till skall erfordras ett minst dubbelt så stort belopp, så vill jag yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till den af mig jemte åtta andra Utskottsledamöter från denna Kammare afgifna reservation.

Herr Peter Andersson: Jag har icke begärt ordet för att med min svaga stämma söka imponera å någon Kammarens ledamot, så mycket mindre som jag är öfvertygad, att de, som äro mottaglige för skäl, hafva under denna långa diskussion haft tillräckligt tillfälle att inhemta hvad som i denna fråga är rätt eller icke, utan endast för att be få tillkännagifva min åsigt i denna viktiga fråga. Då jag nemligen har någon kännedom om Carlskronas förträffliga hamn och ofantligt dyrbara etablissement, så anser jag mig böra säga, att det är af största vikt att se till, det denna punkt, som troligen är en af de i landet mest begärliga för en fiende, blir försedd med kraftigt försvar, så att den kan åt fosterlandet bevaras.

Jag, som i de flesta fall delar deras mening, som önskar sparsam och klok hushållning med statens medel, kommer således icke att i denna viktiga fråga sluta mig till dem, som af sparsamhetsskäl eller måhända snarare af bristande sakkännedom yrkat afslag å Stats-Utskottets betänkande, utan får jag, med åberopande af de skäl som blifvit anförda af dem som talat för saken, förklara, att jag biträder deras mening och ämnar rösta för bifall till Utskottets hemställan.

Herr Anders Johansson: Sedan Kammaren redan beviljat stora anslag för anskaffande af vapen, som väl måste erkännas vara ett för betryggandet af vårt försvar högst viktigt behof, och då dessutom flera andra frågor ännu återstå, som taga stora uppoffringar från Riksdagens sida i anspråk, så tror jag, äfven om man erkänner Carlskronas befästade vara af stor vikt, en nödig omtanke, huruvida landet förmår att på en gång bära så stora bördor, likväl bjuda att för närvarande lemna

detta dyrbara befästningsarbete å sido. Då härtill kommer, att meningarne ännu synas vara mycket delade angående detta befästningsarbets ändamålsenlighet, och jag icke med min röst vill bidra att kasta flera millioner i sjön, utan att förut hafva blifvit bättre förvissad om ändamålets nytta och nödvändighet; så tillåter jag mig yrka afslag å Utskottets betänkande och anhåller att i stället få instämma i Herr Jan Anderssons med fleres reservation.

Herr Liss Olof Larsson: Jag vet knappast hvad jag skall börja med i denna fråga, sedan numera just ingenting återstår att säga. Jag skulle kanske helt enkelt kunna instämma med flere af de föregående talarne och isynnerhet med Herr Jöns Rundbäck; men när man vill tillmäta denna fråga en så omätligt stor vikt, att å ens beslut i densamma skulle bero huruvida man är fosterlandsvän eller icke, så ber jag, enär jag tillhör reservanterna inom Utskottet, få yttra några ord.

Erkännande att denna fråga visserligen har sin stora vikt och betydelse, kan jag dock icke annat finna, än att man öfverdrifvit, när man sökt göra den så ytterst viktig. Sålunda har representanten från Carlskrona sagt, att detta anslag vore viktigare än något af dem vi under fjerde hufvudtiteln redan beviljat. Jag vågar dock hysa en med hans olika tanke i detta afseende; ty jag tror att anslagen för kanoner, gevär och kopparpatroner m. m. måste anses lika viktig, om icke till och med viktigare. Han sade vidare, att han heldre skulle vilja rösta nej till alla andra anslag för landtförsvaret än till detta, och att om man icke beviljade detta, så hade man derigenom sagt att vi skola göra oss utan flotta, och att då icke vidare vore värdt att tänka på vårt försvar o. s. v. Detta är att tillmäta denna fråga för mycken vikt, ty vårt försvar tror jag icke hänger så uteslutande på, om Carlskrona befästas eller icke.

Men hvad är det nu fråga om för storverk i denna punkt? Jo, att man skall till påbörjande af befästningarne vid Carlskrona bevilja 150,000 R:dr för innevarande år och 200,000 R:dr för nästkommande. Således är det på dessa summor, mine Herrar! som landets väl eller ve är beroende.

För min del tror jag det icke vara så synnerligen stor fara att uppskjuta, tills man får större enighet och större kännedom eller fullständigare utredning om hur Carlskrona bör befästas, och om den kan befästas; och hemtar jag för denna åsigt ett stöd från ett yttrande i Första Kammaren af Herr Chefen för Sjöförsvarsdepartementet, att han heldre ville hafva rent afslag än bifall till Utskottets förslag. Och här är ju icke fråga om annat, än att bifalla eller afslå hvad Utskottet föreslagit, och får man från den platsen höra tillstyrkande om afslag, så kan man ju vara väl försvarad med att man yrkar på detta afslag. Det är för underligt, att man i detta afseende icke tror, att det finnes någon gräns för landets förmåga att bära ökade bördor! Visserligen kan man om och genom gemensam votering ålägga landet hvilka bördor som helst, men om man hopar för stora bördor på folkets skuldror, så skall det blifva fara för att man slutligen icke vidare har något att försvara, mycket mindre något att röra sig med när kriget verkligen en gång kommer; ty man kan väl då icke lita endast på fästningsbyggnaderna, om man saknar medel för det öfriga försvaret.

Man har äfven hört sägas, att, sedan man väl beviljat detta anslag, det sedan skulle vara en oafvislig nödvändighet att anlägga en jernväg till Carlskrona. Således vore det nu icke fråga om 3,750,000 R:dr, utan om ytterligare i bakgrunden något icke så litet utöfver denna främst synliga summa. För min del har jag såväl förr som nu under öfverläggningarne inom Utskottet sökt framhålla, att det vore för försvaret ändamålsenligt att koncentrera sina krafter på ett håll, men icke för mycket splittra dem, hvilket endast har till följd att vi icke få någon enda fästning färdig, utan endast halfgjorda arbeten öfverallt, och sålunda i verkligheten sakna allt försvar, såvida nemligen detta skall stödja sig på fästningar. Vi hafva ju hållit på med fästningsbyggnader — jag vet icke hur många år — men vi hafva ännu ingen enda fästning färdig; och lika fullt vill man ännu fortsätta på samma sätt. Jag tror, att om man först bygger färdig Carlsborgs fästning och sörjer för skyddandet af inloppet till Stockholm, så skall under tiden tillräcklig utredning om berästandet af Carlskrona kunna vinnas, så att åsigterna blifva mera eniga, och på sådant sätt kunna vi med tiden hoppas att der få en god fästning, hvilket blir omöjligt om man från början splittrar krafterna. Jag tror för öfrigt, att sedan Kammaren på förmiddagen beslutat en skrifvelse till Kongl. Maj:t för erhållandet af en fullständig plan för rikets befästningsväsende, det icke heller är riktigt formenligt att nu besluta om en sådan fästningsbyggnad som ifrågavarande, utan bör man invänta den begärda planen. Att man åtminstone ännu icke uppnått enighet om sättet för Carlskronas befästande, har man haft tillfälle röna här under diskussionen, såsom äfven vid flera föregående tillfällen.

Medan jag har ordet, måste jag uttrycka mitt ogillande öfve det sätt att bemöta motståndare, som här ofta får höras och som nu sednast i denna fråga blifvit begagnadt. Vår ärade Ordförande i Stats-Utskottet har nemligen behagat taga en talare i ganska skarp upptuktelse, för att denne vågade uttala en själfständig tanke, fristående från regeringens, oaktadt han vore en dennas förtroende-embetsman. Det förvånar mig och det harmar mig, att man i det fria Sverige kan inom representationen få höra sådana förebråelser mot en tjänsteman. Hafva vi kommit derhän, att man skall anse det otilständigt, om en tjänsteman säger ut sin mening, när den icke öfverensstämmer med regeringens, och detta till och med då han uppträder i egenskap af folkrepresentant? Jag tror det icke, och hoppas att vi aldrig skola komma derhän. Vi böra tvärtom hålla denna tjänsteman räkning, som vågar uttala sin från regeringen afvikande mening; ty dertill fordras icke så ringa mod, isynnerhet om detta skall möta så skarpt ogillande till och med i Andra Kammaren, som nu skett. Jag åhörde noga den så hårdt klandrade talarens skriftliga yttrande, och jag har, för att icke misstaga mig, sedan genomläst hans anförande, och af detta framgår, att, enligt hans förmenande, kan ej Carlskrona tillräckligt starkt berästas med den nu ifrågavarande summan, och derföre ville han ej bevilja den nu, utan önskade först en på fullständig undersökning grundad plan för befästningen, och jag kan icke förstå, huru man kan klandra en sådan uttalad öfvertygelse, ty såsom riksdagsman var det ju hans rätt att säga sin mening rent ut.

Jag

Jag slutar med att yrka afslag å betänkandet och bifall till den af mig och flere af mina kamrater inom Utskottet afgifna reservationen.

Herr Abraham Rundbäck: Jag skall fatta mig mycket kort, hvilket jag desto heldre kan göra, som jag dels är förekommen af åtskilliga föregående talare och dels finner det både onödigt och oädel till rikta vidare hugg mot de åsichter, Herr Mankell uttalat och för hvilkas bemötande jag begärde ordet, sedan dessa blifvit så grundligt nedergjorda, att de nog aldrig mera stå upp igen. Om behöfligheten af vårt sjöförsvår behöfver jag icke heller yttra många ord, utan vill jag endast säga, att om vi uppgifva detta, så uppgifva vi på samma gång den förnämsta försvarsstyrka vi ega, nemligen den, som består i beskaffenheten af vårt läge. Låta vi nemligen våra grannar blifva herrar på Östersjön och begagna den såsom en sig tillhörig insjö, så komma de att omedelbart gränsa till våra kuster, å hvilka de då när och hvar som helst kunna göra strandhugg.

Jag vill ock särskildt fästa uppmärksamheten på Carlskronas betydelse för södra Sverige och för Östersjöns perla, Gotland. Genom att uppgifva Carlskrona skulle vi urståndsätta oss att under den tidigare delen af året, när den norra delen af Östersjön ännu ligger frusen, kunna skydda nämnda viktiga punkt, helst den del af flottan, som skulle ligga i Göteborg eller Norge, väl icke skulle kunna uträtta något till dess försvar. Detta om Herr Mankells åsig: att vi böra helt och hållet slopa Carlskrona. Vid sidan deraf har emellertid en annan åsigt blifvit af flera talare förfäktad, hvilken synes mig icke mindre bekymmerväckande, att vi nemligen skulle uppskjuta alla åtgärder för Carlskronas befastande, under det man likväl erkänner den stora vigten af denna plats såväl i politiskt som strategiskt hänseende. Hufvudskälet för denna åsigt är detta: "vi hafva i dag beviljat åtskilliga millioner för andra ändamål och nu hafva vi icke vidare råd, alltså etc." Men om man erkänner Carlskronas vikt och nödvändigheten af dess befastande, så synes detta äfven vara ett tillräckligt manande skäl för att gifva något till det önskade ändamålets vinnande, så länge åtminstone, som man icke ännu företett alldeles ojäfaktiga vittnesbörd på att vi icke hafva råd. En annan har sagt att vi böra söka koncentrera våra krafter och söka bygga färdig en fästning omsender, hvarvid han särskildt framhållit Carlsborg såsom börande först komma i fråga. Men Carlskronas befastande är lika viktigt, och, om ett krig utbryter, behöfva vi genast vid krigets början hafva denna fästning färdig, hvaremot vi alltid kunna få litet tid på oss för fullbordandet af Carlsborgs befastningar, enär fienden otvifvelaktigt alltid förr skall anfalla Carlskrona än Carlsborg. Herr Ola Bosson Olsson har vidare förklaradt, att han, ehuru icke någon strateg, ändock anser de af regeringen ifrågasatta betästringarne vid Carlskrona icke skola göra tillfyllest, hvilken åsigt han grundade på åtskilliga funderingar öfver kartan. Detta må nu vara en auktoritet, men jag måste bekänna, att regeringens auktoritet gäller för mig mera. Vidare har han sagt att kostnaderna skulle vara för lågt beräknade, och att vi icke skulle komma ifrån saken med mindre än dubbla beloppet, och "alltså", säger han, utan att vidare hafva bevisat detta påstående, "skulle vi uppskjuta". Nej, tvärtom böra

vi då börja så mycket förr, emedan arbetet i sådant fall kräfver mera tid. En Stats-Utskotts-ledamot har slutligen sagt, att man borde vänta tills man finge den fullständiga befästningsplan, om hvilken Kammaren i dag beslutat göra underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t. Men regeringen har ju uppgifvit, att en sådan plan, beträffande nu ifrågavarande befästningar, redan är uppgjörd och kostnaderna därför noga beräknade, och således finner jag häri intet skäl till uppskof.

Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid, utan slutar med att yrka bifall till hvad Stats-Utskottet i denna punkt tillstyrkt.

Herr Kolmodin: Det är vanskligt att begära ordet så sent på qvällen, synnerligast då den allmänna otåligheten i Kammaren stigit till sin närvarande höjd. Löftet att "vara kort" torde icke heller verka synnerligen lugnande, ty, som man vet, tages detta icke alltid så strängt, och man blir ofta nog mot sin önskan längre i sitt föredrag än man från början ämnat. Dessutom mäter icke den talande och den hörande tiden med samma mått. Emellertid vill jag bemöta åtskilliga af de emot Utskottets förslag gjorda anmärkningarne, och börjar dervid med hvad en talare, hvars ord i allmänhet gälla mycket här, för en stund sedan yttrade. Han uttalade en varning, att vi icke genom att nu göra en öfveransträngning, måtte förbereda en snart inträdande förslappning. Men, mine Herrar! hafva vi öfveransträngt oss i dag, så har detta varit en syndabot för det mångåriga lättsinne, med hvilket vi tillförene behandlat vårt försvarsväsende, detta värn för vår frihet och sjelfständighet. Efter så lång hvila är man ej berättigad att alltför snart tala om öfveransträngning. Han har äfven sagt att vi skola bygga fort, *der* vi bygga, för att få tidsenliga fästningar; men jag förstår verkligen icke huru denna hans tanke skall realiseras. Om vi skyndsamt bygga färdigt på en punkt, så är det ju klart att denna fästning skall, efter hans förmenande, blifva otidsenlig, innan de öfriga, sedermera påbörjade, hunnit fullbordas. Han har till och med här vädrat ett återupptagande af den gamla striden mellan stora och lilla flottan. Jag förmodar att den ärade talaren har läst Herr Palanders motion, och det vill då i sanning mer än vanlig fantasi till, för att kunna bevara en sådan strid, när vi veta, att vi numera alls ingen flotta hafva, hvarken "stor" eller "liten". Då jag häromdagen till en bekant yttrade mig med förkärlek om vårt sjöförsvär, svarade denne: "det kommer sig deraf att du icke förstår saken." Jag beklagar att jag icke sedan dess hunnit blifva synnerligen förståndigare, men nu under diskussionen har jag emellertid lärt *en* sak, nemligen att vi måste antingen befästa eller ock rasera Carlskrona. Alla uppskofs-förslag måste falla för de skäl, som såväl från regeringens som från motionärens sida blifvit i detta afseende framställda. Men jag kan icke neka att det ligger ett annat "antingen, eller" i denna fråga, på hvilket den ärade representanten från Carlskrona fästat uppmärksamheten, att nemligen med Carlskronas befästade eller icke befästade sammanhänger vårt sjöförsvärs "vara eller icke vara". Den talare, mot hvilken jag aldrig först vände mig, sade att vi kunde dröja med Carlskronas befästade tills vi beslutat oss för att skaffa oss en flotta. Men i sådant fall skulle vi, när detta dubbla beslut på en gång fattades, vara nödsakade att samtidigt anvisa medel för båda

ändamålen, och det blefve då en ganska tung börda i jemförelse med den vi nu här enligt det föreliggande förslaget skulle komma att åtaga oss.

För resten tror jag att platsen, der jag vill förvara en så dyrbar krigsmateriel som flottans, måste vara något så när i ordning, innan jag beslutar att anskaffa denna sednare. För värdelösa saker finner man lätt nog plats i ett hus, men för de dyrbarare tänker man först noga på att hafva ett passande förvaringsrum, innan man lägger sig till dem. Skulle då ett land försumma att tänka på ett tillräckligt skydd för en så dyrbar materiel som sjöförsvarets?

Man har sagt att Sverige icke bör hafva någon flotta, eller man har åtminstone tvekat i detta hänseende; men ehuru jag icke är fackman och således saknar speciel insigt i ämnet, vågar jag hysa en motsatt åsigt. Hvarje gång jag sett på Europas karta, har ovilkorligen trängt sig på mig den tanken, att intet land i Europa, med undantag af England, har så stort skäl att fästa vikt vid sitt sjöförsvär som just den Skandinaviska halföns förenade riken. Men, säger man, England är ett rikt land och Sverige deremot fattigt. Nåväl! Jag har hört här i Kammaren af en fullt kompetent domare uppgifvas, att Norges flotta är mycket öfverlägsen den svenska; då frågar jag: det måtte väl icke vara den stora öfverlägsenheten i makt och rikedom, som gjort att Norge i detta fall tagit försteget framför Sverige? Det kommer sig väl snarare deraf, att vi icke velat eller icke riktigt förstått att ordna vårt sjöförsvär, ty eljest skulle vi utan tvifvel hafva kunnat intaga en proportionel ståndpunkt, i förhållande till brödralandet, äfven i detta afseende. Norge har det nu så väl stäldt härutinnan, såsom vi hört, att, sedan vi raserat Carlskrona, skulle vi, mot hyresersättning eller hyresfritt, jag vet ej hvilketdera, kunna få gömma kvarlevorna af vår flotta i Norges hamnar och bakom dess befästningar.

Man har visserligen förklarat, att Stockholm sedermera skulle blifva huvudstationen för vårt sjöförsvär, och dervid tänkt sig, att detsamma, här förlagdt och behörigen tillökadt, skulle kunna göra samma gagn, som fördeladt på de två nuvarande stationerna. Jag bestrider detta rent af på grund af lokalernas beskaffenhet.

När jag efter riksdagen 1867 i medlet af Maj återvände till min hemort, så skedde det med den Gotländska ångbåten på dess andra tur här på platsen. Så långt fram på våren hade sjöfarten härstädes varit stängd af is. Jag tror ej, att man i ett land, med Sveriges utsträckning och beskaffenhet, kan vara belåten med att hafva flottan stationerad på en lokal, der den under en så betydlig del af året befinner sig innestängd af is, under det en fiende utan ringaste ansträngning kan blockera eller brandskatta en stor mängd af de södra sjöstäderna samt på en vidsträckt kuststräcka göra strandhugg, hvarhelst han behagar. Hvad skola väl Skånes, Blekinges, Ölands och Gotlands befolkningar säga om ett dylikt arrangement?

Det synes mig i sanning vara en moralisk förbindelse för ett land, att icke gent emot en betydlig del af dess befolkning förklara: "i afseende på det slag af försvar, som är oundgängligt för eder trygghet, kommer att göras ingenting."

Ett stort folk kan, krossadt af motgångarne, nödgas att afhända sig det, som utgjort ett dyrbart skyddsvärn för dess sjelfständighet; men icke

ens ett litet folk, huru fattigt och ringa det än må vara, får, efter en sextioårig fred, under hvilken det i allt lugn kunnat ordna sina angelägenheter, på förhand afsäga sig vidtagandet af åtgärder, hvilka innebära nödvändiga villkor för stora landsdelars trygghet.

Vi få icke genom en sådan handling af klenmod beröfva oss hoppet att få lefva och dö som Svenske män.

Dessa här i korthet angifna skäl föranleda mig att yrka bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Uhr: För att göra pinan kort vill jag börja i slutet och tillkännagifva, att jag har samma åsigt som reservanterna från denna Kammare. Å förmiddagen hörde jag en lärd man säga, att man icke skulle grunda sitt omdöme på en blott tro; ja, jag *tror icke* att någon af våra föreslagna befästningar skall få det gagn, som varit afsedt; jag *tror icke* om Carlskrona, att vi hvarken med fyra eller fem millioner kunna befästa det så, att vi kunna ligga säkra i dess hamn; jag *tror icke* att Frankrike med sina många och goda fästningar haft något gagn af dem i detta krig, utan jag tror snarare att de varit till men för försvaret och bidragit att öka det arma landets förskräckliga lidanden.

Herr Palander: Då jag begärde ordet, var det egentligen med anledning af ett yttrande från Hallandsbänken af en talare, som nu icke är tillstädes och som ansåg sig kunna och böra uti icke förtäckta utan tydliga ordalag säga, att jag, som man plär säga, talat för uniformen, eller, tydligare, att Carlskrona-representanten förfäktade Carlskrona stads intressen. Det enda jag till ett sådant yttrande kan svara är, att hvad det än var, icke var det ädelt! Jag trodde mig genom mina antecedentia i denna Kammare hafva visat, att jag, rörande sjöförsvaret, såväl vågat hysa som ock ifrigt förfäktat åsigter, äfven när, såsom tyvärr ofta varit händelsen, deras seger ingalunda kunnat vara gagnande för de speciela intressena inom det samhälle, hvilket jag ännu har äran representera. Med samma strategi, hvarom här förut talats, har man äfven sökt göra troligt, att frågan skulle beröra hvad man ännu behagar kalla "en strid mellan stora och lilla flottan". Med anledning deraf ber jag få erinra, att stora flottan är, med pansarets tillkomst, för oss oåterkalleligen död och efter detta blott ett minne från forna tider. Den kan alltså icke vara en buse, hvarmed man skrämmar tänkande och förståndiga män. Särskildt ber jag få erinra, att jag, allt ifrån mitt första uppträdande inom denna Kammare, kämpat för en sådan krigsfartygsmateriel, som skall göra möjligt att mot en fiendes flotta *försvara våra kuster*. Det torde kanske tillåtas mig att i detta ämne äfven nu yttra några ord. Alla, som verkligen önska, att vårt land skall kunna försvara sitt oberoende, torde väl vara ense derom, att det för oss vore lyckligast, i fall vi visste oss vara i stånd att alltid hindra fiendtliga arméer att i Sverige landstiga. Kunde ett sjöförsvär åstadkomma detta, så vore väl det försvaret en den bästa assurancesinrättning, hvori vårt oberoende kunde försäkras. Såsom sjökrigsmaterielen varit beskaffad, alltifrån den tid då vi ännu i strid på öppna sjön mätte oss med våra fiender och intill våra dagar, har emellertid detta varit omöjligt. Omöjligt redan under segellineskeppens och roddkanon-

båtarnes tid, blef det ännu omöjligare, sedan ångkraftens anbringande på dylika fartyg betydligt fördyrat materielen, hvilken likväl för sitt skötande fortfarande kräfde lika talrik, d. v. s. lika dyrhållen personal. Mot linieskepp och kanonbåtar måste vi sätta linieskepp och kanonbåtar; huru kunde då utgången vara tvifvelaktig, i fall, t. ex., striden skulle utkämpas mot vår östra granne! Kom så pansarfartygens tid, hvilken är så ytterligt kostsam för hvarje nation, som, till följd af att den eger kolonier, eller af sin ställning såsom stormakt, måste på hafvet och vid främmande kuster kunna uppträda offensivt. För ett land sådant som Sverige deremot, hvilket icke eger kolonier att skydda eller en stormakts intressen och skyldigheter i de stora politiska frågorna, visar sig lyckligtvis ställningen helt och hållet olika. Ungefär samtidigt med pansrade fartyg började man nemligen att i större skala äfven använda minor i sjökriget. Redan under kriget mellan Ryssland och Vestmakterna försöktes sådana, men egentligen var det dock först under kriget mellan Norra Amerikas Nord- och Sydstater som sjöminornas utomordentligt förstörande verkan blef visad och *minångbåtar* försöktes. Vilja vi nu, i stället för att, såsom fordom, söka modeller i de stora sjömakternas för offensivt uppträdande på hafven förnämligast beräknade mariner, med öppen blick tillegna oss de uppfinningar, som lämpa sig för försvaret af en sådan kust som vår, så skall man finna, att det är möjligt att försvara de viktigare delarne af våra kuster. Tror man nemligen, att, om våra grannar veta, att vi beredt oss på att, med alla de medel som stå oss till buds, kraftigt försvara de viktigare positioner vid vår kust, der en fiende kan förmodas önska landstiga; att farvattnen uti våra skärgårdar, vid våra inlopp, hamnar och ankarplatser äro minerade, hvarigenom de faror, med hvilka försynen förskansat Sverige, ytterligare väsendligen ökats; att i de mera slutna delarne af våra skärgårdar finnas svärmar af minångslupar, färdiga att från flera håll angripa sina väntade stora fiender, och att starka eskadrar af snabbgående minångfartyg äro stationerade vid de befästade punkterna, färdiga att när som helst afgå för att angripa och förstöra fiendens transportfartyg med deras last: tror man, säger jag, att någon fiende då skall störa vår neutralitet? *Jag* tror det icke.

Man har sagt att det vore tids nog befästa våra snart sagdt enda sjökrigsetablissementer när vi få en flotta. Men, mine Herrar! en flotta kunna vi få färdig på ett enda år, och vilja vi gå till ännu större del utom landet med våra beställningar, så kunna vi få den färdig på ännu kortare tid, under det att deremot befästandet af Carlskrona kräfver en jämförelsevis lång tid. Herr Krigsministern har sagt att dertill fordras sex år, och Stats-Utskottet tyckes antaga en ännu längre tid; och för hvarje år man uppskjuter med arbetets påbörjande, aflägsnas äfven tidpunkten för dess fullbordande. Således är det icke skäl att uppskjuta. Herr Mankell har under diskussionen erkänt, att Carlskrona kan blifva ett Nordens Gibraltar. Jag ber att få taga fasta på detta hans medgifvande. Han har funnit korrektivet häremot uti att rasera de nuvarande fästningsverken samt för öfrigt utrymma platsen. Man spränger dock icke belägenheten och utrymmer icke naturen af denna position, som är så viktig för en fiende, som vill beherrska södra Sverige. Det enda vi genom detta förfaringssätt skulle kunna vinna, vore, att en blifven fiende

orsakades en utgift af några millioner riksdaler, och den vinsten vore ju icke stor.

Man har vidare sagt att fästningar icke varit till någon synnerlig nytta för Frankrike. Jag vet icke om detta påstående är grundadt, men hvad jag vet är, att Frankrikes främste man, Thiers, vid fredsunderhandlingarne bjöd ett tusen millioner francs, eller i rund summa 750 millioner riksdaler, för Metz, hvilket tyckes visa att åtminstone han icke ansåg den fästningen så värdelös; och jag vet äfven att detta anbud afslogs af Tyskland!

Vidare har det sagts af en annan talare att det vore möjligt för en fiende, som landstigit på öarne, att bombardera Carlskrona från ett afstånd af 4 à 5 tusen alnar. Jag får säga att det vore intressant få se en sådan punkt utmärkt å kartan.

Det är för öfrigt ganska anmärkningsvärdt, att man, *då fråga är om Carlskronas anfallande*, icke ser några svårigheter, men deremot alldeles icke tänker på de stora resurser, som dervid stå försvaret till buds. Nyss har man utan ordande beviljat ett anslag till Waxholms befästande, och emedan jag alltid tror, att vårt sjöförsvaret äfven vid försvaret af denna del af kusten skall göra stor nytta, så var jag med om beslutet; annars kunde man hafva anmärkt, att utanför Waxholm finnas sådana ställen som t. ex. Hållsviken, Witså och Erstavik, och hvar och en, som känner dessa platser, vet äfven hvad de betyda. Några sådana svaga punkter finnas dock icke framför Carlskrona.

Man har också sagt, att landtförsvaret, allmän värnepligt och sjöförsvaret är för mycket, och att vi icke kunna tåla vid det. Jag tror deremot, att just om man jemväl vill begagna de fördelar, som ett tidsenligt sjöförsvaret kan erbjuda, det hela blir vida billigare, än om man skulle försöka att stödja sig uteslutande på ett landtförsvaret.

Från statsrådsbänken yttrades, att det vore önskligt att denna fråga nu blefve definitivt afgjord. Jag ber att dervid få anmärka, att detta blir den icke genom ett afslag för det närvarande från denna Kammars sida å Utskottets förslag, och i Första Kammaren hafva, om jag är riktigt underrättad, dessutom åsigterna varit öfverensstämmande rörande nödvändigheten af Carlskronas befästande, och endast skiljt sig i fråga om de närmaste årsanslagens storlek. I Medkammaren kan frågan således icke falla, och hur kan man då vänta sig ett definitivt afgörande af frågan, om anslaget här för närvarande aflås? Det är lika omöjligt som att någon, hvilken kan komma att bekläda den plats Herr Statsrådet nu innehar, skall kunna komma att föreslå Carlskronas utrymmande.

“Hvad utträttade Franska flottan under kriget“, har man frågat, och jag svarar derpå: “intet, emedan den Tyska kusten och dess hamnar voro försvarade.“ Dertill kommer visserligen äfven fördelen för denna kust af i allmänhet grundt vatten; men utan fästningsverk och minor hade nog såväl Kiel som Wilhelmshaven blifvit eröfrade, och inneväranne derstädes fått vidkännas detsamma som Fransmännen fingo vidkännas i sitt land. Den lärdomen böra vi dock hafva hemtat af det sednaste kriget, att om man kan hålla fienden ifrån sig, så är detta värdt mycket; man slipper då känna fasorna af att hos sig hafva sådana ojudna gäster som de, hvilka sednast huserat i Frankrike.

En värd talare från Dalarne, å hvilken jag sätter mycket värde, har i dag visat sig särdeles kunna missförstå andras yttranden. Så påstod han mig hafva sagt, att jag satte Carlskronas befästade framför hela det öfriga landtförsvaret. Hvad jag yttrade var, att om jag hade anledning tro att ett sjöförsvaret för Sverige, af hvilken orsak som helst, skulle omöjliggöras, och det så blefve fråga om anslag till landtförsvaret, så skulle jag obetingadt votera nej, och detta motiverade jag dermed, att ett sådant, utan sammanhang med sjöförsvaret, vore, efter min tanke, omöjligt, och som man icke kan påpeka någon annan plats i södra Sverige, som är så lämplig till station för en del af kustförsvaret, som just Carlskrona, lika litet som någon plats, som för jemförelsevis så ringa kostnad dertill kan befästas, skulle ett definitivt beslut om utrymmande af denna plats vara så till vida afgörande i detta hänseende, som derigenom äfven vore gifvet att vi icke komme att få något dugligt sjöförsvaret. Samme talare har äfven, enligt mitt förmenande, missförstått Herr Chefens för Sjöförsvars-departementet yttrande, hvilket han så tolkat, som önskade Herr Statsrådet heldre rent afslag än bifall till Utskottets hemställan. Hvad jag — såsom jag förut anmärkt — fattade Herr Statsrådet yttra, var, att han önskade frågan definitivt afgjord: huruvida Carlskrona skulle befästas eller icke. Men omöjligt kunde det vara Sjöministerns mening att föredraga det sednare framför bifall till Stats-Utskottets förslag.

Innan jag slutar, ber jag att få uttala den åsigten, att det varit lyckligt för landet, om regeringen, då den fann det politiska rättstillståndet i Europa hvila på osäker grund, ansett att det var *frågan om ordnandet af landets försvar*, som icke kunde uppskjutas i stället för, såsom nu var fallet, endast frågan om *ordnandet af landtförsvaret*.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Här har under diskussionen i denna fråga så många gånger begagnats ordet "om", att jag knappast vågar använda detsamma; men jag tillåter mig ändock att säga, att om Carlskrona vore vår enda hamn, om icke något annat ställe än Carlskrona funnes, der en fiende kunde landstiga, om Carlskrona vore lätt försvarbart såväl från sjö- som landsidan, och om detsammes befästade icke skulle kosta mer än den summa, som här för sådant ändamål föreslagits, då skulle jag mycket gerna säga ja till ifrågavarande anslagsbegäran. Man behöfver dock icke ega särdeles stor lokalkänedom för att kunna säga, att en fiende kan landstiga på många andra ställen i södra delen af vårt land än Carlskrona, och sedan detta skett, landvägen marschera på Carlskrona och intaga detsamma, utan att deri hindras af befästningar vid Hvita Krog. Den siste talaren begärde, att man skulle utvisa den plats, hvarifrån Carlskrona, i händelse det befästades, på sätt nu föreslagits, skulle kunna intagas. Jag kan med kartan i hand visa representanten från Carlskrona, hvarifrån en fiende mycket lätt skulle kunna beskjuta och lägga i grus hela Carlskrona, utan att fästningen vid Hvita Krog därför skulle lägga något hinder i vägen. I afseende å Carlskronas försvarande från sjösidan har Herr Chefen för Landtförsvars-departementet anført, att två af de till Carlskrona ledande inloppen skulle försvaras genom befästningar och försänkningar; men, mine Herrar! det finnes sammanlagdt sju särskilda inlopp till denna stad, hvilka, om ända-

målet, Carlskronas ointaglighet från sjösidan, skall vinnas, jemväl måste befästas eller försänkas. Dertill kommer, att om icke de inlopp, som äro skyddade genom försänkningar, på samma gång försvaras med nutidens andra kraftiga, men kostsamma försvarsmedel, sagda försänkningar lätt kunna sprängas och inloppen göras farbara. Här af följer således, att befästningar vid Carlskrona för endast 3 å 4 millioner R:dr äro alldeles otillräckliga och icke uträtta mera till Carlskronas skyddande än om alldeles ingen fästning der funnes. Sedan det nu för ändamålet begärda anslaget blifvit använt, skulle vi nog snart få höra rop på åtskilliga andra millioner, förutom det belopp, som komme att åtgå till en jernväg till nämnda stad, hvars nödvändighet vi redan hört framställas. Det har visserligen talats mycket om, att vi icke böra undandraga oss att göra uppoffringar för vårt försvarsväsende, men man bör dock tillse, att man icke öferskattar landets tillgångar. Vi böra betänka, att vi icke hafva Östersjön eller någon annan outtömlig källa att ösa penningar ur. Hafva vi försummat oss i afseende på försvarsväsendets ordnande, så böra vi visserligen bättra hvad denna försumlighet vållat, men icke få vi der vid taga så stark ansats, att vi, utmattade, nödgas stadna vid blotta ansatsen. Jag tror det vara klokast och försigtigast att icke anslå större summor, än som vi med visshet veta oss kunna utbetala. Här har såsom skäl för det ifrågasatta anslagets beviljande blifvit anfördt, att Carlskronas skyddande vore nödvändigt, emedan denna stad vore afsedd såsom den ort, der nybyggnad och reparation af våra krigsfartyg företrädesvis skulle ske. Jag tror visserligen, att dessa arbeten kunna ske i Carlskrona; men jag har skaffat mig en uppgift på de fartyg, som utgöra vårt sjöförsvär, och hvilken uppgift utvisar, att vi vid flottan och skärgårdsartilleriet ega inalles 23 fartyg, deraf 2 äro obevärade, således 21 krigsfartyg, och af alla dessa fartyg äro endast fem byggda i Carlskrona, två år 1848, ett 1852, ett 1862 och det ena skall bli färdigt i år. Carlskrona har således upphört att vara en plats, der fartyg byggas. Fartygsbyggnad för statens behof bedrifves numera vid privata verkstäder och varf, och jag undrar, om icke fartygen skulle kunna förvaras och repareras på samma ställen der de byggas. Antagligen lär det heller icke kunna ifrågakomma att i Carlskrona anlägga några dyrbara mekaniska verkstäder för byggande af monitorer m. m., då sådana hittills oklanderligt förfärdigats å privata verkstäder. Den siste talaren, hvars sakkännedom jag alldeles icke betviflar, framhöll med mycken ifver den stora och utomordentliga vikt, minväsendet egde vid en Orts försvar, samt anförde att detsamma visat sig särdeles verksamt både i Amerikanska, och i sednaste Tysk-Franska kriget. Hvad han sålunda anført gifver mig anledning antaga, att Carlskrona äfven skulle kunna försvaras med det så utmärkte minvapnet, och i följd deraf har jag af hans uttalande hemtat ett ytterligare skäl till de många jag förut hade, att icke bifalla något anslag till ifrågavarande befästningar. Jag yrkar afslag å hvad såväl Kongl. Maj:t som Utskottet i ämnet föreslagit.

Herr Jöns Pehrsson: Jag skulle verkligen icke hafva begärt ordet under denna öfverläggning, der redan alltför mycket talats, om jag icke hade hört en talare yttra, att förevarande fråga om att nu befästa Carls-

krona vore af en sådan utomordentlig vigt, att på det sätt, hvarpå densamma afgjordes, berodde vårt lands vara eller icke vara. Jag får härigenom tillkännagifva, att jag icke kan dela denne talares åsigt. Det föreföll verkligen ganska besynnerligt, då man under denna diskussion hörde sägas, å ena sidan, att vi icke hafva någon flotta, och å andra sidan, att det är alldeles nödvändigt att befästa Carlskrona för att der hafva en säker tillflykt för vår flotta. För min del hyser jag den åsigt, att, om krig skulle uppkomma, flottan icke bör ligga instängd i någon hamn, utan vara ute i sjön för att skydda våra kuster; och vill man ställa förevarande fråga i samband med sjöförsvaret tror jag, att man kan utan skada uppskjuta densamma, på det man må komma i tillfälle att få närmare utredt, hvarest flottans station lämpligast bör förläggas. Jag instämmer i den hemställdan reservanterne i ämnet framlagt.

Herr Kallstenius: Då jag icke kan föreställa mig, att vi sitta här för att, såsom några talare gjort, öfverräkna, huru mycket penningar vi kunna skäligen bevilja eller anslå på en dag, utan för att i främsta rummet väl betänka, till hvad ändamål anslagen begäras, så kan jag vid öfvervägande af det ytterst vigtiga ändamål, hvars uppnående genom bifall till ifrågavarande anslagsbegäran möjliggöres, icke vara tveksam om den ställning jag bör till förevarande fråga intaga. Det ändamål, hvars vinnande här afses, är nemligen, efter min uppfattning, ett nödvändigt vilkor för att ändamålet med de anslag, som vi redan i dag beviljat och, som jag hoppas, vi under kommande dagar skola komma att bevilja, skall kunna fullständigt uppnås, nemligen ett godt och ändamålsenligt ordnande af vårt försvarsväsende; ty ifrågavarande befästningars fullbordande utgör, enligt min öfvertygelse, ett oeftergifligt vilkor för uppnående af nämnda ändamål. Alla sträfva vi ju efter och önska, att vårt land må erhålla ett fullgodt och väl ordnadtt försvar, och jag ber eder derföre, mine Herrar, att innan beslut fattas, noga betänka, att vi genom att bifalla hvad Kongl. Maj:t nu föreslagit, medverka till vinnande af detta efterlängtrade mål. Då jag således är öfvertygad, att få, om ens något, af de anslag vi beviljat, kunna medföra större gagn och nytta och lemna större valuta, än det ifrågavarande, får jag på det varmaste yrka bifall till Kongl. Maj:ts af Stats-Utskottet understödda framställning i ämnet.

Herr Adlersparre: Jag hade föresatt mig att i denna fråga icke yttra mig annat än skriftligt, och detta endast derföre, att man ej skulle kunna lägga mig ord i munnen, som jag icke haft. Det oaktadt har en ledamot på Malmöhus-bänken gifvit mitt anförande en färg, som icke är sann. Jag har icke förklaradt någon annans uppgift oriktig. Tvärtom! Jag yttrade min aktning för andras öfvertygelse och uttalade endast min egen. Mina ord aktar jag ej nödigt återupprepa, ty hvar och en kan läsa dem i mitt skriftliga anförande, nota bene, om han kan läsa ärligt, utan lidelse, om han kan skilja tu från sju, skilja sak från person.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats, dels att Utskottets hemställdan måtte bifallas och dels att, med afslag å samma hemställdan, det förslag måtte godkännas, som blifvit framställt i Herr Jan An-

derssons m. fl. vid utlåandet fogade reservation. Propositioner framställdes å dessa yrkanden. Propositionen på bifall till Utskottets förslag förklarades vara med öfvervägande ja besvarad; men då votering begärdes, blef följande omröstningsproposition justerad och anslagen.

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i Adertonde punkten af dess utlåtande N:o 13 a),

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, för sin del beslutit, att Riksdagen för närvarande icke må bifalla Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anslag till Carlskronas befastande.

Omröstningen utföll med 77 ja mot 92 nej, hvadan Kammaren beslutat enligt nej-propositionens innehåll.

Punkten 19.

Herr Statsrådet Abelin: Utskottet, som erkänt, att en depôt i Norrland med tillhörande befastningar är af "synnerlig vigt" för vårt försvar, har dock på grund deraf, att någon plan i afseende å befastningarnes läge och beskaffenhet icke vore uppgjord, afstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts uti förevarande ämne framlagda proposition. Otvifvelaktigt har Utskottet af det yttrande i frågan, jag i mitt underdåniga memorial af den 29 December 1870 afgifvit, hemtat anledning till det antagande, att någon bestämd åsigt icke vore stadgad om ifrågavarande befastningars läge och beskaffenhet; men äfven om jag icke ansett mig böra uti nämnda memorial, bestämdare än som skett, uttala mig i frågan, har jag likväl varit med tanken på nödvändigheten af en sådan anläggning, som den ifrågavarande, länge nog förtrogen, och i den mån jag haft tillfälle inhemta kännedom om förhållandena har min öfvertygelse stadgats derom, att ingen plats i Norrland erbjuder större fördelar för en depôt-anläggning, vare sig med hänsyn till trygghet eller omkostnader, än den af mig ifrågasatta. Sedan min öfvertygelse i nämnda hänseende kommit till mognad, har äfven frågan i sin allmänlighet utgjort föremål för Kongl. Maj:ts pröfning och vunnit dess godkännande, hvarförutan icke heller något Kongl. Maj:ts förslag om beviljande af anslag för ändamålet kunnat Riksdagen föreläggas. Jag förutsätter, att Kammaren tagit kännedom om de motiv, som i det ofta åberopade memorialet blifvit anförda för nödvändigheten af en dylik anläggning, och att Kammaren, i likhet med Utskottet, kommit till den åsigt, att en sådan är af synnerlig vigt för vårt försvar. Jag vill blott derföre, för att sätta Kammaren i tillfälle bedöma den ifrågavarande platsens lämplighet för ändamålet, i korthet redogöra för hufvudgrunderna af sjelfva planen. Depôten är afsedd att förläggas på Frösön, hvarest borde anläggas beklädnads- och utredningsförråd för reservpersedlar samt proviant- och ammunitionsförråd för en styrka af 8,000 till 10,000 man, samt derjemte kaserner, stallar och förråd för tvänne batterier fältartilleri. Dessa bygg-

naders sammanlagda kostnad är beräknad uppgå till 325,000 R:dr. För att betrygga depöten, för att underlätta ett centralförsvär från Jemtland och för att kommandera förbindelsevägarne mellan norra Östersjökusten och västkusten omkring Trondhjem, är afsigten att anlägga starka batterier vid lämpliga punkter (Stugu, Gällö och Åsarnes kapell) å de tre vägar, som från Östersjökusten leda uppåt Jemtland samt dessutom för spärrande af vägarne från Norge en stark skans vesterut i närheten af gamla Hjerpeskans; och äro dessa befästningar beräknade att kosta 425,000 R:dr. Sammanlagda kostnaden för depöten blifver således 750,000 R:dr.

Om jag än, efter den utgång nästföregående punkt i utlåtandet fått, icke vågar hoppas bifall till hvad Kongl. Maj:t i detta ämne föreslagit, så kan jag icke annat än beklaga att förslaget om en anläggning af så utomordentlig vigt för vårt lands försvar icke kunnat röna Stats-Utskottets understöd.

Herr Grefve Posse: Förutom det skäl Stats-Utskottet anfört såsom stöd för dess hemställan, att anslag till ifrågavarande befästningar icke måtte beviljas, nemligen att fullständig plan till desamma icke finnes uppgjord, förefanns äfven en annan anledning till Utskottets beslut. Utskottet ansåg nemligen, att, då det tillstyrkt så betydliga fästningsanläggningar vid Carlskrona, Carlsborg och här vid hufvudstaden, det icke vore välbetänkt, att under sådana förhållanden börja byggandet af ett alldeles nytt fästningsverk. Stats-Utskottet har icke velat bestrida nyttan och nödvändigheten af ifrågavarande befästningar, men det har trott, att desammans anläggande borde uppskjutas, till dess vi fullbordat våra redan påbörjade fästningsbyggnader. Jag är af den åsigt att Stats-Utskottets hemställan i ämnet bör af Kammaren bifallas.

Herr Almquist: Stats-Utskottet har stödt sitt afslag å Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition derå, att fullständig plan för dessa befästningars läge och beskaffenhet icke blifvit framlagd, och Utskottets ärade ordförande har såsom ytterligare motiv för Utskottets beslut framhållit de stora anslag, som blifvit förordade i föregående punkter af betänkanudet. Men sedan Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvärdepartementet nu muntligen meddelat hurudan regeringens afsigt är med anordnandet af vapendepöten och befästningarne, så synas mig de skäl Utskottet åberopade för sitt afstyrkande utlåtande numera vara till väsendtlig del undanröjda. Det har visserligen icke framlagts någon fullständig plan, men Herr Statsrådet har dock upplyst, att vapendepöten skall anläggas å Frösön, och att de dertill erforderliga kostnaderna beräknats till 325,000 R:dr samt att den återstående delen af de äskade 750,000 R:dr vore afsedd dels till uppförande af en skans till depötens försvar och dels till anläggande af särskilda batterier, för att för en fiende afskåra de till depöten gående kommunikationsleder. Dessa upplysningar torde vara tillräckliga för frågans bedömande.

Denna fråga måste, enligt min uppfattning, betraktas i sammanhang med vårt försvarsväsende i öfrigt och den intager då en ganska beaktansvärd position. Norrland är under en stor del af året så godt som afskiljdt från landets sydligare delar, enär någon annan förbindelse dermed

icke finnes än medelst en ytterst besvärlig och tidsödande landkommunikation. Under denna årstid, då sjöfarten är stängd, och under krig åfven om sommaren, då sjöfarten på Östersjön troligen blefve afbruten, skulle de norrländska provinserna befinna sig i ett alldeles värnlöst läge, i saknad af såväl krigsmateriel som ammunition och utredningspersedlar, enär sådant ej finnes på närmare håll än i Stockholm. Det finnes visserligen för närvarande en afdelning artilleri förlagd i Hernösand, men denna afdelning är endast helt obetydlig och kan icke skiljas från sin depôt. Om uti den nu ifrågasatta vapendepôten förlades två batterier artilleri, och en tjenlig kommunikationsled anlades derifrån, så skulle Norrland lätt nog kunna förses med sitt första behof af artillerivapen, och då jemväl andra vapen och ammunition samt utredningspersedlar der förvarades, skulle Norrländska provinsernas beväring och landstorm, som uppbyggades till dessa orters försvar, derifrån erhålla hvad som till deras utrustning oundgängligen behöfdes.

Jag anser derföre en befästad vapendepôt i Norrland vara ytterst behöflig, såväl för de norra orterna som för landet i allmänhet; ty om man än kan säga att landets försvarskraft på det hela taget icke synnerligen förminskas derigenom att de Norrländska provinserna ockuperas af en fiende, så skulle det likväl vara af synnerlig vigt, om der finnes en befästad plats, hvilken icke komme i fiendens våld. Detta skulle, enligt min öfvertygelse, åtminstone vid ett fredsslut, väga tungt i vågskålen.

Det är på grund af dessa skäl jag lifligt instämmer med Stats-Utskottet, då det säger, att anläggningen af dylika verk i de norra provinserna är för landets försvar af synnerlig vigt; och då Utskottets afstyrkande utlåtande är grundadt endast derpå, att Kongl. Maj:ts proposition i ämnet icke angifver planen för befästningarne, men Herr Chefen för Landtförsvars-departementet numera lemnat nödig upplysning härom, så tager jag mig friheten att hos Herr Talmannen anhålla om proposition å följande förslag: att Riksdagen måtte bevilja den af Kongl. Maj:t äskade summan 750,000 R:dr till anläggning af depôt och befästningar i Norrland och deraf anvisa såstom extra anslag att utgå under år 1872 100,000 R:dr.

Med Herr Almquist förenade sig Herr *Östman*.

Herr Hjelm: Då jag i denna fråga omfattar enahanda åsikter, som den näst föregående ärade talaren uttryckt, vill jag med afseende å den sena timman inskränka mig till att förena mig uti det yrkande, som af honom framställts. I samband dermed kan jag icke underlåta att uttala, det jag hyser förhoppning om, att Riksdagarne skola allt mera inse och erkänna den stora betydelse det ännu i så många delar förbisedda Norrland har för vårt land i sin helhet.

Herr Hæggström: Till de skäl för bifall till Kongl. Maj:ts ifrågasvarande proposition, hvilka blifvit förut anförda, ber jag få foga ännu ett, som torde förtjena något afseende. Herrarne hafva alla sig bekant att man i Norrland på allvar sträfvar för att få en jernvägsförbindelse med Norge till stånd. Denna jernväg skulle gå emellan Sundsvall och Trond-

hjem, och om än meningarne äro delade i afseende å jernvägens sträckning genom vissa orter, så är man dock ense derom att den skall beröra Östersund, och den kommer således att gå fram i närheten af den vapendepôt och de befästningar som här äro i fråga.

Blir Sverige anfallet af en fiende, och denne framtränger i de norra provinserna, så skola dessa befästningar blifva en fast hållpunkt icke endast för ortens krigsmanskap utan ock för den kontingent, som medelst jernvägen kunde hastigt nog anlända från Norge. Sedan jernvägen kommit till stånd, blifva dessa befästningar en särdeles fördelaktig utgångspunkt för operationer emot fienden, och, om denne än på öppna fältet skulle blifva öfvermäktig, så kunde våra trupper lätt koncentreras vid befästningarne, der de i sådant fall hade en säker tillflyktsort och der de kunde efter möjligen lidna förluster och utståndna mödor vinna nödig hvila och friska krafter till nya ansträngningar.

Då jag sålunda anser synnerligen viktiga skäl mana till antagande af Kongl. Maj:ts proposition, yrkar jag bifall till Herr Almquists förslag.

Herr Jan Andersson: På grund af samma skäl som jag och flere med mig anført uti den reservation vi afgifvit mot Utskottets beslut i afseende å anslaget till Carlskronas befästande, och enär en fullständig plan för fästningsväsendet inom riket ännu icke blifvit framlagd, yrkar jag bifall till Utskottets förslag uti det nu föredragna momentet.

Öfverläggningen var slutad och punkten blef, på framställd proposition, af Kammaren bifallen.

Punkten 20.

Herr Statsrådet Abelin: Redan vid 1840--1841 årens riksdag väcktes förslag om uppförande af ett nytt kasernetablissemment för Svea artilleriregemente, och behofvet af ett sådant etablissement har sedan dess alltid varit af representationen erkändt. Äfven nuvarande Stats-Utskott har tillstått, det nödvändigheten att uppföra en sådan byggnad, som den ifrågavarande, tillväxer år från år; men Utkottet har det oaktadt afstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet framlagda proposition på den grund, att för närvarande så många och så högst betydliga anslag, af beskaffenhet att icke kunna undanskjutas, äro för landtförsvaret begärda. Hade emellertid Utskottet, vid bedömande af tillgångarne för behofvens fyllnad, haft för ögonen Kongl. Maj:ts förslag med afseende å sättet för de erforderliga medlens anskaffande, föreställer jag mig att Utskottet, i likhet med mig, skulle kommit till den uppfattning, att tillfället för framläggande och utförande äfven af ett sådant förslag, som det föreliggande, varit lyckligt valdt; ty om än stora tillfälliga utgifter för försvaret under några få de närmaste åren ifrågasättas, så är dervid dock att ihågkomma, att dessa kostnader blifvit föreslagna att under en lång följd af år betäckas och att det måste komma att kännas jemförelsevis mindre tungt för de skattdragande att under slika förhållanden fylla sådana behof, som icke annorlunda kunna i längden afvisas. Vigten och nödvändigheten af förenämnda kasernetablissemment har jag i mitt underdåniga memorial rörande landtförsva-

rets ordnande framhållit. Behovvet af en sådan byggnad låter icke heller förneka sig, och jag är öfvertygad, att detsamma måste inom kort afhjelpas; ty det första regementet af vårt specialvapen kan icke, utan att dess utbildning för sina ändamål åsidosättes, vara utan ett etablissement af ifrågasatta beskaffenhet. Jag måste beklaga att frågan blifvit af Stats-Utskottet afstyrkt, och ehuru jag vid sådant förhållande icke hyser någon förhoppning, att den här i Kammaren skall röna en annan utgång, vill jag dock hemställa om bifall till hvad Kongl. Maj:t i ämnet föreslagit.

Vidare anfördes ej. Punkten bifölls.

Punkten 21.

Herr Appeltofft: Då jag har en närmare kännedom om den ifrågavarande kasernbyggnaden i Wisby, så anser jag mig böra lemna Kammar-
aren några upplysningar derom.

För omkring 30 år sedan inköpte Wisby stad ett hus, fullkomligt lämpligt för artilleri-afdelningens behof, men detta hus användes numera icke till sitt ursprungliga ändamål, utan är i stället förvandladt till fattighus. Stadens fattigvårdsstyrelse beslöt nemligen några år efter nyss uppgifna tidpunkt att på ett mera tidsenligt sätt än dittills ordna kommunens fattigvård, och hade dertill desto större skäl, som stadens dåvarande fattighus var af samma bristfälliga beskaffenhet som, enligt hvad vi alla veta, den tidens fattighus öfverallt voro. Jag behöfver icke närmare beskrifva i hvilket skick detta fattighus då befanns; det är nog att säga att det redan då var nästan obeboeligt. Emellertid arrangerades saken så, att man helt enkelt gjorde ett utbyte, så att fattighjonon fingo flytta in i kasernen och det gamla fattighuset ansågs godt nog till att inrymma garnisonen. Och sedan dess har det gamla fattighuset alltjemt begagnats såsom kasern och det befinner sig numera i det aldri bristfälligaste skick. Då jag således anser detsamma för sitt nuvarande ändamål alldeles odugligt, så skulle jag icke tveka att yrka bifall till Stats-Utskottets förevarande förslag, om detta icke innebure ett ganska vådligt prejudikat för att staten skall åtaga sig utgifter, som åligga kommunen. Då staden Wisby har ovilkorlig skyldighet att inqvartera ifrågavarande artilleri-afdelning och icke erbjudit staten nöjaktigt vederlag för befrielse från denna skyldighet, och då jag derjemte icke betviffar att, sedan den nuvarande kasernbyggnadens oduglighet blifvit till fullo ådagalagd, vederbörande icke skola underlåta att tillhålla Wisby stad att fullgöra hvad staden i detta fall åligger, så yrkar jag, att Kammaren måtte, med afslag å Utskottets förslag i denna punkt, bifalla reservanternas hemställan.

Herr Grefve Posse: Denna kasernbyggnad står otvifvelaktigt i samma kategori, som kasernen för Svea Artilleriregemente, hvarom näst föregående punkten af detta Betänkande handlar. Jag bestrider ingalunda behovvet af en ny kasernbyggnad i Wisby, men närvarande tidpunkt är icke den rätta för beviljande af anslag till ändamål, som endast kunna anses såsom *nyttiga*, då vi just nu nödgats anslå så stora belopp till *all-*

deles oafvistiga behof. Huru bristfällig den nuvarande kasernen än må vara, så tror jag likväl att frågan om densammas nybyggande ännu en gång kan uppskjutas, och jag hemställer derföre om afslag å Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Leijer: Ehuru det icke kan vara särdeles mycket att tillägga i ämnet utöfver hvad som redan finnes anfördt i Stats-Utskottets förevärande utlåtande, anser jag mig dock böra efterkomma en uppmaning att yttra några ord, då jag bör kunna anses såsom sakkunnig både såsom regementsläkare vid den ifrågavarande korpsen och såsom stadsfullmäktig. Härvid vill jag vitsorda sanningen af alla de uppgifter, som förefinnas i betänkandet, och särskildt kan jag bestyrka riktigheten af relationen om huruledes frågan förut blifvit behandlad hos Wisby stadsfullmäktige. Jag ber att få påpeka hvad Utskottet säger mot slutet af 19:de sidan i Betänkandet, der det heter: "Behovvet af den ifrågavarande kasernbyggnaden är redan förut af representationen erkänt — —". Således torde jag icke behöfva yttra något vidare derom, isynnerhet sedan den talare, som först yttrade sig i frågan, omnämmt hurusom den byggnad, hvilken man för många år sedan ansett oduglig till fattighus, likväl allt sedan dess varit nyttjad till kasern. Jag kan försäkra eder, mine Herrar, att den, som icke sett denna kasern, kan icke göra sig en föreställning om densammas bristfälliga beskaffenhet. Enär jag icke kan bedöma huru stora kostnader det erfordras till ny kasern, vill jag icke yttra mig angående det nu föreslagna beloppet; men man kan icke nog kraftigt framhålla nödvändigheten af att med det aldra snaraste utrymma den nu beagnade byggnaden.

Wisby stad har ingen särskild nytta af att en garnison af 80 ej ens af 75 man finnes utan tvärtom olägenheter. Här har sagts att Wisby stad eger skyldighet att inqvartera den derstädes förlagda artilleriafdelningen. Ja, detta är mycket rätt — att *inqvartera* — men deremot är staden icke pligtig att för sådant ändamål anskaffa kasern, utan har rätt att ombesörja inqvarteringen, så att säga in natura. Vederbörande militärbefäl vill likväl icke medgifva detta, emedan det i sådant fall blefve omöjligt att upprätthålla disciplin och militärisk anda hos manskapet m. m. Men om det nu äskade anslaget till en ny kasern icke beviljas, så återstår ingen annan utväg än att fördela truppen och inqvartera densamma här och hvar i staden. Dessutom vill jag nämna, att Wisby stad, till följd af att ifrågavarande manskap är der förlagd, får vidkännas stora utgifter på fattigvården, som ofta anlitas af personer och familjer, som förut tillhört artillerikorpsen, men hvilka icke ursprungligen varit medlemmar af Wisby kommun. Detta gör att staden icke är benägen att vidkännas några oppoffringar för en ny kasern.

Jag har för öfrigt ingenting att tillägga annat än att jag anser det vara billigt och är förvissad om att Wisby stads innevänare äfven skola åtaga sig att, såsom Utskottet föreslagit, årligen utgifva en kontant ersättning af 1,150 R.dr, derest staden befrias från skyldigheten att inqvartera truppen.

På grund af hvad jag anfört yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Propositionen på bifall till Utskottets hemställan besvarades med nej, hvarefter Herr Talmannen, enligt derom gjordt yrkande, framställde proposition på bifall till det förslag, som den vid förevarande punkt afgifna reservationen innehöll.

Denna sednare proposition besvarades allmänt med ja, och hade Kammarerna alltså beslutit, att det af Kongl. Maj:t för en kasern i Wisby äskade belopp, 42,875 R:dr, icke skulle af Riksdagen beviljas.

Punkterna 22 och 23.

Biföllos.

Punkten 24.

Lades till handlingarne.

Tabellen godkändes med erinran om iakttagande af de ändringar deri, som påkallades af Kammarerna från Utskottets förslag afvikande beslut.

§ 5.

Föredrogos och godkändes Riksdagens Kanslis förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse (N:o 2), angående val af Justitie-ombudsman och hans suppleant; äfvensom samma Kanslis förslag (N:is 3 och 4) till Riksdagens förordnanden dels för Advokatfiskalen m. m. N. A. Fröman att vara Riksdagens Justitie-ombudsman och dels för Revisionssekreteraren m. m. Claes Albert Lindhagen att vara Riksdagens Justitie-ombudsmans suppleant.

§ 6.

Bordlades nu inkomna ärenden:

Konstitutions-Utskottets Memorial och Utlåtanden:

N:o 1, angående fullbordad granskning af de i Statsrådet förda protokoll;

N:o 2, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen om ändring i 72 § Regeringsformen, dels ock enskild motion i samma ämne; och

N:o 3, angående väckt motion om ändring i 23 § Riksdags-ordningen;

Andra Kammarernas Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 18), rörande föreslagen ändring af de i Kongl. Stadgan angående folkundervisningen i riket den 18 Juni 1842 bestämda grunder för bidrag till folkskolelärares aflöning; och

Andra Kammarernas Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 7 (i samlingen N:o 19), i fråga om tillägg och förändring i Kongl. Cirkuläret till Konsistorierna i riket af den 9 Februari 1844, angående Konsistorie-notariernas uppboädsprovision.

§ 7.

Herr Talmannen tillkännagaf, att Herr *V. Rydberg*, enligt derom gjord anmälan, varit af sjukdom hindrad att tillstädeskomma i detta sammanträde.

§ 8.

Herr *Hægermarck* erhöll ledighet från riksdagsgörömålen under 14 dagar från den 8:de i denna månad.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 12 på natten.

In fidem
H. Husberg.

Tisdagen den 7 Mars.

Kl. 6 e. m.

§ 1.

Justerades protokollsutdrag för den 4 innevarande månad.

§ 2.

Föredrogos och hänvisades till Stats-Utskottet Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner:

1:o, angående afsöndring af jord från mönsterskrifvarebostället Gösslunda Knektegården vid Westgöta-Dals regemente till skolhusplan och planteringsland för Gösslunda församlings folkskola;

2:o, angående befrielse för Timmermannen Anders Jonsson från honom ådömd ersättningsskyldighet för skadad proviant;

3:o, i fråga om skattefrihet för kapellpredikantsbostället i Malå församling af Westerbottens län; och

4:o, i fråga om upphörande af Statsverkets magasins-, spanmåls- och brödbakningsrörelse i landsorten.

§ 3.

Föredrogos Stats-Utskottets Utlåtande N:o 19, angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning och förbättring, bro- och hamnbygg-